भोजप्रबन्धः

अथ

भोजप्रबन्धः

श्रीबल्लालकृतः

इदं पुस्तकं
भगीरथात्मजहरिप्रसादेन
मोहमयी राजधान्याम्
जगदीश्वरयंत्रालये
मुद्रापितम्

संवत् १९४०

भोजराजा.
पंडित.

aaaaaaaaa ...

श्रीगणेशायनमः स्वस्तिश्रीमहाराजाधिराजस्य भोजराजस्यप्रबंधःकथ्यते आदौधाराराज्येसिंधुलसंज्ञोराजाचिरंप्रजाःपर्यपालयत् तस्यवृद्धत्वेभोजइतिपुत्रस्समजनिसयदापंचवार्षिकःतदापितात्मनोजरांज्ञात्वामुख्यामात्यानाहूय अनुजंमुंजंमहाबलमालोक्य पुत्रंचबालंवीक्ष्यविचारयामास यद्यहंराजलक्ष्मीभारधारणसमर्थंसोदरमपहाय राज्यंपुत्रायप्रयच्छामि तदालोकापवादः अथवाबालंमेपुत्रंमुंजोराज्यलोभाद्विषादिनामारयिष्यति तदादत्तमपिराज्यंवृथापुत्रहानिर्वंशोच्छेदश्च श्लोकः लोभःप्रतिष्ठापापस्यप्रसूतिर्लोभएवच द्वेषक्रोधादिजनकोलोभःपापस्यकारणं लोभात्क्रोधःप्रभवतिक्रोधाद्द्रोहःप्रवर्त्तते द्रोहेननरकंयातिशास्त्रज्ञोपिविचक्षणः मातरंपितरंपुत्रंभ्रातरंवासुहृत्तमं लोभाविष्टोनरोहंतिस्वामिनंवासहोदरमिति विचार्यराज्यंमुंजायदत्वा तदुत्संगेभोजमात्मजंमुमोच ततःक्रमाद्राजनिदिवंगते संप्राप्तराज्यसंपत्तिर्मुंजोमुख्यामात्यंबुद्धिसागरनामानंव्यापारमुद्रया दूरीकृत्यतत्पदे अन्यंविवेश ततोगुरुभ्यःक्षितिपालपुत्रंवाचयति ततः

क्रमेण सभायां ज्योतिःशास्त्रपारंगतः सकलविद्या
चातुर्यवान्ब्राह्मणःसमागमत् राज्ञेस्वस्तीत्युक्त्वा
उपविष्टःसचाह देवलोकोयंमांसर्वज्ञंवक्ति तत्कि
मपिपृच्छ श्लोकः कंठस्थायाभवेद्विद्यासाप्रका
श्यासदाबुधैः यागुरौपुस्तकेविद्यातयामूढःप्रता
र्यते इतिराजानंप्राह ततोराजापिविप्रस्याहंभावम्
दृष्ट्वाचमत्कृतांतज्ञातं श्रुत्वा अस्माकं जन्मारभ्येत
त्क्षणपर्यंतंयद्यन्मयाचरितंयद्यत्कृतंतत्सर्वंवद-
सि यदिभवान्सर्वज्ञएवेत्युवाच ततोब्राह्मणोपिरा
ज्ञायद्यत्कृतंतत्सर्वमुवाच गूढव्यापारमपि ततो
राजापिसर्वाण्यप्यभिज्ञानानिज्ञात्वातुतोष पुन-
श्चपंचषट्पदानिगत्वापादयोःपतित्वा इंद्रनीलपु
ष्परागमरकतवैडूर्यखचितसिंहासनेउपवेश्य रा
जाप्राह श्लोकः मातेवरक्षतिपितेवहितेनियुंक्ते
कांतेवचाभिरमयत्यपनीयखेदं कीर्तिंचदिक्षुवि
मलांवितनोतिलक्ष्मीं किंकिन्नसाधयतिकल्पल
तेवविद्या ततोविप्रवरायदशाश्वानाजानेयान्
ददौ ततःसभायामासीनोबुद्धिसागरःप्राहराजा
नं देवभोजस्यजन्मपत्रिकांब्राह्मणंपृच्छेति ततो
मुंजःप्राह भोजस्यजन्मपत्रिकांविधेहीति ततोसौ
ब्राह्मणउवाच अध्ययनशालायाभोजआनेतव्य

इति मुंजोपि ततः कौतुकादध्ययनशालामलंकुर्वा
णं भोजभद्रैरानाययामास ततः साक्षात्पितरमि
व राजानमानम्य सविनयं तस्थौ ततस्तद्रूपलाव
ण्य मोहिते राजकुमार मंडले प्रभूतसौभाग्यं मही
मंडलमागतं महेंद्रमिवसाकारं मन्मथमिवमूर्तिम
त् सौभाग्यमिवभोजं निरूप्य राजानं प्राह दैवज्ञः
राजन् भोजस्य भाग्योदयं वक्तुं विरिंचिरपिनालंको
ह्मसुदरंभरिः ब्राह्मणः किं तथापिवदामिस्वमत्यनु
सारेणभोजमितोध्य यनशालायां प्रेषय ततोराजा
ज्ञया भोजेत्वध्ययनशालां गतेविप्रः प्राह श्लोकः
पंचाशत्पंचवर्षाणिसप्तमासदिनत्रयं भोजराजे
नभोक्तव्यःसगौडोदक्षिणापथइति तत्तदाकर्ण्य
राजाचातुर्यादपहसन्निवसुमुखोपिविच्छायव
दनोऽभूत् ततोराजाब्राह्मणं प्रेषयित्वा निशीथे
स्वशयनमासाद्य एकाकीसन्व्यचिंतयत् यदिरा
ज्यलक्ष्मीर्भोजकुमारंगमिष्यति तदाहंजीवन्न
पिमृतः श्लोकः तानींद्रियाण्यविकलानितदे
वनाम साबुद्धिरप्रतिहतावचनंतदेव अर्थोष्म
णाविरहितःपुरुषःक्षणेनसोप्यन्य एवभवतीति
विचित्रमेतत् किंच शरीरनिरपेक्षस्यदक्षस्यव्य
वसायिनः बुद्धिप्रारब्धकार्यस्यनास्तिकिंचन

दुष्करं असूयया हतेनैव पूर्वोपायोद्यमैरपि कर्तुं
णांगृह्यतेसम्यक्स्फुट्ठिर्मंत्रिभिस्तथा ततोद्यमे
किंदुःसाध्यं श्लोकः अतिदाक्षिण्ययुक्तानांशं
कितानांपदेपदे परापवादभीरूणांदूरतोयांतिसं
पदः किंच अदानस्यप्रदानस्यकर्तव्यस्यचकर्म
णः क्षिप्रमक्रियमाणस्यकालःपिबतिसंपदः
अवमानंपुरस्कृत्यमानंकृत्वाचपृष्ठतः स्वार्थंस
मुद्धरेत्प्राज्ञःस्वार्थभ्रंशोहिमूर्खता नस्वल्पस्य
कृतेभूरिनाशयेन्मतिमान्नरः एतदेवातिपांडि-
त्यंयत्स्वल्पाद्भूरिनाशनं जातमात्रंनयःशत्रुंव्या
धिंवाप्रशमंनयेत् अतिपुष्टांगयुक्तोपिसपश्चात्ते
नहन्यते मज्जागुप्तशरीरस्यकिंकरिष्यतिसंहता
हस्तन्यस्तातपत्रस्यवारिधाराइवारयः अफला
निदुरंतानिसमव्ययफलानिच अशक्यानिचव
स्तूनिनारभेतविचक्षणः ततश्चैवंविचिंतयन्न
भुक्तेएवदिनस्य तृतीययामेएकएवमंत्रयित्वा
वंगदेशाधीश्वरस्यमहाबलस्य वत्सराजस्य-
आकारणायस्वमंगरक्षकंप्राहिणोत् सचांग
रक्षकोवत्सराजमुपेत्यप्राह राजात्वामाकारय
तीति ततःस्वरथमारुह्य परिवारेणपरिवृत
स्ससमागतोरथादवतार्य राजानमवलोक्यप्रणि

पल्योपविष्टःराजाचसौधंनिर्जनंविधायवत्स
राजंप्राह श्लोकः राजातुष्टोपिभृत्यानांमान-
मात्रंप्रयच्छति तेतुसंमानितास्तस्यप्राणैरप्युप
कुर्वते ततस्त्वयाभोजो भुवनेश्वरीविपिनेहंतव्यः
प्रथमयामेनिशायाःशिरश्चांतेपुरमानेतव्यमि
ति सचोत्थायनृपंनत्वाह देवादृशाःप्रमाणंतथा
पिभवल्लालनात्किमपिवक्तुकामोस्मि ततस्त्वा
पराधमितिमेवचःक्षंतव्यं श्लोकः भोजेद्रव्यंन
सेनावापरिवारोबलान्वितः परंपोतइवास्तेद्यस
हंतव्यःकथंप्रभो पारंपर्येइवासक्तस्त्वत्पादद्वंद
रंभरिः तद्वधेकारणंनैवपश्यामिनृपपुंगव ततोरा
जासर्वप्रातःसभायांप्रवृत्तंवृत्तमकथयत् सच
श्रुत्वाहसन्नाह श्लोकः त्रैलोक्यनाथोरामो-
स्तिवसिष्ठोब्रह्मपुत्रकः तेनराज्याभिषेकेतुमु
हूर्तःकथितोभवत् तन्मुहूर्तेनरामोपिवनंवीतो
ऽवनींविना सीतापहारोप्यभवद्वैरिंचिवचनंवृथ
जातःकोयंनृपश्रेष्ठकिंचिज्ज्ञउदरंभरिः यदुक्त्वा
मन्मथाकारंकुमारंहंतुमिच्छसि किंच किंतु
मेस्यादिदंकृत्वाकिंतुमेस्यादकुर्वतः इतिसंचिं
त्यमनसाप्राज्ञःकुर्वीतवानवा उचितमनुचितंवा
कुर्वताकार्यजातंपरिणतिरवधार्यायत्नतःपंडि

तेन अतिरभसकृतानांकर्मणामाविपत्तेर्भवति
हृदयदाही शल्यतुल्योविपाकः किंच येनसहासि
तमशितंहसितंकथितंचरहसिविस्रब्धं संप्रतिकथ
मस्तामपिनिवर्तते चित्तमामरणात् किंच अस्मि
न्हतेहूहूराज्ञस्सिंधुलस्यपरमप्रीतिपात्राणिमहा
वीरास्तवेवानुगतेस्थिताः तेसन्नगरसुल्लोलक-
ल्लोलाःपयोधराइवप्लावयिष्यंति चिराद्धूमूले
पित्वयिप्रायःपौराःभोजंभुवोभर्तारंभावयंति किं
च श्लोकः सत्यपिचसुकृतकर्मणिदुर्नीतिश्चेत
श्रियंहरत्येव तैलैस्सदोपयुक्तांदीपशिखांविदलय
तिहिवातालिः देवपुत्रवधःकापिनहिताय इत्युक्तं
वत्सराजवचनमाकर्ण्य राजाकुपितःप्राह त्वमेवरा
ज्याधिपतिःनतुसेवकः श्लोकः स्वाम्युक्तेयोनय
ततेसभृत्योभृत्यपाशकः तज्जीवनमपिव्यर्थमज
गलकुचाविवेति ततोवत्सराजःकालोचितमालो
चनीयमितिमत्वातूष्णींबभूव अथलंबमानेदिवा
करेउत्तुंगसौधोत्संगादवतरंतंकुपितमिवकृतांत
वत्सराजंवीक्ष्य समेताअपिविविधेनमिषेणस्वभ
वनानिप्रापुर्भीताःसभासदः ततःस्वसेवकान्स्वा
गारपरित्राणार्थंप्रेषयित्वा रथंभुवनेश्वरीभवना-
भिमुखंविधाय भोजकुमारोपाध्यायाकारणाय

प्राह्णिणोदेकंवत्सराजः सचाह्यपंडितं तातत्वामाकार यति वत्सराजइति सोपितदाकर्ण्य वज्राहतइवभूता विष्टइवग्रहग्रस्तइवतेनसेवकेन करेणधृत्वानीतः पं डितः तंचबुद्धिमान्वत्सराजःसप्रणाममित्याह पं डिततातउपविश राजकुमारंजयंतंअध्ययनशालाया आनयेति आयांतंजयंतंकुमारंकिमप्यधीतंपृष्ट्वाने षीत् पुनःप्राह पंडितंविप्रभोजकुमारमानयेति ततो- विदितवृत्तांतोभोजः कुपितोज्वलन्निवशोणितेक्षणः समेत्याह आःपापराज्ञोमुख्यकुमारं एकाकिनंमांरा जभवनात् बहिरानेतुंतवकानामशक्तिरिति वामचर णपादुकामादाय भोजेनतालुदेशेहतोवत्सराजः त तोवत्सराजःप्राह भोजवर्यराजा देशकारिणइति बालंरथेनिवेश्य खड्गमपकोशंकृत्वाजगामाशुमहा मायाभवनंततोगृहीतेभोजेलोकः कोलाहलंचक्रुः कुंभावश्चप्रवृत्तः किंकिमितिब्रुवाणाभटाविक्रोशंत आगत्यसहसाभोजंवधाय नीतंज्ञात्वाहस्तिशाला मुष्ट्रशालांवाजिशालांरथशालांप्रविश्य सर्वान्जग्मुः ततःप्रतोलीषुराजभवनप्राकारवेदिकासुबहि र्द्वारविटंकेषु पुरसमीपेषु भेरिपटहमुरजमड्डुकडिं डिमनिनदाडंबरेणांबरंविडंबितमभूत् केचिद् मल्लासिनाकेचिद्दूषणकेचित्कुंतेनकेचित्पाशेन

केचिद्वह्निना केचित्परशुना केचिद्भल्लेन केचित्तोमरेण केचित्प्रासेन केचिदंभसा केचिद्धारायां ब्राह्मणयोषितो राजपुत्रा राजसेवका राजानः पौराश्च प्राणपरित्यागं दधुः ततः सावित्री संज्ञा भोजस्य जननी विश्वजननी वस्थिता दासीमुखात् स्वपुत्रस्थितिमाकर्ण्य क राभ्यां नेत्रे पिधाय रुदतीमाह पुत्र पितृव्येन कां दशां गमितोसि येमया नियमा उपवासाश्च त्वत्कृते कृताः तेद्यमे विफला जाताः दृशापि दिशा सुखानि शून्यानि पुत्रदेवेन सर्वज्ञेन सर्वशक्तिना मृत्याश्रियः पुत्र एनं दासीवर्गं सहसा विच्छिन्नशिरसं पश्येत्युक्त्वा भूमावपतत् ततः प्रदीप्ते वैश्वानरे समुद्भूत धूमस्तोमेनैव मलीमसेन भसि पापत्रासादिव पश्चिम पयोनिधौ मग्ने मार्तंडमंडले महामायाभवनमासाद्य प्राह भोजं वत्सराजः कुमारभृत्यानां दैवतं ज्योतिःशास्त्रविशारदेन केचिद्ब्राह्मणेन तव राज्य प्राप्ता वुदीरितायां राज्ञा भवद्वधो व्यादिष्ट इति भोजः प्राह श्लोकः रामे प्रव्रजनं बलेर्नियमनं पांडोः सुतानां वनं वृष्णीनां निधनं नलस्य नृपते राज्यात्परिभ्रंशनं कारागारनिषेवणं च मरणं संचिंत्य लंकेश्वरे सर्वः कालवशेन नश्यति नरः को वा परित्रायते लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसहजस्सूनुस्सुधांभोनिधेर्दैवेन प्रणय प्रसाद विधिना मू

र्धाधृतःशंभुना अद्याप्युज्झतिनैवदैवविहितंक्षै
णयंक्षपावल्लभः केनान्येनविलंघ्यतेविधिगतिःपा
षाणरेखासखी विकरोत्यमिप्यदन्नंशैलशिला
रोहणमपांनिधेस्तरणं निगडंगुहाप्रवेशोविधिप
रिपाकःकथन्नुसंतार्यः अंभोधिस्थलतांस्थलं
जलधितांधूलीलवःशैलतांमेरुर्मृत्कणतांतृणंकु
लिशतांवज्रंतृणप्रायतां वह्निःशीतलतांहिमंदह
नतामायातियस्येच्छयालीलादुर्ललितांद्भुतव्य
सनिनेदैवायतस्मैनमः ततोवटवृक्षस्यपत्रमादाय
एकेनपुटीकृत्य जंघांछुरिकयाछित्वा तत्रपुटके
रक्तमारोप्य तृणेनकस्मिंश्चित्पत्रेकंचन श्लोकंलि
खित्वा वत्संप्राह महाभाग एतत्पत्रंनृपायदात-
व्यं त्वमपिराजाज्ञां विधेहीति ततोवत्सराजस्या
नुजोभ्राताभोजस्यप्राणपरित्यागसमयेदीप्य-
मानसुखश्रियमवलोक्यप्राह श्लोकः एकएव
सुहृद्धर्मोनिधनेप्यनुयातियः शरीरेणसमंना
शंसर्वमन्यत्तुगच्छति नततोहिसहायार्थेमाताभा
र्याचतिष्ठति नपुत्रमित्रौनज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठतिकेव
लः बलवानप्यशक्तोसौधनवानपिनिर्धनः श्रु
तवानपिमूर्खश्चयोधर्मविमुखोजनः इहैवनरकं
व्याधेश्चिकित्सांनकरोतियः गत्वानिरौषधस्था

नंसरोगीकिंकरिष्यति जरांमृत्युंभयंव्याधिंयोजा नातिसपंडितः स्वस्थस्तिष्ठेन्निषीदेद्वा स्वपेद्वाके नचिद्धसेत् तुल्यजातिवयोरूपान् हतान्पश्य तिमृत्युना नहितत्रास्तितेत्रासः वज्रवत् हृदयंतवे ति ततोवैराग्यमापन्नोवत्सराजः भोजंक्षमस्वेत्यु क्त्वा प्रणम्यतंच रथेनिवेश्य नगराद्बहिर्घनेतमसि गृहमागमय्य भूमिगृहांतरेनिक्षिप्य भोजंररक्षस्व यमेवकृत्रिमविद्याविद्भिःसुकुंडलंस्फुरद्वक्त्रंनिमी लितनेत्रं भोजकुमारमस्तकं कारयित्वा तच्चादाय कनिष्ठोराजभवनंगत्वा राजानंनत्वाप्राह श्रीमं तायदादिष्टंतत्साधितमिति ततोराजाचपुत्रवधं ज्ञात्वा तमाह वत्सराज खड्गप्रहारसमये तेनपुत्रे ण किमुक्तमितिवत्सस्तत्पत्रमदात् राजास्वभा र्याकरेण दीपमानीय तानिपत्राक्षराणि वाचय ति श्लोकः मांधाताचमहीपतिःकृतयुगालंका रभूतोगतःसेतुर्येनमहोदधौविरचितः क्वासौदशा स्यांतकः अन्येचापियुधिष्ठिरप्रभृतयो यातादिवं भूपतेनैकेनापिसमंगता वसुमतीनूनंत्वयायास्य ति राजाचतदर्थंज्ञात्वा शय्यातोभूमौपपात तत श्चदेवीकरकमलचालितचेलांचलानिलेनससंज्ञो भूत्वा देवींमांमास्पृश हाहापुत्रघातिनमितिविल

यत् कुररइवद्धुरयालानानाय्य ब्राह्मणानानयते त्याह ततःस्वाज्ञयासमागतान्ब्राह्मणान्नत्वा म यापुत्रोहतः तस्यप्रायश्चित्तं वदध्वमितिवदंतंतेत मूचुः राजन् सहसावह्निमाविशेति ततःसमेत्यबु द्धिसागरः प्राह यथात्वंराजाधमरुत्थैव अ मात्या धमोवत्सराजः तवकिलराज्यंदत्वा सिंधुलनृपेण तेनत्वदुत्संगेभोजःस्थापितः तच्चत्वयापितृव्येणा न्यत्कृतं श्लोकः कतिपयदिवसस्थायिनिमदका शिनियौवनेदुरात्मानः विदधतितथापराधंजन्मैव यथास्यवृथाभवति संतस्तृणोत्सारणमुत्तमांगा त्सुवर्णकोट्यर्पणमामनंति प्राणव्ययेनापिकृतो पकाराः खलाःपरेवैरमिवोद्वहंति उपकारश्चापका रोयस्यव्रजतिविस्मृतिं पाषाणहृदयस्यास्यजी वतीत्यभिधाकुधा यथांकुरःसूक्ष्मोपिप्रयत्ने नाभिरक्षितः फलप्रदोभवेत्कालेतथालोकःसुर क्षितः हिरण्यधान्यरत्नानिधनानिविविधानिच त थान्यदपियत्किंचित्प्रजाभ्यःस्युर्महीभृतां राज्ञिध र्मिणिधर्मिष्ठाःपापेपापपराःसदा राजानमनुवर्तं तेयथाराजातथाप्रजाः ततोरात्रावेव वह्निप्रवेश नंनिश्चितेराज्ञिसर्वेसामंताःपौराश्चमिलिताःपुत्रं हत्वा पापभयात् भीतोनृपतिर्वह्निं प्रविशतीतिकिं

वदंतीसर्वत्राजनि ततः बुद्धिसागरः द्वारपालमाहू य नकेनापि भूपालभवनंप्रवेष्टव्यमित्युक्त्वा नृपमं तःपुरे निवेश्य सभायामेकाकीसन् उपविष्टः ततो राजमरणवार्तांश्रुत्वा वत्सराजगृहमागत्य बुद्धिसा गरंनत्वा शनैः प्राह तातमया भोजराजोरक्षितइति बुद्धिसागरश्च कर्णेतस्यकिमप्यकथयत् तच्छ्रु त्वावत्सराजश्चनिष्क्रांतः ततो मुहूर्त्तेन कोपि करके लितदंतींद्रदंतदंडोविरचितभस्मप्रजटाकलापः क र्पूरकरंबितभसितानुद्धूर्तितसकलतनूर्मूर्तिमान्म न्मथइवस्फटिक कुंडलमंडितकर्णयुगलः कौशे यकौपीनोमूर्तिमांश्चंद्रचूडइवसभांकापालिकः स मागतः तंवीक्ष्य बुद्धिसागरः प्राह योगींद्र कुतआ गम्यते कुत्रतेनिवेशश्च कापालिकेत्वयियच्चमत्का रकारिकलाविशेष औषधविशेषोप्यस्ति योगीप्रा ह श्लोकः देशेदेशभवनंभवनेभवनेतथैववृभिक्षा न्नं सरसिचनाद्यंसलिलंशिवशिवतत्वार्थयोगि नांपुंसां ग्रामेग्रामेकुटीरम्यांनिर्झरेनिर्झरेजलं भि क्षायांसुलभंचान्नंविभवैःकिंप्रयोजनं देवअस्मा कंनेकोदेशः सकलभूमंडलंभ्रमामः गुरूपदेशेनि ष्ठामः निखिलंभुवनतलंकरतलामलकवत्पश्यामः सर्पदष्टंविषव्याकुलं रोगग्रस्तं शस्त्रभिन्नशिरस्कं

कालशिथिलितं तातलक्षणादेव विगतसकलव्याधिसंचयं कुर्मइति राजापि कुड्यांतर्हितएवश्रुतसकलवृत्तांतः सभामागतः कापालिकं दंडवत्प्रणम्य योगींद्र रुद्रकल्प परोपकार परायण महापापिना मयाहतस्यपुत्रस्य प्राणदानेन मां रक्षेत्याह अथ कापालिकोपि राजन् माभैषीः पुत्रस्तेनमरिष्यति शिवप्रसादेन गृहमेष्यति परं स्मशानभूमौ बुद्धिसागरेणसह होमद्रव्याणि प्रेषयेत्यवोचत् ततो राज्ञाकापालिकेन यदुक्तं तत्सर्वं तथाकुर्विति बुद्धिसागरः प्रेषितः ततोरात्रौ गूढरूपेण भोजोपि तत्रनदी पुलिनेनीतः योगिना भोजो जीवितइति प्रथाच समभूत् ततोगजेंद्रारूढो वंदिभिस्तूयमानो भेरीमृदंगादि घोषै जगद्बधिरीकुर्वन् पौरामात्यपरिभूतो भोजराजो राजभवन मगात् राजाचतमालिंग्यरोदिति भोजोपि रुदंतं मुंजंनिवार्य अस्तौषीत् ततः संतुष्टोराजा निजसिंहासने तस्मिन्निवेशयित्वा छत्रचामराभ्यां भूषयित्वा तस्मैराज्यं ददौ निजपुत्रेभ्यः प्रत्येकमेकैकं ग्रामं दत्वा परमप्रेमास्पदं जयंतं भोजनिकाशे निवेशयामास ततः परलोकपरित्राणो मुंजोपि निजपट्टराज्ञीभिः सहतपोवनभूमिंगत्वा परंतपस्तेपे ततोभोजभू

पालश्च देवब्राम्हणप्रसादाद्राज्यंपालयामास॥
इतिभोजराजस्य राज्यप्राप्तिप्रबंधः॥ ततोमुंजे
तपोवनंयाते बुद्धिसागरं मुख्यामात्यंविधाय स्वरा
ज्यं बुभुजे भोजराजभूपतिः एवमतिक्रामतिकाले
कदाचिद्राजाक्रीडितोद्यानंगच्छताकोपि धारानग
रवासी विप्रोलक्षितः सचराजानंवीक्ष्य नेत्रेनिमी
ल्य आगच्छन् राज्ञापृष्टः द्विजत्वंमांदृष्ट्वा नस्वस्ती
ति जल्पसि विशेषेण लोचनेनिमीलयसि तत्रको
हेतुरिति विप्रआह देवत्वं वैष्णवोसि विप्राणांनो
पद्रवंकरिष्यसि ततस्त्वत्तोनमेभीतिः किंतुकस्मै
चित्किमपिनप्रयच्छसि तेन तवदाक्षिण्यमपि
नास्ति अतस्ते किमाशीर्वचसा किंच प्रातरेवकृ
पणमुखावलोकनात् परतोपि लाभहानिःस्यात्
इति लोकोक्त्या लोचनेनिमीलिते अपिच श्लोकः
प्रसादोनिष्फलोयस्यकोपश्चापिनिरर्थकः नतं
राजा नमिच्छंतिप्रजाःषंडमिवस्त्रियः अप्रगल्भ
स्य याविद्याकृपणस्यचयद्धनं यच्चाबाहुबलंभीरो
र्व्यर्थमेतत्त्रयंभुवि देवमत्पिताद्वृद्धः काशींप्रतिग
च्छन् मयाशिक्षांपृष्टः तातमया किंकर्त्तव्यमिति पि
तात्थमभ्यधायि श्लोकः यदितवहृदयंविद्व
न्सुनयंस्वप्नेपिमास्मसेविष्ठाः सचिवजितंषंढजि

तंगुवती॥जतंचैवराजानं पातकानांसमस्तानांहे परेतानः पालके एकंदुस्सचिवोराजाद्दितीयंचतदाश्रयः अ विवेकमतिर्नृपतिर्मंत्रिषुगुणवत्सु वक्रितग्रीवः यत्रखलाश्चप्रबलास्तत्रकथंसज्जनावसरः राज संपन्निर्हीनोपिसेव्यःसेव्यगुणाश्रयः भवत्याजी वनंतस्मात्फलंकालांतरादपि अदातुर्दाक्षिण्यंन हिभवति देवपुराकर्णदधीचि शिबिविक्रमप्रमुखाः क्षितिपतयो यथा परलोकमलंकुर्वाणाः निजदा नसमुद्भूतदिव्यनवगुणैर्निवसंतिमहीमंडले तथा किमपरेराजानः श्लोकः देहेपातिनिकारक्षाय शोरक्ष्यमपातवत् नरःपततिकायोपियशःका येनजीवति पंडितेचैवमूर्खेच बलवत्यपिदुर्बले ई श्वरेचदरिद्रेचमृत्योस्सर्वत्रतुल्यता निमेषमात्र मपिलवयोगच्छन्नतिष्ठति तस्माद्देहे अनित्येषु कीर्तिमेकामुपार्जयेत् जीवितंतदपिजीवितमध्ये गण्यतेसुकृतिभिःकिमुपुंसां ज्ञानविक्रमकला कुललज्जात्यागभोगरहितंविफलंयत् राजापि तेन वाक्येनपीयूष पूरस्नात इवपरब्रह्मणि ली नइव लोचनाभ्यां हर्षाश्रूणिमुमोच माहचद्वि जं विप्रवरशृणु श्लोकः सुलभाःपुरुषालोके सततंप्रियवादिनः अप्रियस्यचपथ्यस्यवक्ता

श्रोताचदुर्लभः मनीषिणः संतिनतेहितैषिणो हितैषिणः संतिनतेमनीषिणः सुहृच्चविद्वानपि दुर्लभोनृणांयथौषधंस्वादुहितंचदुर्लभं इतिविप्रायलक्षंदत्वाकिंतेनामेत्याह विप्रःस्वनामभूमौलिखति गोविंदइति राजावाचयित्वा विप्रप्रत्यहं राजभवनमागंतव्यं नतेकश्चिन्निषेधः विद्वांसःकवयश्चकौतुकात् सभामानेतव्याः कोपि विद्वान् नदुःखभागस्तुएनमधिकारंपालयेत्याह एवंगच्छत्सुकतिपयदिवसेषु राजा विद्वत्प्रियः दानवित्तेश्वरइति प्रथामगात् ततोराजानंदिदृक्षवः कवयोनानादिग्भ्यः समागताः एवंवित्तादिव्ययं कुर्वाणंराजानंप्रति कदाचित् मुख्यामात्येनेत्थमभ्यधायि देव राजानः कोशबलाएवविजयिनोनान्ये श्लोकः सजयीवरमातंगा यस्यकस्यास्तिमेदिनी कोशोयस्यसदुर्धर्षो दुर्गंयस्यसदुर्जयः देवलोकंपश्य श्लोकः प्रायोधनवतामेवधनेतृष्णागरीयसी पश्यकोटिद्वयासक्तं लक्षायप्रवणंधनुः इति राजावदत् माह दानोपभोगवंध्यायासुहृद्भिर्यानभुज्यते पुंसांसमाहितालक्ष्मीरलक्ष्मीः क्रमशोभवेत् इत्युक्त्वाराजा तंमंत्रिणं निजपदाद्दूरीकृत्यतत्प

दत्वांदिदेश आहचतं श्लोकः लक्षंमहाकवेर्देयं
तदर्धंविबुधस्यच देयंग्राममेकमर्धस्यतस्याप्यर्धं
तदर्थिनः यश्चमेअमात्यादिषु वितरणनिषेधम
नाःसहंतव्यः उक्तंच श्लोकः यद्ददातियदश्ना
तितदेवधनिनांधनं अन्येमृतस्यक्रीडंति दारै
रपिधनैरपि प्रियःप्रजानांदातैवनपुनर्द्रविणे
श्वरः अगच्छन्कांक्ष्यतेलोकैर्वारिदोनतुवारि-
धिः संग्रहैकपरःप्रायःसमुद्रोपिरसातले दाता
रंजलदंपश्यगर्जंतंभुवनोपरि एवंवितरणशालि
नंभोजराजंश्रुत्वा कश्चित्कलिंगदेशात्कविरुपेत्य
मासमात्रंतस्थौ नचक्षोणींद्रदर्शनंभवति आहा
रार्थंपाथेयमपिनास्ति ततःकदाचिद्राजामृगया
भिलाषीबहिर्निर्गतः सकविर्दृष्ट्वा राजानमाह.
श्लोकः दृष्टेश्रीभोजराजेंद्रेगलंतित्रीणितत्क्षणा
त् शत्रोःशस्त्रंकवेःकष्टंनीवीबंधोमृगीदृशां रा
जालक्षंददौ ततस्तस्मिन्मृगयारसिकेराजनिक
श्चनपुलिंदपुत्रोगायति तेन गीतमाधुर्येणतुष्टो
राजातस्मै पुलिंदपुत्राय पंचलक्षंददौ तदाकविः
तद्दानमत्युन्नतं किरातपोतंचदृष्ट्वा नरेंद्रपाणिक
मलस्थपंकज मिषेण राजानं वदति एतेगुणाः
पंकजसंतोषे नैते प्रकाशमायांति यल्लक्ष्मीव

सते स्तवमधुपैरुपभुज्यते कोशः भोजस्तमभि प्रायंज्ञात्वापुनर्लक्षमेकंददौ ततोराजाब्राह्मण माह श्लोकः प्रभुभिःपूज्यतेविप्रकुलेवनकुलीनता कलावान्मान्यतेमूर्ध्निसत्सु देवेषु शंभुना एवंवदति भोजेकुतोपि पंचषाः कवयःसमागताः तान्दृष्ट्वाराजा विलक्षण इवासीत् अद्यैवमयाए तावद्दत्तमिति ततःकविस्तमभिप्रायं ज्ञात्वा नृपं पद्ममिषेणपुनःप्राह श्लोकः किंकुप्यसि कस्मैवा नवसौरभसारायदि निजमधुने यस्याग्रे शतपत्रतेद्यप्रतिपत्रंसृष्यते भ्रमरैः ततःप्रसन्नवदनमवलोक्य प्रकाशेनप्राह श्लोकः नदातुंनोपभोक्तुंचशक्नोति कृपणःश्रियं किंतु स्पृशतिहस्तेन नपुंसकइवस्त्रियं याचितोयःप्रहृष्येत दत्वाचप्रीतिमान्भवेत् तंदृष्ट्वाप्यथवा श्रुत्वानरःस्वर्गमवाप्नुयात् ततस्तुष्टोराजापुनरपिकलिंगदेशवासिकवये लक्षंददौ ततःपूर्वकविःपुरस्थितान् षट्कवींद्रान्दृष्ट्वाह हे कवयोत्रमहासरस्सेतुभूमौवासी राजायदा भवनंगमिष्यति तदाकिमपिब्रूतेति येचसर्वेमहाकवयोपिसर्वेराज्ञः प्रथमचेष्टितं ज्ञात्वा वर्तंते नैषैकःसरोमिषेणनृपंप्राह श्लोकः आगतानामपूर्णानां

पूर्णानामप्यगच्छत्ताम् यदर्थ्वनिनसंघट्टोयदा
नांतस्सरोवरमिति तस्यराजालक्षंददौ ततोगो
विंदपंडितस्तान्कवीन्द्रान्दृष्ट्वाचुकोप तस्यको
पाभिप्रायंज्ञात्वा द्वितीयः कविराह श्लोकः क
स्यतृषंनक्षिपयसिपिबतिनकरत्वयपयःप्रवि-
श्यांतः यदिसन्मार्गसरोवरंनक्रोनक्रोडमधि
वसति राजातस्मैलक्षद्वयंददौ तंचगोविंदपं
डितव्यापारपदाद्दूरीकृत्य त्वयापिसभायामाग
तव्यं परंतुकेनापिदौष्ट्यंनकर्तव्यं इत्युक्त्वातत
स्तेभ्यः प्रत्येकंलक्षंदत्वा स्वनगरमागतः तेचय
थायथंगताः ततःकदाचिद्राज्ञा सुरव्यामात्यप्रा
र्थितोपि योभवेन्मूर्खः सपुराद्बहिरस्तुमे कुंभका
रोपियोविद्वान्सतिष्ठतुपुरेमसेति अतः कोपिन
मूर्खोभूद्धारानगरे ततः क्रमेणपंचशतानिविद्व
त्सोवररुचि बाणमयूर रेफण हरिशंकर कलिंग
कर्पूर विनायकमदन विद्याविनोद कोकिलता
रेंद्रसुरवाःसर्वशास्त्रविचक्षणाः सर्वसर्वज्ञाः
श्रीभोजराजसभामलंचक्रुः एवंस्थितेकदाचि
द्विद्वद्वृंदवंदितेसिंहासनासीने कविशिरोमणौ
कवित्वप्रियविप्रप्रियबांधवे भोजेश्वरे द्वारपा
लएत्य प्रणम्यव्यजिज्ञपत् देवकोपिविद्वान्

द्वारितिष्ठतीति अथराजाप्रवेशयतमिति आ
ज्ञप्तेसोपिदक्षिणेनपाणिनासमुन्नतेनविराज
मानोविप्रःप्राह श्लोकः राजन्नभ्युदयोस्तुशं
करकवेकिंपत्रिकायामिदंपद्यंकस्यतवैवभोज
नृपतेपापठ्यतांपठ्यते एतासामरविंदसुंदरह
शांद्राकुचामरांदोलनादुद्वेल्लद्भुजवल्लिकंकण
झणत्कारःक्षणंवार्यतां यथा यथाभोजयशो
विवर्धतेसितांत्रिलोकीमिवकर्तुमुद्यतं तथात
थामेहृदयंविदूयतेप्रियालकालीधवलत्वशंक
या ततोराजा शंकरकवये द्वादशलक्षंददौ सर्वे
विद्वांसश्चविच्छायवदनाबभूवुः परंकोपिराज
यान्नावदत् राजाचकार्यवशात् गृहंगतः ततो
विप्रपालसभांदृष्ट्वा विबुधगणास्तंनिनिंदः
अहोनृपते रज्ञताकिमस्यसेवया वेदशास्त्रवि
चक्षणेभ्यः स्वाश्रयकविभ्यः लक्षमदात् कि
मनेनवितुष्टेनापिश्रमसो चकेवलंग्राम्यः कविः
शंकरःकिमस्याप्रागल्भ्यंइत्येवंकोलाहलेवि
जातेकश्चिदभ्यगात् कनकमणिकुंडलशाली
दिव्यांशुकप्रावरणोनृपकुमारइवमृगमदपंक
कलंकितगात्रोनवकुसुमसमभ्यर्चितशिराश्च
दनांगरागेणविलोभयत् विलासइवमूर्तिमान्

कवितेषुवस्तुमाश्रितः शृंगाररसस्यस्यंदइवस
स्यंदोमहेंद्रइवमहीवलयंभासोविद्वान् तंदृष्ट्वा
साविद्वत्परिषत् भयकौतुकयोःपात्रमासीत्
सचसर्वान्प्रणिपत्यप्राह कुत्रभोजनृपइति ते
तमूचुरिदानीमेवसोंतरगतइति ततोसौ प्र
त्येकंतेभ्यस्तांबूलंदत्वा गजेंद्रकुलगतः मृगें
द्रइवासीत् ततःसमहापुरुषः शंकरकविप्रदा
नेनकुपितान् तान्बुध्वाप्राह भवद्भिःशंकर
कवयेद्वादशलक्षाणिप्रदत्तानीतिनमंतव्यम्
अभिप्रायस्तुराज्ञोनैवबुद्धः यतःशंकरपूजने
प्रारब्धेशंकरकविरूपकेनैवलक्षेणपूजितःकिं
तु तंनिधान् तनाम्नाविभाजितानेकादशरुद्रा
न् शंकरान्पश्यन्मूर्तीन्प्रत्यक्षान् ज्ञात्वा तेषां
प्रत्येकमेकैकं लक्षंतस्मैशंकर कवयएवशंक
रमूर्तयेप्रदत्तमिति राज्ञोभिप्रायइति सर्वेपि
चमत्कृतास्तेन ततःकोपिराजपुरुषः तद्विदु
स्स्वरूपंद्वाग्राज्ञेनिवेदयामास राजाचस्वमभि
प्रायंसाक्षाद्विदितवंतंतंमहेशमिवमहापुरुषं
मन्यमानःसभामभ्यगात् सचस्वस्तीत्याह.
राजानंराजाचतमालिंग्य प्रणम्यनिजकरकम
लेनतत्करकमलमवलंब्य सौधांतरंगत्वा प्रो

तुंगगवाक्ष उपविष्टः प्राह विप्रभवन्नाम्नाका-
न्यक्षराणि सौभाग्यावलंबितानि कस्यवादेश
स्यभवद्भिरहः स्वजनान् बाधतइति ततःकवि
र्लिखति राज्ञोहस्ते कालिदासइति राजावाच
यित्वा पादयोःपतति ततस्तत्रासीनयोः का
लिदास भोजराजयोरासीत्संध्या राजासरवंसं
ध्यांवर्णयेत्यवादीत् श्लोकः व्यसनिनइवविं
द्याक्षीयते पंकजश्रीःगुणिनइवविदेशेदैन्यमा
यांतिभृंगाः कुनृपतिरिवलोकपीडयत्यंधका
रोधनमिवकृपणस्यव्यर्थतामेतिचक्षुः पुनश्च
राजानंस्तौतिकविः श्लोकः उपचारःकर्तव्यो
यावदनुत्पन्नसौहृदाःपुरुषाः उत्पन्नसौहृ-
दानामुपचारःकैतवंभवति दत्वातेन कवि-
स्यःपृथ्वीसकलापिकनकसंपूर्णा दिव्यांसु
काव्यरचनांक्रमंकवीनांचयोविजानाति सु
कवेःशब्दसौभाग्यंसत्कविर्वेत्तिनापरः वं-
ध्यानहिविजानातिपरांदौहृदसंपदमिति त
तःक्रमेण भोजकालिदासयोःप्रीति रजायत
ततःकालिदासं वेश्यालंपटंज्ञात्वा तस्मिन्स
र्वेद्वेषंचक्रुः नकोपितंस्पृशति अथकदाचित
सभामध्ये कालिदासमालोक्य भोजेनमन

साचिंतितं कथमस्य प्राज्ञस्यापि स्मरपीडा प्रमा
दइतिसोपितदभिप्रायंज्ञात्वाप्राह चेतोभुवआ
पल्लताप्रसंगे कावाकथामानुषलोकभाजांयदाह
शीलस्यपुरारिविजेतुः तथाविधंपौरुषमर्थमासीत्
ततस्तुष्टो भोजराजःप्रत्यक्षरलक्षंददौ ततःका-
लिदासः भोजंस्तौति श्लोकः महाराजश्रीमा
न् जगतियशसाते धवलितेपयःपारावारंपरमपुरु
षोयंमृगयते कपर्दीकैलासंकरिवरमभौमंकुलि
शभृत्कलानाथंराहुः कमलभवनोहंसमधुना
नीरक्षीरेगृहीत्वानिखिलविगलतिर्यातिनालीक
जन्मातक्रं धृत्वातु सर्वानटति जलनिधीश्वक्रपा
णिर्मुकुंदः सर्वानुत्तुंगशैलान् दहतिपशुपतिः फा
लनेत्रेणपश्यन् व्याप्तात्वत्कीर्तिकांतात्रिजगति
नृपते भोजराजक्षितींद्र विद्वद्राजशिखामणेतुल
यितुंधातात्वदीयंयशः कैलासंचनिरीक्ष्यतत्रल
घुतांनिक्षिप्तवान्पूर्तये उक्षाणंतदुपर्युमासहच
रंतन्मूर्ध्निगंगाजलंतस्याग्रेफणिपुंगवंतदुपरि
स्फारंसुधादीधितिं स्वर्गाद्रिप्रलकुत्रभजासि
सुरसुनेभूतलेकामधेनोर्वत्सस्यानेतुकामस्तृणाच
यमधुनापुग्धदुग्धंनतस्याः स्त्रुत्वाश्रीभोजराज
प्रचुरवितरणंश्रोडशकस्तनीसाव्यर्थोहिस्यात्

प्रयासस्तदर्पितदृशिभिश्चार्पितंसर्वस्वमुर्व्यां तुष्टोराजा
प्रत्यक्षरलक्षंददौ ततःकदाचित् श्रुतिस्मृतिसारं
गताःकेचिद्राजानंकवित्वप्रियंज्ञात्वा कश्चिन्नग
राद्बहिःभुवनेश्वरीप्रसादेन कवित्वं करिष्यामइ
त्युपविष्टाःतेष्वन्येन पंडितमन्येन एकश्चरणोपाठि
भोजनंदेहिराजेंद्रेति अन्येनापाठिघृतसूपसम
न्वितमिति उत्तरार्द्धं नस्फुरति ततोदेवताभवनं
कालिदासः प्रणामार्थमगात् तंवीक्ष्यद्विजाऊचु
अस्माकंसमग्रवेदविदामपिभोजःकिमपिनाप
यति भवादृशांह्यर्थेष्टंदत्ते ततोस्माभिःकवि
त्वविधानधियात्रागतं चिरंविचार्यपूर्वार्धमभ्य
धायिउत्तरार्धंकृत्वादेहि ततोस्मभ्यंकिमपिप्र
यच्छतीत्युक्तःपुरस्तादर्धमभाणि सचतत
छ्रुत्वा माहिषंचशरच्चंद्रचंद्रिकाधवलंदधीत्यु
क्त्वा तेचराजभवनंगत्वा दौवारिकानूचुः वयंकवितां
कृत्वासमागताः राजानंदर्शयतेति तेचकौतुका
त् हसंतोगत्वा राजानंप्रणम्य प्राहुः श्लोकः
राजमाषनिभैर्दंतैः कटिविन्यस्तपाणयः द्वारितिष्ठंतिराजेंद्र छांदसाःश्लोकशत्रवइति राजाप्रवे
शितास्तेद्वाःस्थ राजसंसदोमिलिताःसर्वेहिकवित्वं
पठंतिस्म राजानच्छ्रुत्वाउत्तरार्द्धं कालिदासेनक

तमितिज्ञात्वा विप्रानाह येनपूर्वार्धंकारितंतन्नुरवात्कथित्वंकदाचिदपिनकरणीयं उत्तरार्द्धस्य किंचिद्दीयतेनपूर्वार्द्धस्येत्युक्त्वा प्रत्यक्षरलक्षंददौ तेषुचदक्षिणामादायगतेषु कालिदासंवीक्ष्यराजाप्राह कवेउत्तरार्द्धं त्वयापठितमिति कविराह स्लोकः अधरस्यमधुरिमाणंकुचकाठिन्यंदृशोस्तैक्ष्ण्यंच कवितायापरिपाकंह्यनुभवरसिकोविजानाति राजाचसुकवे सत्यंवदसि स्लोकः अपूर्वाभातिभारत्याः काव्यामृतफलेरसः चर्वणेसर्वसामान्येस्वादुवित्केवलंकविः संचिंत्यसंचिंत्यजगत्समस्तंत्रयःपदार्थाहृदयंप्रविष्टाः इक्षोर्विकारामतयःकवीनांसुधांगनायांगतरंगितानि ततःकदाचिद्द्वारपालकः प्रणम्यभोजंप्राह राजन्द्रविडदेशात् कोपिलक्ष्मीधरनामा कविर्द्वारमध्यास्तइति राजाप्रवेशयेत्याह प्रविष्टमिवसूर्यमिवविभ्राजमानंविरदप्यविदितवृत्तांतंप्रेक्ष्य राजाविचारयामास आह स्लोकः आकारमात्रविज्ञानसंपादितमनोरथाः धन्यास्तेन्येनशृण्वंतिदीनाःकार्यर्थिनांगिरः सचागत्य नत्वाराजानंस्वस्तीत्युक्त्वा तदाज्ञयोपविष्टःप्राह देवइयंते पंडितमंडिता।

सभायांचसाक्षाद्विष्णुरसि ततः किंनामधाष्टि त्यममतथापिकिंचिद्वच्मि श्लोकः भोजप्रता पंतुविधायधात्राशेषैर्निरस्तैः परमाणुभिः किम् हरेः करेभूत्पविरंबरेचभानोःपयोधेरुदरेकृशा नुः इतिततस्तेनपरिषच्चमत्कृता राजाचतस्य प्रत्यक्षरलक्षंददौ पुनःकविराह देवमयासकु टुंबेनात्रनिवासाशयासमागतं श्लोकः क्षमी दातागुणग्राहीस्वामीपुण्येनलभ्यते अनुकूलः शुचिर्दक्षः कविर्विद्वान्सुदुर्लभः इति ततोराजा मुख्यामात्यं प्राहास्मैगृहंदीयतामिति ततोनि खिलमपिनगरंविलोक्य कमपिमूर्खममात्यो नापश्यत् यंनिरस्यविदुषेगृहंदीयते तत्रसर्व त्रभ्रमन्कस्यचित्कुविंदस्यगृहंवीक्ष्यकुविंदं प्राह कुविंदगृहान्निःसरतवगृहं विद्वानेष्य तीति ततःकुविंदोराजभवनमासाद्य राजानं प्रणम्यप्राह देवभवदमात्योमांमूर्खंकृत्वा गृ हान्निःसारयतीति त्वंतुपश्यमूर्खःपंडितो वे ति काव्यंकरोमिनहिचारुतरंकरोमि यत्नात्क रोमियदिचारुतरंकरोमि भूपालमौलिमणि मंडितपादपीठ हेसाहसांककवयामिवयामि यामि ततोराजात्वंकोरवादेनवदंतं कुविंदंमाह

श्लोकः ललितालेपदपंक्तिः कवितामाधुर्यंचशो भनंचपरंतु कवित्वं विचार्य वक्तव्यमिति ततःकु पितः कुविंदः प्राह देव अत्रांतरं भाति किंतु नवदा मि राजधर्मः पृथक् विद्वद्धर्मादिति राजाप्राह अ स्तिचेदुत्तरंब्रूहीति देवकालिदासाद्दतेन्यं कविं नमन्ये कोस्ति ते सभायां कालिदासादृते कवितात त्वविद्विद्वान् श्लोकः यत्सारस्वतवैभवंगुरु कृपापीयूषपाकोद्भवं तल्लभ्यंकविनैवनैवहठतः पाठप्रतिष्ठाजुषा कासारदिवसंवसंनपिपयः पूरंपरंपंकिलं कुर्वाणःकमलाकरस्यलभतेकिं सौरभंसैरिभः अयमेवागुंफोविशदपदवैद ग्ध्यमधुरःस्फुरद्बंधोवंध्यः परहृदिकृतार्थःक विहृदि कटाक्षोवामाक्ष्यादरदलितनेत्रांतग लितः कुमारेनिःसारःसतुकिमपियूनःसुखय तीति विद्वज्जनवंदितासीतामाह श्लोकः वि पुलहृदयाभियोग्येखिद्यति काव्येजडोनमौ र्ख्येस्वे निंदतिकंचुकमेवप्रायःशुष्कस्तनीनारी ततःकुविंदःप्राह श्लोकः बाल्येसुतानांसुर तेंगनानांस्तुतौकवीनांसमरेभटानां त्वंकारयु क्ताहिगिरःप्रशस्ताःकस्तेप्रभोमोहतरःस्मरत्वं ततोराजा साधुभोकुविंदेत्युक्त्वातस्याक्षरलक्षं

ददौ माभैषीरितिपुनः कुविंदंप्राह एवंक्रमेण तिक्रांते कियत्यपिकाले बाणः पंडितवरः परंराज्ञामान्यमानोपि प्राक्तन कर्मतो दारिद्र्यमनुभवति एवंस्थिते नृपतिः कदाचिद्रात्रावेकाकी प्रछन्नवेशः स्वपुरे चरन् बाणगृहमेत्यातिष्ठत् तदानिशीथे बाणो दारिद्र्याद्याकुलतया कांतांवक्ति देविराजा कियद्वारं मम मनोरथ पूरयत् अद्यापिपुनःप्रार्थितो ददात्येव परंतु निरंतर प्रार्थनारसे मूर्खस्यापि जिह्वाजडी भवतीत्युक्त्वा मुहूर्तार्धं मौनेनस्थितः पुनःपठति श्लोकः हरहरपुरहरपरुषं कहालाहलफल्गुयाचनावचसोः एकैवतवरसज्ञातदुभयरसतारतम्यज्ञा देवि दारिद्र्यस्यापरामूर्तिर्याज्ञा नद्रविणान्यति अपिकौपीनवान् शंभुस्तथापिपरमेश्वरः सेवासुखानांव्यसनंधनानांयाच्ञागुरूणांकुनृपःप्रजानां प्रणष्टशीलस्यसुतःकु-लानां मूलावघातःकठिनःकुठारः ततस्त्यापिदारिद्र्ये राज्ञोवक्तुं मयास्वयमशक्यंगच्छन् क्षणमपिजलदो वल्लभतामेति सर्वलोकस्य नित्यप्रसारितकरः करोति सूर्योपिसंतापं किंच देवि वैश्वदेवावसरे प्राप्ताः क्षुधार्ताः पश्चाद्यांतीति तदेवमे

हृदयं धुनोति दारिद्र्यानलसंतापः शांतः संतोष वारिणा याचकाशाविघातांत्तर्दाहः केनोपशाम्यते राजा चैतत्सर्वं श्रुत्वा नेदानीं किमपि दातुं योग्यः प्रातरेवैतस्मै पूर्णमनोरथं करिष्यामीति निष्क्रांतो राजा श्लोकः कृतोर्थैर्न नवाग्मी च व्यसनीतं नृपैः पदं यैरात्मसदृशो नार्थी किं तैः काव्यैर्वलैर्धनैः एवं पुरे परिभ्रममाणे राजनि वर्त्मनि चोरद्वयं गच्छति तयोरेकः प्राह शकुंतकः सखे स्फारांधकारवितते पि जगत्यं जनवशात्सर्वं परमाणुप्रायमपि वस्तु सर्वत्र पश्यामि परंतु संभार गृहानीत कनक जातमपि न मे स्फुरवायेति द्वितीयो मरालनामा चोर आह आनीतं संभारगृहात् कनकजातमपि निहितमिति कस्माद्धेतो रुच्यत इति ततः शकुंतकः प्राह सर्वतो नगररक्षकाः परिभ्रमंति सर्वोपि जागरिष्यत्येषां भेरी पटहादीनां निनादेन तस्मादाहृतं विभज्य स्वस्वभागागतं धनमादाय शीघ्रमेव गंतव्यमिति मरालः प्राह सखे त्वमनेन कोटिद्वय परिमित मणि कनक जातेन किं करिष्यसीति शकुंतः एतद्धनं कस्मैचिद्द्विजन्मने दास्यामि यथायं वेदवेदांग पारगो अन्यन्न प्रार्थयति मरालः सखे चारु श्लोकः ददतो युध्य

मानस्य पठतः पुलकोयचेत् आत्मनश्च परेषांच तद्दानंपौरुषंस्मृतं मरालः अनेन दानेन तवकुत्र पुण्यफलं भविष्यतीति अस्माकं पितृपैतामहो यंधर्मः यच्चौर्य्येण वित्तमानीयते मरालः शिरश्छे दमंगीकृत्यार्जितंद्रव्यं निखिलमपि कथंदीयते शकुंतः श्लोकः मूर्खोनहि ददात्यर्थं नरोदारिद्र्य-शंकया प्राज्ञस्तु वितरत्यर्थंनरोदारिद्र्यशंकया किंचिद्वेदमयंपात्रंकिंचित्पात्रंतपोमयं पात्राणामु त्तमंपात्रंशूद्रान्नंयस्यनोदरे शकुंतः अनेनवित्ते न किं करिष्यतिभवान् मरालः सर्वेकाशीवासी कोपिविप्रबटुरत्रागात् तेनास्मत्पितुःपुरः काशी-वासफलं व्यावर्णितं ततोस्मत्तातः बाल्यादारभ्य चौर्यंकुर्वाणो दैववशात् स्वपापान्निवृत्तो वैराग्य स्सकुटुंबः काशीमेष्यति तदर्थ मिदंद्रविणंजात शकुंतः महद्भाग्यंतवपितुःतथाहि श्लोकः वा राणसीपुरीवासवासनावासितात्मना किंशक्रा समतांयाति वराकः पाकशासनः ऊषरंकर्म स स्यानां सैत्रवाराणसीपुरी यत्रसंलभ्यतेमोक्षः समंचंडालपंडितैः मरणंमंगलंयत्रविभूतिश्च विभूषणं कौपीनंयत्रकौशेयंसाकाशीकेनमी यते एवमुभयोःसंवादंश्रुत्वा राजातुतोष अ

तयश्चमनसि कर्मणांगतिः सर्वथैव विचित्रा उ
भयोरपि पवित्रामति रिति ततो राजापिनिहृत्य
भवनांतरेपितृपुत्रावपश्यत् तत्रपितापुत्रंप्राह
इदानीं परिज्ञात शास्त्रतत्वोपिनृपतिः कार्पण्ये
न किमपिनप्रयच्छति किंतु श्लोकः अर्थिनिक
वयतिकवयतिपठतिचपठतिस्तवोन्मुखेस्तौति
पश्चाद्यामीत्युक्तेमौनीदृष्टिंनिमीलयति राजा
प्येतच्छ्रुत्वा तत्समीपंप्राप्य मैवंवदेतिस्वगात्रा
त्सर्वाभरणान्युत्तार्यदत्वातस्मै ततोगृहमासाद्य
कालांतरेसभा मुपविष्टः कालिदासंप्राह सखे
श्लोकः कवीनामानसं नौमितरंतिप्रतिभांभसा
ततःकविराह यत्पोतेनपयांसीवभुवनानिच
तुर्दश ततोराजा प्रत्यक्षरमुक्ताफललक्षंददौ
ततःप्रविशति द्वारपालः देवकोपिकौपीनाव
शेषो विद्वान्द्वारितिष्ठतीति राजाप्रवेशय ततः
प्रवेशितः कविरागत्य स्वस्तीत्युक्त्वानुक्तएवो
पविष्टःप्राह श्लोकः इहनिवसति मेरुःशेख
रोभूधराणामिहहिनिहितभाराःसागराःसप्त
चैव इदमतुलमनंतंभूतलंभूरिभूतोद्भवधरण
समर्थंस्थानमस्मद्विधानां राजा महाकविकिं
तेनाम अभिधत्स्वकविः नामग्रहणंनोचितं

पंडितानां तथापिवदामो यदि जानासि श्लोकः
नहिस्तनंधयीबुद्धिर्गंभीरंगाहतेवचः तलंतोय
निधेर्द्रष्टुंयष्टिरस्तिनवेणवी देवाकर्णय श्लोकः
च्युतामिंदोर्लेखांरतिकलहभग्नंचवलयंसमंच
क्रीकृत्यप्रहसितमुखीशैलतनया अवोचद्यंप
श्येत्यवतुगिरिशःसाचगिरिजासचक्रीडाचंद्रो
दशनकिरणापूरिततनुः कालिदासः सखेक्री
डाचंद्रचिराद्दृष्टोसि कथमीदृशीतेदशामंडलेमं
डलेविराजत्योपिराजनिबद्धधनवति क्रीडाचंद्रः
श्लोकः धनिनोप्यदानविभवागण्यंतेधुरिमहा
दरिद्राणां हंतिनयतःपिपासामतःसमुद्रोपिम
रुरेव किंच उपभोगकातराणां पुरुषाणामर्थ
संचयपराणां कन्यामणिरिवसद्मनितिष्ठत्यर्थः
परस्यार्थे सुवर्णमणिकेयूराडंबरैरन्यभूभृतः
कलयेवपदंभोजतेषामाप्नोतिसारवित् सुधा
मयानीवस्कंधागलंतिविदग्धसंयोजनमंतरेण
काव्यानिनिर्व्याजमनोहराणिवारांगनानामि
वयौवनानि ज्ञायतेजातुनामापिनराज्ञःक
वितांविना कवेस्तद्व्यतिरेकेणनकीर्तिःस्फुर
तिक्षितौ मयूरः नेवंद्यास्तेमहात्मानस्तेषां
लोकेस्थिरंयशः यैर्निबद्धानिकाव्यानियेच

काव्येप्रकीर्त्तिताः वररुचिः पदव्यक्तव्यक्ती
कृतसहृदयाबंधललिते कवीनांमार्गेस्मिन्
स्फुरतिबुधमात्रस्याधिषणा नचक्रीडालेश-
व्यसनपिशुनोयंकुलवधूकटाक्षाणांपंथाःस
खलुगणिकानामविषयः राजाक्रीडाचंद्राय
विंशति गजेंद्रान् ग्रामपंचकंचददौ ततोराजा
नंकविःस्तौति कंकणंनयनद्वंद्वे तिलकंकर
पल्लवे अहोभूषणवैचित्र्यंभोजप्रत्यर्थि योषि
तां तुष्टोराजापुनरक्षरलक्षंददौ ततः कदाचि
त् कोपिजराजीर्णसर्वांगसंधिः पंडितोरामेश्व
रनामासभामभ्यगात् सचाह श्लोकः पंचान
नस्यसुकवेर्गजमांसैर्नृपश्रिया पारणाजाय
तेक्वापिसर्वत्रैवोपवासिनः वाह्यानांपंडितानांच
परेषामपरोजनः कवींद्राणांगजेंद्राणांग्राहको
नृपतिःपरः एवंहि सुवर्णैःपट्टचेलैश्चशोभास्या
द्वारयोषितां पराक्रमेणदानेनराजंतेराजनंद-
नाः इत्याकर्ण्य राजा रामेश्वर पंडिताय सर्वा
भरणान्युत्तार्य लक्षद्वयंप्रायच्छत् ततस्तौति
कविः श्लोकः भोज त्वत्कीर्तिकांतायानभो
भालस्थितंमहत् कस्तूरीतिलकंराजन्गुणा
करविराजते बुधाग्रेनगुणान्ब्रूयात्साधुवेत्ति

यतःस्वयं मूर्खोपिचनब्रूयात् बुध प्रोक्तान्न वेत्तिसः तेनचमत्कृताः सर्वेरामेश्वरकविः श्लो कः ख्यातिंगमयतिसुजनः सुकविर्विदधातिकेवलंकाव्यं पुष्णातिकमलमंभोलक्ष्म्यातुरविर्नियोजयति ततस्तुष्टोराजाप्रत्यक्षरलक्षंददौ राजेंद्रकविःप्राह श्लोकः कविस्त्वंनशृणोत्येवकृपणःकीर्तिवर्जितः नपुंसकःकिंकुरुतेपुरःस्थितमृगीदृशा सीताप्राह हतादैवेनकवयोवराकास्तेगजाअपि शोभानजायतेतेषांमंडलेंद्रगृहंविना कालिदासः अदातृमानसंक्वापिनस्पृशंतिकवेर्गिरः दुःखायैवातिवृद्धस्यविलासास्तरुणीकृताः राजाप्रतिपंडितं लक्षंलक्षंदत्तवान् ततःकदाचिद्राजा समस्तादपिकविमंडलादधिकं कालिदासमवलोक्य आयांतं परवेश्यालोलत्वेनचेतसिखेदलवंचक्रे तदासीताविद्वद्वंदंवंदितातदभिप्रायंज्ञात्वाप्राह देव श्लोकः दोषमपिगुणवतिजनेदृष्ट्वा गुणरागिणोनखिद्यंते प्रीत्यैवशशिनिपतितंपश्यतिलोकःकलंकमपि तुष्टोराजासीतायैलक्षंददौ तथापिकालिदासंयथापूर्वं नमानयतियदा तदासच कालिदासो राज्ञोभिप्रायंविदित्वा तुलामिषेणप्राह श्लोकः प्राप्यप्रमाणपद

वींकोनामास्ते तुलेवलेपस्ते नयसिगारिष्ठमध
स्तात्तदितरस्तु चैरस्तरांकुरुषे पुनराह यस्यास्ति
सर्वत्रगतिः सकस्मात्स्वदेशरागेणाहियातिरवे
दं तातस्यकूपोयमितिब्रुवाणाः क्षारंजलंकेपुरु
षाःपिबंति ततोराज्ञाकृतामवज्ञांमनसिविदि
त्वा कालिदासोदुर्मनाःनिजवेश्मययौ श्लोकः
अवज्ञास्फुटितंप्रेमसमीकर्तुंकईश्वरः संधिंन
यातिस्फुटितंलाक्षालेपनमौक्तिकं ततोराजापि
खिन्नस्थितः ततोलीलावतीखिन्नंदृष्ट्वा राजानं
विषादकारणमपृच्छत् राजाच रहसिसर्वंतस्यै
प्राह साचराजमुखेन कालिदासावज्ञांज्ञात्वापु
नःप्राह देवप्राणनाथ सर्वज्ञोसि श्लोकः स्नेहो
हिवरमघटितोनवरंसंजातविघटितस्नेहः हृत
नयनोहिविषादीनविषादीभवतिसखलुजात्यं
धः परंतुकालिदासःकोपिभारत्याःपुरुषावता
रः नसर्वभावेनसंमाननीयेनंधिदूरूध्यः पश्य श्लो
कः दोषाकरोपिकुटिलोपिकलंकितोपिमित्राव
सानसमयेविहितोदयोपि चंद्रस्तथापिहरवल्ल
भतामुपैतिनैवाश्रितेषुगुणदोषविचारणास्यात्
राजाप्रियेसर्वमेतत्सत्यमेवत्वंगीक्षस्यश्वः कालि
दासं प्रातरेव संतोषयिष्यामीत्यवोचत् अन्येद्यु

राजादंतधावनादि विधिं विधाय निर्वर्तितनित्यक्र
त्यःसभांप्राप पंडिताः कवयश्चगायका अन्येप्रकृत
यश्चसर्वेसमाजग्मुः कालिदासमेकमनागतंवी
क्ष्य राजास्वसेवकमेकं तदाकारणाय वेश्यागृहं
प्रेषयामास सचगत्वा कालिदासंनत्वाप्राह कवीं
द्रत्वामाकारयति भोजनरेंद्रइति ततः कविर्व्य
चिंतयत् गतेह्निनृपेणावमानितोहमद्यप्रातरे
वाकारणे किंकारणमिति श्लोकः येयंनृपोनुरा
गेणसंमानयतिसंसदि तस्यतस्योत्सारणायय
तंतेराजवल्लभाः किंतुविशेषतो राज्ञा अन्वहंमा
न्यमानेमयिमायाविनोमत्सराद्वैरंबोधयंति।
श्लोकः अविवेकमतिर्नृपतिर्मंत्रिषुगुणवत्सुवं-
चितग्रीवः यत्रखलाश्चप्रबलास्तत्रकथंसज्ज
नावसरः इतिविचारयन्सभामागच्छत् ततोदूरेस
मायांतंवीक्ष्यसानंदमासनादुत्थाय सुकवेमोलि
यतमाद्यकथंविलंबःक्रियतइति भाषमाणःपंच
षट्पदानिसंमुखोगच्छति ततोनिखिलाधिसभा
स्वासनादुत्थिता सर्वेसभासदश्चचमत्कृताः वै
रिणश्चास्यविच्छायवदनाबभूवुः ततोराजानि
जकरकमलेन अस्यकरकमलमवलंब्य स्वा-
सनदेशंप्राप्यतंचसिंहासनेउपवेश्य स्वयंचत

दाज्ञया तत्रैवोपविष्टः ततोराजा सिंहासनारू
ढोकालिदासे बाण कविर्दक्षिणबाहुमुत्थृत्यप्राह
श्लोकः भोजःकलाविदुद्रोवाकालिदासस्य
माननात् विबुधेषुकृतोराजा येनदोषाकरोप्य
सौ ततोस्यविशेषेणाविद्वद्भिःसहवैरानलःप्र
दीप्तः ततःकैश्चिद्बुद्धिमद्भिःमंत्रयित्वासर्वैरपि
विद्वद्भिः भोजस्यतांबूलवाहिनी दासीधनक
नकादिना संमानिता तेचतांप्रत्युपायमूचुःसु
भगे अस्मत्कीर्तिमसौ कालिदासो गलयति अ
स्मासुकोपिनैतेन कलासाम्यंप्रवहते यत्सेय
थैनंराजा देशांतरं निःसारयति तद्व त्वया कर्त
व्यमिति दासीप्राह भवद्भ्योहारं प्राप्य मयापु
मत्कार्यं क्रियतेतन्मम प्रथमं हारोदातव्य इति
ततः सातांबूलवाहिनी तैर्दत्तं हारमादायव्यचिं
तयत् तथाहि बुधैरसाध्यं किंवास्ति ततःसम
तिक्रामत्सुकतिपयवासरेषु देवादेकाकिनिप्र
सुप्ते राजनिचरणसंवाहनादि सेवामस्यविधाय
तत्रैवकपटेननेत्रे निमील्यसुप्ता ततश्चरणच
लनेनराजानमीषज्जागरूकंसम्यग्ज्ञात्वाप्राह
सखिमद नमालिनि सद्गुरात्मा कालिदासःदा
सीवेषेण अंतःपुरंप्राप्य लीलादेव्यासहरमते

राजातच्छ्रुत्वा उत्थायप्राह तरंगवतिकिंजाग
र्षीति साच निद्राव्याकुलेवनशृणोति राजाच
तस्या अपध्वनिं श्रुत्वा व्यचिंतयत् इयंतरंगवति
निद्रायांस्वप्नवशंगता वासनावशादेव्यादुश्चरि
तंप्राह सचस्त्रीवेषेणांतःपुरमागच्छतीत्येतद
पिसंभाव्यते कोनामस्त्रीचरितं वेदेति ततश्चैवं
विचार्य राजापरेद्युःप्रातरात्मनिकृत्रिमज्वरंवि
धायशयानः कालिदासंदासीमुखेन आनाय्य
तदागमनानंतरं तथैवलीलादेवीं चानाय्यदेवीं
प्रत्यवदत् प्रियेइदानीमेव मया पथ्यं भोक्त
व्यमिति इत्युक्तेसापि तथेवेति पथ्यंगृहीत्वा
राज्ञो रजतपात्रेदत्वा तत्रमुद्गदालीं प्रत्यवेषयत्
ततः राजापितयोरभिप्रायंजिज्ञासमानः श्लो
कार्धमाह मुद्गदालीगदव्याली कवींद्रवितुषाक
थमिति ततःकालिदासः देव्यांसमीपवर्तिन्या
मपि उत्तरार्धमाह अंधोवल्लभसंयोगेजाताधि
गतकंचुकी देवीतच्छ्रुत्वापरिज्ञातार्थस्वरूपास
रस्वतीवतदर्थविदि त्वास्मेरमुखीमनागिवब
भूव राजाप्येतद्दृष्ट्वा विचारयामास इयंपुरा
कालिदासेस्मिन्रक्तेति अनेनएतस्यांसमीपव
र्तिन्यामपि इत्थमभ्यधायि इयंचस्मेरमुखीव

भूव स्त्रीणांचरित्रं कोवेद श्लोकः अश्वप्लुतं
वासवगर्जितंच स्त्रीणांचचित्तंपुरुषस्यभाग्यं
अवर्षणंचाप्यतिवर्षणंच देवोनजानातिकुतो
मनुष्यः किंत्वयंब्राह्मणः दारुणापराधित्वेनहं
तव्य इति विशेषेणसरस्वत्याःपुरुषावतारइति
विचार्य कालिदासंप्राह कवेसर्वथा अस्मद्देशे
न स्थातव्यं किंबहुनोक्तेनप्रतिवाक्यंकिमपि
नवक्तव्यं ततः कालिदासोपिवेगेनोत्थाय वे-
श्यागृहमेत्यतांप्रत्याह प्रियेअनुज्ञांदेहि मयि
भोजःकुपितः स्वदेशेनस्थातव्यमित्युवाच अ
हह श्लोकः अघटितघटितानिघटयतिघटित
घटितानिदुर्घटीकुरुते विधिरेवतानिघटयतियानि
पुमान्नैवचिंतयति किंच किमपिविद्दृहंदचे
ष्टितमेवेतिप्रतिभाति तथाहि श्लोकः बहूना
मल्पसाराणांसमवायोदुरत्ययः तृणैर्विधी
यतेरज्जुर्बध्यंतेतेनदंतिनः ततोविलासवती
नाम वेश्यातंप्राह श्लोकः नदेवास्यपरंमित्रस्य
प्रसंक्रामतिहृद्यं हृष्टेसुखंचदुःखंच प्रतिछा
येवदर्पणे द्वयितमपिविद्यमानायांकिंतेराज्ञा
किंवाराजदत्तेनवित्तेनकार्यंसुखेनानिःशंकोति
ष्ठ मद्गृहांतःकुहरइति ततःकालिदासःतत्रैव

वसन् कतिपयदिनानि गमयामास ततः कालिदासे गृहान्निर्गते राजानं लीलादेवी प्राह देव कालिदासेन विना साकं नितांतं निबिडतमा मैत्री तदिदानीमनुचितं कस्मात्कृतं यस्य देशे व्यवस्थानं निषिद्धं श्लोकः इक्षोरग्रात् क्रमशः पर्वणि पर्वणि यथा रसविशेषः तद्वत्सजनमैत्री विपरीतानां च विपरीता श्लोकाराति परित्राणां प्रीति विस्रंभभाजनं केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम् राजाप्येतल्लीलादेवीवचनमाकर्ण्य प्राह देवि केनापि ममेत्यभिधायित कालिदासो दासीवेषेण अंतःपुरमासाद्य देव्या सह रमत इति मया चेतव्यापार जिज्ञासया कपटज्वरेणायं भवतीत्यवीक्षितो ततः समीपवर्त्तिन्यामपि त्वय्युत्तराई मित्थं प्राह तच्चाकर्ण्य त्वयापि कृतो हासः ततश्च सर्वमेतद्दृष्ट्वा ब्राह्मण हननभीरुणा मया देशान्निःसारितः त्वां च न दाक्षिण्येन हन्मीति ततः हासपरा देवी चमत्कृता प्राह निःशंकं देव अहमेव धन्या यस्यास्त्वं पतिरीदृशः यत्त्वया सुशीलायाः ममामनः कथमन्यत्र गच्छति यतः सर्वकामिनीभिरपि कांतोपभोगेस्मर्त्तव्योसि अहह देवत्वं यदि मां सतीमसतीं वा शंकसे तदा पाबकस्यांतर्देहं सर्वथा मरिष्यइति ततो राजापि

प्रियेसत्यंवदसीति ततः सनृपतिः पुरुषै रग्निमा
नयामास तप्तं लोहगोलकं कारयामास धनुश्च
सज्जं चक्रे ततो देवीस्नाता निजपातिव्रत्यान-
लेनदेदीप्यमाना सुकुमारगात्री सूर्यमवलोक्य
प्राह जगच्चक्षुस्त्वंसर्वसाक्षी सर्ववेत्सि ....
जाग्रति स्वप्नकाले च स्त्रपुरुषो यदिमेपतिः भोज
एवपरन्नान्योमच्छिलेभाविता सिन इत्युक्त्वा ततो
दिव्यत्रयंचक्रे ततः शुद्धायामतः पुरस्त्रीलावत्यां
लज्जानतशिराः नृपतिः पश्चात्तापात्पुरोदेविस्
मस्वयापिष्टं मां किं वदामीति कथयामास राजा
च तदाप्रभृतिननिद्राति न च भुंक्ते न केनचिदुक्ति
केवलंसुद्विग्नमनाः स्थित्वा दिवानिशं प्रविलप-
ति किंनाममम लज्जा किंनामदाक्षिण्यंकगांभी
र्यं हाहा कवे कविकोटिमुकुटमणे कालिदासहा
ममप्राणसमहा सूर्येवन किमश्राव्यं श्रावितोसि
अवाच्यमुक्तोसीति प्रसुप्त इवग्रह ग्रस्त इवमा
याविध्वस्त इव पपात ततःप्रिया करकमलसि
क्तजलसंजातसंज्ञः कथमपि तामेवप्रियां वीक्ष्य
स्वात्मनिंदापरः परमतिष्ठत् ततो निशानाथहीने
वदिनकरहीनेव दिनश्रीर्वियोगिनीवयोषित् श
करहितेवरक्षधर्मानभाति भोजभूपाल सभारहि

ताकालिदासेन तदाप्रभृति न कस्यचिन्मुखेका
व्य नकोपिविनोद सुंदरं वचोब्रूते ततोगतेषु
केषुचिद्दिनेषु कदाचिद्राकापूर्णेंदुमंडलंपश्यन्
पुरस्थ लीलादेवी मुखेंदु वीक्ष्य प्राह तुलणंअ
णुअणुसरइग्लौ सोमुहचंदसरवुएदाये कुत्रच
पूर्णोपिचंद्रमासि नेत्राधिल्लासाः कदाचाचो विल
सितं प्रातश्चोत्थितः प्रातर्विधीन्विधाय सभांप्रा
प्य राजाविद्वद्वरान्प्राह अहो कवयः इयंसमस्या
पूर्यतां ततः पठति तुलणं अणु अणुसरइग्लौसो
मुहचंदसरवुएदाये पुनराह इयंचेत्समस्यानपूर्य
तेभवद्भिः मद्देशेनस्थातव्यमिति ततोभीतास्तेक
वयः स्वानिगृहाणिजग्मुः चिरंविचारितेप्यर्थेक
स्यापिनार्थसंगतिःस्फुरति: ततः सर्वैर्मिलित्वा
बाणःप्रेषितः ततःसभांप्राप्याह राजानं देव
सर्वैर्विद्वद्भिरहंप्रेषितः अष्टवासरानवधिमभि
धेहि नवमेह्निपूरयिष्यंतीति नचेद्देशान्निर्गछं
तीति राजा अस्त्वित्याह ततोबाणः तेषांविज्ञाप्य
राजसंदेशंस्वगृहमगात् ततोष्टौदिवसाः अती
ताः अष्टमदिनरात्रौमिलितेषुतेषुकविषुबाणः
प्राह अहोतारुण्यमदेनराजसन्मानमदेनकिंवि
द्यामदेन कालिदासोनिःसारितोभवत् समंभ

वंतः सर्व एव कवयः विषमेस्थानेतु स एक एव क
विः तं निःसार्य इदानीं किं नाम महत्त्वमासीत् स्थि
तेतस्मिन् कथमियमवस्थास्माकं भवेत् तं निःसा
रयाया बुद्धिः कृतासा भवद्भिरेव अनुभूयते श्लोकः
सामान्यविग्रहद्वेषेचकुलनाशोभवेत्किल उमारू
पस्यविद्वेषोनाशः कविकुलस्यहि ततः सर्वेगाढं
कलहायंतेस्म मयूरादयश्च ततस्ते सर्वान् कल
हान्निवार्यसद्यः प्राह्रुः अद्येवावधिः पूर्णः कालि
दासमंतरेण न कस्यचित्सामर्थ्यमस्ति समस्यापू
रणे श्लोकः संग्रामेषु भटेंद्राणां कवीनां कविमंड
ले दीप्तिर्वादीप्तिहानिर्वामुहूर्त्तेनैवजायते यदि
रोचतेततो द्येव मध्यरात्रेप्रसुदित चंद्रमसि निगू
ढमेवगच्छामः संपत्तिसंभारमादाय यदिनगम्य
तेश्वो राजसेवका अस्मान्बलान्निःसारयंति त
दादेहमात्रेणैवास्माभिर्गंतव्यं तदाद्यमध्यरात्रे
गमिष्याम इति सर्वे निश्चित्य गृहमागत्य वलीवर्द
शकटे संपद्भारमारोप्य रात्रावेवनिष्क्रांताः ततः
कालिदासः तत्रैवरात्रौ विलासवती सदनोद्याने
वसन् पथिगच्छतां तेषां गिरं श्रुत्वा वेश्याचेटिं प्रे
षितवान् प्रियेपश्यक एतेगच्छंति ब्राह्मणा इव त
तः सासमेत्य सर्वानपश्यत् उपेत्य च कालिदासं

प्राह श्लोकः एकेनराजहंसेनयाशोभासरसो भवत् नसाबकसहस्रेणपरितस्तीरवासिना स र्वेचबाणमयूरप्रमुखाः पलायंते नात्रसंशयइति कालिदासः प्रियेवेगेनवासांसिभवना दानयय थापलायमानान् विप्रान्रक्षामि श्लोकः किंपौ रुषंरक्षतियोनवार्तान्किंवाधनंनार्थिजनायय स्यात् साकिंक्रियायानहितानुबद्धाकिंजीवितं साधुविरोधियद्वै ततःसकालिदासश्चारवेषंवि धाय खड्गमुद्वहन् क्रोशार्धमुत्तरंगत्वातेषामभि मुखमागत्य सर्वान्निरूप्य जयेत्याशीर्वचनमुदी र्यपप्रच्छ चारणभाषया अहोविद्यावारिधयोभो जसभायांसंप्राप्त महत्वातिशयाः बृहस्पतयइ वसंभूय कुत्रजिगमिषवोभवंतः कच्चित्कुशलंवो राजाच कुशली अस्माभिः काशीदेशादागम्यते भोजदर्शनायचित्तस्पृहयाततः परिहासंकुर्वन्तःस र्वेनिष्क्रांताः ततःस्तेषुकश्चित्तद्गिरमाकर्ण्य तंच चारणंमन्यमानःकुतूहलेनविपश्चित्साह अहो- चारणशृणुत्वयापश्चादपिश्रोष्यतएव अतोम या अद्यैवोच्यते राज्ञाकिलेभ्योविद्वद्भ्यः पूरणा यसमस्योक्तातत्पूरणाशक्ताः कुपितराज्ञा देशा न्तरेकचिज्जिगमिषवएतेनिष्क्रमुः चारणःराजा

कावासमस्याप्रोक्ता ततःपठतिसविपश्चित् तुल
णंअणुअणुसरइगलो सोसुहुचंदःसरखुणदाये.
चारणः एतत्साध्वेव गूढार्थंएतत्पूर्णेंदुमंडलंवीक्ष्य
राज्ञापाठि एतस्योत्तरार्धमिदंभवितुमर्हति अणु
इदिवंणयादि कह अणु किदितसपाडिपदिचंदसस
वैश्यत्वाचमस्कृताः ततःचारणः सर्वान्प्रणिपत्य
निर्ययौ ततःसर्वेविचारयंतिस्म अहोइयंसाक्षा
त्सरस्वती पुंरूपेणसर्वेषां अस्माकं परित्राणायया
गता नायंभवितुमर्हति मनुष्यः अद्यापि किमपि
केनापिनज्ञायेत ततःशीघ्रमेवगृहमासाद्य शक
टेभ्योभारमुत्तार्य प्रातःसर्वैरपिराजभवनमागंत
व्यंनचेच्चारणएव निवेदयिष्यतिततः झडितिगच्छा
मइति योजयित्वा तथा चक्रुः ततोराजसभांगत्वा
राजानमालोक्य स्वस्तीत्युक्त्वा विविशुः ततोबा
णः प्राह देव सर्वज्ञेन यत्वयापठ्यते तदीश्वरएववे
त्ति कीवराकाउदरंभरयः द्विजाः तथाप्युच्यते तु
लणंअणु अणु सरइगलो सोसुहचंदःसरखुयेदा
ये अणुइदिवंणायादि कह अणुकिदितंसपडिपदि
चंदस तुलनामन्वनुसरतिग्लौसः सुरवचंद्रस्यरव
त्वेतस्याः अर्चितिवर्ण्यते कथमनुकरोतिस्तस्यप्र
तिपदिचंद्रस्य राज्ञाचयाव्यवसितस्याभिप्रायंवि

दित्वा सर्वथा कालिदासः दिवसप्राप्यस्थानेनि
वसति उपायैश्च सर्वसाध्यं ततो बाणाय रुक्माणां
पंचदशलक्षाणि प्रादात् संतोषमिषेणैव विद्वद्वृं
दं स्वंस्वंसदनं प्रतिप्रेषितं गतेच विद्वन्मंडले शनैर्नृ
पालयादिष्टराजायदि केचित् द्विजन्मानआयास्यं
ति तदा गृहमध्यमानेतव्याः ततः सर्वमपि वित्तमा
दाय स्वगृहं गते बाणे केचित्पंडिता आहुः अहोबा
णेनानुचितं व्यवधायि यदसावपि अस्माभिः स
ह नगरान्निष्क्रांतोपि सर्वमेव धनं गृहीतवान् स
र्वथा भोजस्य बाणस्यरूपं ज्ञापयिष्यामः यथा
कोपिनान्यायं विधत्ते विद्वत्सु ततस्ते राजानमा
साद्य हृष्टाः राजा तान्प्राह एतत्स्वरूपं ज्ञातमेव
भवद्भिर्यथार्थतया वाच्यं ततस्तैः सर्वमेव निवेदि
तं ततः राजा विचारितवान् सर्वथा कालिदासश्चार
णवेषेण मद्भयान्मदीयनगरमध्यस्ते ततश्चा नगरक्ष
कानादिदेश अहोपलाय्यं तां तुरंगाः ततः क्रीडो
द्यानप्रयाणे पटह ध्वनिरभवत् अहो इदानीं रा
जा देवपूजाव्यग्र इति शुश्रुमः पुनरिदानीं क्रीडो
द्यानं गमिष्यतीति व्याकुलाः सर्वे भटाः संभूयप
श्चाद्यांति ततो राजा तैर्विद्वद्भिः सह अश्वमारु
ह्य राजवीथ्यां प्रचारणप्रसंगः समजनि तस्मिन्देशे प्रा

मः ततोराजाचरतांचौराणांपदज्ञाननिपुणाना
हूयप्राह अनेनवर्त्मनायःकोपिरात्रौनिर्गतःत
स्यपदानिअद्यापिदृश्यंतेतानिपश्यंत्विति ततो
राजाप्रतिपंडितंलक्षंदत्वा तान्प्रेषयित्वाचस्वभव
नमगात् तेचपदज्ञाराजाज्ञयासर्वतश्चरंतोपित
मनवेक्षमाणाविमूढाइवासन् ततश्चलंबमानेस
वितरिकामपिदासीमेकंपदत्राणंत्रुटितमादाय
चर्मकारवेश्मगच्छंतींदृष्ट्वातुष्टाइवासन् ततस्तत्
पदत्राणंतयाचर्मकारकरेन्यस्तंवीक्ष्य तेचतस्याः
करान्मिषेणादाय रेणुपूर्णेपथिमुक्तां तदेवपदं त
स्येतिज्ञात्वा तांचदासीं क्रमेण वेश्याभवनंविशं
तींवीक्ष्य तस्याःमंदिरं परितोवेष्टयामासुः तत
श्चतैःक्षणेन भोजश्चचरणपथविषयं अभिज्ञान
वार्त्ताप्रापिता ततोराजासपौरःसामात्यःपश्चा
मेवविलासवतीभवनमगात् ततस्तच्छ्रुत्वावि
लासवतीप्राह कालिदासःप्रियेमत्कृतेकिंक
ष्टंतेपश्य विलासवती स्फुरवे श्लोकःउपस्थि
तेविप्लवएववपुंसांसमस्तभावःपरिमीयतेतः
अवातिवायौनहितूलराशेर्गिरेश्चकश्चित्प्रति
भातिभेदः मित्रस्वजनबंधूनांबुद्धेर्धैर्यस्यचा
त्मनः आपन्निकषपाषाणोजनोजानातिसा

रतां अप्रार्थितानि दुःखानि यथैवायांति देहिनः सुखानि च तथा मन्ये दैन्यमत्रातिरिच्यते सुक-वे राजा त्वयि मनाङ्गि शक्कृते वचसापि मया सह ददासीदं प्रदीप्तवन्हौ पतिष्यति कालिदासः प्रियेनैवं मंतव्यं मां दृष्ट्वा विकारी कृतास्यो भोजः पादयोः पतिष्यतीति ततो वेश्यागृहं प्रविश्य राजः कालिदासं दृष्ट्वा ससंभ्रममाश्लिष्य पादयोः पतति स राजा पठति च श्लोकः गच्छंतस्तिष्ठतो वापि जाग्रतः स्वपतोपि वा माभून्मनः कदाचिन्मे त्वया विरहितं कवे कालिदासस्तच्छ्रुत्वा व्रीडावनताननस्तिष्ठति राजा च कालिदासमुखमुन्नमय्याह कालिदासकलावासदासवच्चालितां यदि राजमार्गे व्रजन्नत्र परेषां तत्र का त्रपा धन्यां विलासिनीं मन्ये कालिदासो यदेतया निबद्धः स्वगुणैरेषः शकुंत इव पंजरे राजा नेत्रयोः हर्षाश्रुं मार्जयति कराभ्यां कालिदासस्य ततः तस्मिन्प्रसन्नो राजा ब्राह्मणेभ्यः प्रत्येकं लक्षं ददौ. निजतुरगे च कालिदासमारोप्य सपरिवारः निजगृहं ययौ कियत्स्वपि कालेष्वतिक्रांते राजा कदाचित्संध्यामालोक्य प्राह श्लोकः परिपतति पयोनिधौ पतंगः ततो बाणः प्राह सरसिरुहा

सुंदरेषुमत्तभृंगः ततोमहेश्वरकविः उपवनतरुकोट
रेषुविहंगः ततःकालिदासःप्राह युवतिजनेषुशनैः
शनैरनंगः तुष्टोराजालक्षंलक्षंददौ चतुर्थचरणस्य
लक्षद्वयंददौ कदाचिद्राजाबहिरुद्यानमध्येमार्गे
प्रत्यागच्छंतंकमपिविप्रंददर्श तस्यकरेचर्ममयंकमं
डलुंवीक्ष्य तंचातिदरिद्रंज्ञात्वा मुखश्रियाविराजमा-
नंचावलोक्य तुरंगतदग्रेनिधायाह विप्रचर्मपात्रं
किमर्थंपाणौवहसीति [illegible] नूनंसुखशोभ-
यासूदृत्त्याच्चभोजइतिविचार्याह देववदान्यशिरो
मणौभोजेपृथ्वींशासतिलोहताम्राभावःसमज
नितेन चर्ममयंपात्रंवहामीति राजाभोजेशास-
तिलोहताम्राभावेकोहेतुः तदाविप्रःपठति अस्य
श्रीभोजराजस्यद्वयमेवसुदुर्लभं शत्रूणांशृंखलै
र्लोहंताम्रंशासनपत्रकैः ततस्तुष्टोराजाप्रत्यक्षरं
लक्षंददौ कदाचिद्वारपालःप्राह धारेंद्रदूरदेशा-
दागतः कश्चिद्विद्वान्द्वारितिष्ठति तस्यस्त्रीचतत्सु-
तःसपत्नीकः अतःअतिपवित्रंविद्वत्कुटुंबंद्वारिति
ष्ठतीति राजा अहोगरीयसी शारदाप्रसादपद्धतिः
तस्मिन्नवसरेगजेंद्रपाल आगत्यराजानंप्रणम्य
प्राह भोजेंद्रसिंहलदेशाधीश्वरेणसपादशतंग
जेंद्राःप्रेषिताः षोडशमहामणयश्च ततोबाणः

प्राह श्लोकः स्थितिः कवीनामिव कुंजराणां स्व-
मंदिरे वा नृपमंदिरे वा गृहे गृहे किं मशकाइवैते भवं
ति भूपालविभूषितांगाः ततो राजा गजावलोकना
य बहिरगात् ततस्तं विद्वत्कुटुंबं वीक्ष्य चोलपंडि-
तो राज्ञः प्रियोहमिति गर्वं दधार यन्मया राजभव
नमध्यं गम्यते विद्वत्कुटुंबं तु द्वारपालज्ञापितं भू
पि बहिरास्ते तदा राजा तच्चेतसि गर्वं विदित्वा चो
लपंडितं सौधांगणान्निस्सारितवान् काशीदेशवा
सी कोपि तंडुलदेवनामा राजेंद्रस्तौ सुत्कां तिष्ठ-
न् राजा च तं पप्रच्छ सुमते कुत्र निवासः वर्त्तते यत्र
सा वाणी कृपाणी रिक्तशारिनः श्रीमन्मालवभू
पालस्तत्रदेशे वसाम्यहं तुष्टो राजा तस्मै गजेंद्रस
मकं ददौ ततः कोपि विद्वानागत्य प्राह तपसः स
पदः प्राप्यास्तत्र पोसि न विद्यते येन त्वं भोज कल्प
द्रुः द्रुगोचरमुपेष्यसि तस्मै राजा द्वादशगजेंद्रानद
दौ ततः कश्चिद्ब्राह्मणपुत्रः भूभारं कुर्वाणो-
स्त्यानि ततः सर्वसंख्याताः कथं भूभारं करोषी
ति राज्ञो स्वदृग्गोचरमानीतः पुनः स प्राह देव
त्वद्दानपाथोधौ दारिद्र्यस्य निमज्जतः न कोपि हि
करालंबं दत्ते मत्ते भदायकः ततस्तुष्टो राजा तस्मै
त्रिंशत् गजेंद्रान् प्रादात् ततः प्रविशति पत्नीसहि

नः कोपिविलोचनोविद्वान्स्वस्तीत्युक्त्वाप्राह
श्लोकः निजाननिपिगजान् भोजंददानंप्रेक्ष्यपार्व
ती गजेंद्रवदनंपुत्रंरक्षत्यद्यपुनःपुनः ततोरा
जासप्तगजान् तस्मैददौ ततोराजाविद्वत्कुटुंबं
तदेवपुरतःस्थितंवीक्ष्यंब्राह्मणंप्राह श्लोकः
क्रियासिद्धिःसत्वेभवतिमहतांनोपकरणे दृष्टद्वि
जःप्राह श्लोकः घटोजन्मस्थानंमृगपरिजनो
भूर्जवसनंवनेवासःकंदादिकमशनमेवंविधगुणः
अगस्त्यःपाथोधिंयदकृतकरांभोजकुहरेक्रियासि
द्धिःसत्वेभवतिमहतांनोपकरणे ततोराजाबहु
मूल्यानपिषोडशमणीन्तस्मिन्ददौ ततस्तत्पत्नीं
प्राह राजा अंब त्वमपिपठ देवी रथस्यैकंचक्रंभु
जगनमिताःसप्ततुरगानिरालंबोमार्गश्चरणवि
कलःसारथिरपि रविर्यात्येवांतंप्रतिदिनमपार
स्यनभसःक्रियासिद्धिःसत्वेभवतिमहतांनोपक
रणे राजातुष्टःसप्तदशगजान् सप्तरथांश्चतस्यैद
दौ ततोविप्रपुत्रंप्राह राजा विप्रसुतत्वमपिपठ
विप्रसुतः श्लोकः विजेतव्यालंकाचरणतरणी
योजलनिधिर्विपक्षःपौलस्त्योरणभुविसहाया
श्चकपयः पदातिर्मर्त्योसौसकलमवधीद्राक्षस
कुलंक्रियासिद्धिःसत्वेभवतिमहतांनोपकरणे

तुष्टोराजाविप्रसुताय अष्टादशगजेंद्रान् प्रादात्
ततःसुकुमार मनोज्ञनिखिलांगावयवालंकृतां
शृंगाररसोपजातमूर्तिमिवचंपकलतामिवलाव
ण्यगात्रयष्टिं विप्रस्नुषांवीक्ष्यनूनं भारत्याःका
पिलीलाकृतिरियमितिचेतसिनमस्कृत्यराजाप्रा
ह मातस्त्वमप्याशिषंवद विप्रस्नुषा देवशृणु

श्लोकः धनुःपौष्पंमौर्वीमधुकरमयीचंचलदृशां
दृशांकोणोबाणःसुहृदपिजडात्माहिमकरः
स्वयंचैकोनंगःसकलभुवनंव्याकुलयतिक्रिया
सिद्धिःसत्वेभवतिमहतांनोपकरणे चमत्कृतो
राजालीलादेवीभूषणानि सर्वाण्यादाय तस्यैद
दौ अनर्घ्यांश्चसुवर्णमौक्तिकवैडूर्यप्रवालांश्च
प्रददौ ततःकदाचित्सीमंतनामाकविःप्राह.

श्लोकः पंथाःसंहरदीर्घतांत्यजनिजंतेजःक
ठोरंरवे श्रीमन्विंध्यगिरेप्रसीदसदयंसद्यःस
मीपेभव इत्थंदूरपलायनश्रमवतींदृष्ट्वानिज
प्रेयसींश्रीमन्भोजत्वद्विषःप्रतिदिनंजल्पंति
मूर्छंतिच तस्मिन्नेवक्षणेकश्चित्सुवर्णकारः
प्रांतेषुपद्मरागमणिमंडितंसुवर्णभाजनमा
दायराज्ञःपुरोमुमोच ततोराजासीमंतकविंप्रा
ह सुकवेइदंभाजनंकामपिप्रियं दर्शयति

ततः कविराह श्लोकः धारेशत्वत्प्रसादेन प-
राभूतस्त्विषांपतिः सुवर्णपात्रव्याजेन देव
त्वामेवसेवते ततस्तुष्टोराजा तदेवपात्रं मुक्ता
फलैरापूर्यमादात् कदाचिद्राजा मृगयारसेन
पुरः पलायमानं वराहं दृष्ट्वा स्वयमेकाकी तदा
दूरं वनांतमासादितवान् तत्रकंचनद्विजवर-
मवलोक्यप्राह द्विजकुत्रगंतासि द्विजः धारान
गरं भोजः किमर्थं द्विजः भोजं दृष्टुं द्रविणेच्छया
सर्पंडितायदत्ते अहमपिमूर्खनयाचे भोजः
विप्रतर्हि त्वंविद्वान्कुविर्वा द्विजः महाभाग क
विरहं भोजः तर्हि किमपिपठ द्विजः भोजं वि
नामत्पदसरणिं नकोपि जानाति राजाप्रसा
प्यमरवाणीपरिज्ञानमस्ति राजा त्वमथिरस्मि
स्यति त्वद्गुणं च श्रावयिष्यामि किमपि कलाको
शलं दर्शय विप्रः किं वर्णयामि राजा कलमा
नेतान्वर्णयविप्रः श्लोकः कलमाः पाकविन्न
म्राः मूलतलाघ्राणसुरभिकल्हाराः पवनाकं
पितशिरसः प्रायः कुर्वंति परिमलश्लाघां रा
जातस्मैसर्वाभरणान्युत्तार्यददौ ततः कदाचि
त्कुंभकारवधूः राजगृहमेत्यद्वारपालं प्राह द्वा
रपालराजा द्रष्टव्यः सआह किं तेराज्ञा कार्यं

साचाह नत्वभिधास्यामिनृपाग्रएवकथयामि
ससभायामागत्यप्राह देवकुंभकारप्रियाका
चिद्राज्ञोदर्शनाकांक्षिणीनवक्तिमत्पुरः कार्यं
त्वत्पुरतः कथयिष्यति राजाप्रवेशय सासाचा
गत्यनमस्कृत्यवक्ति देवमृत्खननाद्दृष्टंनिधा
नंवल्कुभेनमे सपश्यन्एवतन्मास्तेत्वांज्ञापयि
तुमभ्यगां राजाचचमत्कृतोनिधानकलशमा
नयामास तद्द्वारमुद्घाट्ययावत्पश्यति राजा
तावत्तदंतर्वर्तिद्रव्यंमणिप्रभामंडलमालोक्य
कुंभकारंपृच्छति किमेतत्कुंभकार सचाहराज
चंद्रंसमालोक्य त्वामनुभूतमागतं रत्नश्रेणि
मिषान्मन्येनक्षत्राण्यभ्युपागमत् राजाकुंभका
रमुखाच्छ्लोकं लोकोत्तरमाकर्ण्यचमत्कृतः तस्मै
सर्वंददौ ततःकदाचिद्राजा रात्रावेकाकीसर्व
तोनगरचेष्टितंपश्यन् पौरगिरमाकर्णयन् चचा
र तदाकश्चिद्वैश्यगृहेवैश्यः स्वप्रियांप्राह प्रिये
राजास्वल्पदानरतोपि उज्जयनीनगराधिपते
र्विक्रमार्कस्यदानप्रतिष्ठांकांक्षते साकिंभोजे
नप्राप्यते केश्चित्स्तोत्रपरायणैर्मयूरादिकवि
भिर्महिमानंप्रापितोभोजः परंतुभोजोभोजए
वप्रियेशृणु श्लोकः आबद्धकृत्रिमसटाज

रितांसमिमिशिरारोपितोयदिपदंमृगवैरिणश्चा म
त्तेभकुंभतटपाटनलंपटस्यनादंकरिष्यतिकथं
हरिणाधिपस्य राजाश्रुत्वाविचारितवान् असौ
सत्यमेववदसि ततःपुनःपुनर्वदंतंशृणोति श्लो
कः आपन्नएवपात्रंदेहीत्युच्चारणंनवैदुष्यं उ
पपन्नमेवदेयंत्यागस्तेविक्रमार्ककिंसुवर्ण्यः वि
क्रमार्कत्वयादत्तंश्रीमन्ग्रामशताष्टकं अर्थिने
द्विजपुत्रायभोजेत्वन्महिमाकुतः प्राप्नोतिकुंभ
कारोपिमहिमानंप्रजापतेः यदिभोजोप्यवाप्नो
तिप्रतिष्ठांतवविक्रम राजा लोकेसर्वोपिजनःस्व
गृहेनिःशंकंसत्यंवदति मयावा अन्येनवासर्वथा
विक्रमार्कप्रतिष्ठानशक्याप्राप्तुं ततःकदाचित्क
श्चित्कविः राजद्वारंसमागत्याह राजाद्रष्टव्यइति
ततःप्रवेशितोराजानंस्वस्तीत्युक्त्वा तदाज्ञयोप
विष्टःपठति श्लोकः कविषुवादिषुभोगिषुदेहि
षुद्रविणवत्सुसतामुपकारिषु धनिषुधन्विषु
धर्मधनेष्वपिक्षितितलेनहिभोजसमोनृपः रा
जातस्मैलक्षंप्रादात् ततःकदाचिद्राजाक्रीडो
द्यानंप्रस्थितोमध्येमार्गंकामपिमलिनांशुवस
नांतीक्ष्याकरतपनकरविदग्धसुरदारविंदां स्फु
लोचनां लोचनाभ्यांआलोक्यपप्रच्छ कात्वंसु

त्रि साचतंश्रीभोजभूपालं सुरवध्रियाविदित्वा
तुष्टाप्राह नरेंद्रलुब्धकवधूः हर्षसंभृतोराजात
स्याः पुष्पबंधानुबंधेनाह हस्तेकिमेतत् साचा
ह फलं राजाह क्षामांकिंसाचाह सहजंब्रवीमिनृ
पतेयूथ्यादराच्छ्रूयते गायंतित्वदरिप्रियास्तुतदि
नीतीरेषुसिद्धांगेना गीतंगानतृणंचरंतिहरिणा
स्तेनामिषंदुर्लभं राजातस्यैप्रत्यक्षरंलक्षंप्रादात्
सर्वाभरणान्युत्तार्य तंचतुरगंददौ ततोगृहमाग
त्य गवाक्षेउपविष्टः तत्रचासीनंभोजंदृष्ट्वा राज
वर्त्मनिस्थितःकश्चिदाह देवसकलमहीपालआ
कर्णय श्लोकः इतश्चेतश्चाद्भिर्विघटिततटः से
तुरुदरे धरित्रीदुर्लंघ्या बहुलहिमपंकोगिरिरयं
इदानींनिर्वृत्ते करितुरगनीराजनविधौनजानेया
तारःस्तवचरिपवःकेनचपथा तुष्टोभोजः वर्त्मनि
स्थितस्यैवतस्यवंश्यान् पंचग जान्ददौ कदाचि
द्राजा मृगयारसपराधिनो हयमारुह्यप्रतस्थे
श्लोकः ततोनदींसमुत्तीर्णशिरस्यारोपितेंधनं
वेषेणब्राह्मणंज्ञात्वाराजापप्रच्छसत्वरं कियन्मा
नंजलंविप्र सआह जानुदघ्ननराधिपसचमत् कृ
तोराजाह ईदृशीकिमवस्थाते सआह नहिसर्वे
भवादृशाःराजाप्राह कुतूहलाद्विहन्याचंस्व

कोशाधिकारिणं लक्षंदास्यतिमद्वचसा ततोवि
द्वान् काष्ठभूमौनिक्षिप्य कोशाधिकारिणंगत्वाप्रा
ह महाराजेनप्रेषितोहं लक्षंमेदीयतां ततस्सह
सन्आह विप्रभवन्मूर्तिः लक्षंनार्हतीति ततोविषा
दीसराजानमेत्याह सपुनर्हसति देवनार्पयति
राजाकुतूहलादाह लक्षद्वयंप्रार्थयद्दास्यति पु
नरागत्यविप्रः लक्षद्वयंदेयमितिराज्ञोक्तमित्याह
पुनर्हसति पुनरपिभोजंप्राप्याह सपापिष्ठ सोह
सति नार्पयति ततःकौतूहली लीलानिधिर्मही
शासन् श्रीभोजराजःप्राह विप्रलक्षत्रयंयाचस्व
अवश्यंसदास्यति पुनरेत्यप्राह राजामेलक्षत्रयं
दापयति सपुनर्हसति ततःक्रुद्धोविप्रःपुनरेत्या
ह देवसनार्पयत्येव श्लोकः राजन्कनकधारा-
भिस्त्वयिसर्वत्रवर्षति अभाग्यछत्रसंछन्नेमयि
नायांतिबिंदवः त्वयिवर्षतिपर्जन्येसर्वेपल्लवि
ताद्रुमाः अस्माकमर्कवृक्षाणांपूर्वपत्रेषुसंश
यः एकमस्यपरमेकमुद्यमंनिस्तुलपलमपरस्य
वस्तुनः नित्यमुष्णमहसानिरस्यते नित्यमंधत
मसंभ्रमधावति ततोराजाप्राह श्लोकः क्रोधंमा
कुरुमद्वाक्याद्गत्वाकोशाधिकारिणं लक्षत्रयं
गजेंद्राश्चदशग्रामास्त्वयाद्विज ततस्स्वांगरक्ष

केप्रेषयति ततः कोशाधिकारी धर्मपत्रे लिखति
श्लोकः लक्षं लक्षं पुनर्लक्षं मत्ताश्च दश दंतिनः
दत्ता भोजेन तुष्टेन जानुदघ्नप्रभाषणात् ततः सिं
हासनमलंकुर्वाणे श्रीभोजनृपतौ द्वारपाल आ
गत्य प्राह राजन् कोपि शुकदेवनामा कविर्द्वारि
द्यविड्डुं वितो द्वारि वर्तते राजा बाणं प्राह पंडित त्व
रसुकवे तत्वं विजानासि बाणः देव शुकदेव परि
ज्ञानसामर्थ्याभिज्ञः कालिदास एव नान्यः राजा
शुकवे सखे कालिदास किं विजानासि शुकदेव
कविं आह कालिदासः देव श्लोकः सुकविद्वित
यं जाने निखिलेपि महीतले भवभूतिः शुकश्चायं
वाल्मीकिस्त्रितयो नयोः ततो विद्वद्वंदितासी
ता प्राह काकाः किं किं न कुर्वंति कोंकारं यत्र यत्र वा
शुक एव परं वक्ति नृपहस्तोपलालितः ततो मयूर
प्राह अपृष्टस्तु नरः किंचित् यो ब्रूते राजसंसदि
न केवलमसन्मानं लभते च विडंबनां देव तथाप्यु
च्यते श्लोकः का सभा किं कविज्ञानं रसिकाः कव
यश्च के भोज किं नाम तेदानं शुकस्तुष्यति येन सः
तथापि भवनद्वारमागतं शुकदेवः सभायामाने
तव्य एव तदा राजा विचारयति शुकदेवसामर्थ्यं
श्रुत्वा हर्षविषादयोः पात्रमासीत् महाकविश्चलो

कितइतिहर्षः अस्मैसत्कविकोटिमुकुटमणये
किंनामदेयमितिचविषादः भवतुद्वारपालप्रवेशय
ततआयांतं शुकदेवंदृष्ट्वा राजासिंहासनादुदति
ष्ठत् सर्वेपंडितास्तंशुकदेवंप्रणम्य सविनयमुप
वेशयंति सचराजातं सिंहासने उपवेश्य स्वयंत
दाज्ञयोपविष्टः ततश्शुकदेवः प्राह देवधारानाथ
श्रीविक्रमनरेंद्रस्य यादानलक्ष्मीः त्वामेवसेवते
देवमालवेंद्र एवधन्योनान्ये भूभुजः यस्यतेकालि
दासादयो महाकवयः सूत्रबद्धाः पक्षिणइवनि
वसंति ततः पठति श्लोकः प्रतापभीत्याभोज
स्यतपनोमित्रतामगात् और्वोवाडवतांधत्तेत
डित्क्षणिकतांगता राजा लिष्टसुकवेनापरः
श्लोकः पठनीयः श्लोकः स्कुवर्णकलशंप्रादा
त्दिव्यमाणिक्यसंभृतं भोजःशुकायसंतुष्टो
दंतिनश्चचतुःशतं इतिपुण्यपत्रेलिखित्वासर्वं
दत्वा कोशाधिकारी स्कुकं प्रस्थापयामासराजा
स्वदेशंप्रतिगतंशुकंज्ञात्वातुतोष साचपरिषत्
संतुष्टा अन्यदावर्षाकाले वासुदेवोनाम कविः
कश्चिदागत्यराजानंदृष्टवान् राजा स्कुकवेपर्ज
न्यंपठततः कविराह श्लोकः नोचिंतामणिभि
र्नकल्पतरुभिर्नोकामधेन्वादिभिर्नोदेवैश्चपरो

पकारनिरतैःस्थूलैर्नसूक्ष्मैरपि अंभोदेननिरंतरं जलभरैः स्नामुर्वरांसिंचता धौरेयेणधुरंत्वया ध्रुवहृतामन्येजगज्जीवति राजालक्षंददौ कदा चिद्राजानंनिरंतरंदीयमानमालोक्य मुख्यामा त्योवक्तुमशक्तोराज्ञःशयनभवनभित्तौव्यक्ता न्यक्षराणि लिखितवान् श्लोकः आपदर्थंध नंरक्षेत् राजाशयनादुत्थितोगच्छन् भित्तौताक्ष राणि वीक्ष्य स्वयं द्वितीयचरणं लिलेख श्री मतामापदः कुतः अपरेद्युः अमात्योद्वितीयं लिखितंदृष्ट्वा स्वयंतृतीयंलिलेख साचेदप गतालक्ष्मीः परेद्युः राजचतुर्थंलिखति संचि तार्थोविनश्यति ततःमुख्यामात्यःराज्ञःपाद योःपतति देवक्षंतव्योयंममापराधः अन्य धाधाराधीश्वरमुपरिसौधभूमौशयानंमत्वा कश्चिद्विजचोरः खात्रपालपूर्वंराज्ञः कोशगृहं प्रविश्य बहूनिविविधरत्नानि वैडूर्यादीनिहृत्वा तानितानिपरलोककृपणानिमत्वा तत्रैववैराग्य मापन्नोविचारयामास श्लोकः यद्भोगाःकुष्टि नश्चांधाःपंगवश्चदरिद्रिणः पूर्वोपार्जितपा पस्य फलमश्नंतिदेहिनः ततोराजानिद्राक्षये दिव्यशयनस्थितोविविधमणिकंकणालंकृत

दयितवर्गं दर्शनीयमालोक्य गजतुरगरथप
दातिसामग्रींचचिंतयन् राज्यसुखसंतुष्टःप्र
मोदभरादाह श्लोकः चेतोहरायुवतयः सु
हृदोनुकूलाः सद्बांधवाःप्रणयगर्भगिरश्चभृ
त्याः वल्गंतिदंतिनिवहास्तरलास्तुरंगाः इति
चरणत्रयंराज्ञोक्तं चतुर्थचरणं राज्ञोमुखान्न
निःस्सरति सतदाचौरणश्रुत्वा पूरितं संमील
नेनयनयोर्नहिकिंचिदस्ति ततःप्रथितोग्रंथः
राजाचौरंवीक्ष्य तस्मैवीरवलयमदात् ततस्त
स्करोवीरवलयमादाय ब्राह्मणगृहंगत्वा शया
नं ब्राह्मणमुत्थाप्य तस्मैदत्वाप्राह विप्रएत
द्राज्ञःपाणिवलयं बहुमूल्यं अल्पमूल्येनन
विक्रेयं ततोब्राह्मणः पण्यवीथ्यां तद्विक्रीय
दिव्यभूषणानि पट्टदुकूलानिच जग्राह ततोरा
जकीयाः केचनएनं चौरंमन्यमानाः राज्ञोनिवे
दयंति ततोराजनिकटेनीतः राजापृच्छति वि
प्रधार्यं पटमपिनास्ति अद्यप्रातरेवदिव्यकुंड
लाभरणपट्टदुकूलानि कुतः विप्रःप्राह श्लो
कः भेकैः कोटरशायीभिर्मृतमिवक्ष्मांतर्गतंक
च्छपैः पाठीनैः पृथुपंकपीठलुठनाद्यस्मिन्मुहु
र्मूर्छितं तस्मिन्शुष्कसरस्यकालजलदेनाग

स्यतस्तोषितं यत्राकुंभनिमग्नवन्यकरिणां यूथैः पयः पीयते तुष्टो राजा तस्मै वीरवलयं चोरभेदं दत्तं निश्चित्य स्वयं च लक्षं ददौ अन्यदा कोपि कवीश्वरः विष्णुवाख्यः राजद्वारि समागत्य तैः प्रवेशितो राजानं दृष्ट्वा स्वस्तिपूर्वकं माह श्लोकः धाराधीश धरामहेंद्रगणना कौतूहली यापि यं वेधास्त्वद्गणनां चकार घटिकारवंडेन रेखां दिवि सेवेयं त्रिदशापगा सममभवत्तत्तुल्यभूमीधराभावात्तु त्यजति स्म सोयमवनीपालत्वमेव च लः राजा लोकोत्तरं श्लोकमाकर्ण्य किं देयमिति व्यचिंतयत् तस्मिन्क्षणे तदीयकवित्वमप्रतिहतमाकर्ण्य सोमनाथाख्यकवे मुखं विच्छायमभवत् ततस्स दोष्टयाद्राजानं माह देवासौ सुकविर्भवति परमनेन कदापि वीक्षितास्ति राजसभा यतो दारिद्र्यवारिधिरयं अस्य च जीर्णमपि कौपीनं नास्ति ततो राजा सोमनाथं माह निरवद्यानि पद्यानि यद्यनाथस्य का क्षतिः भिक्षुणा कक्षनिक्षिप्तः किमिक्षुर्नीरसो भवेत् ततः सर्वेभ्यो तांबूलं दत्वा राजा सभाया उदतिष्ठत् ततः सर्वैरप्यन्योन्यमित्यभिधायि अद्य विष्णुकवेः कवित्वमाकर्ण्य-

सोमनाथेनसम्यग्दौस्थ्यमकारि ततःसमुत्थि
ताविद्वत्परिषत् ततोविष्णुकविरेकंपद्यंपत्रेलि
खित्वा सोमनाथकविहस्तेदत्वा प्रणम्यगंतुमा
रभत् अत्रसभायां तमेववसिरंनंद ततोवाचयति
सोमनाथकविः श्लोकः एतेषुहातरुणमारुत
धूयमानदावानलैःकवलितेषुमहीरुहेषु अंभो
नचेज्जलदमुंचसिमाविमुंचवज्रंपुनःक्षिपसि
निर्दयकस्यहेतोः ततःसोमनाथकविः निखिल
मपिपट्टदुकूलवित्तहिरण्यमयितुरंगमादिसंप-
त्तिकलत्रंवस्त्रावशेषंदत्तवान् ततोराजामृग
यारसप्रवृत्तोगच्छन् तंविष्णुकविमालोक्यव्य
चिंतयत् मयाअस्मै भोजनमपिनप्रदत्तं मास
नाहस्य अयंसंपत्तिपूर्णःस्वदेशंप्रतियास्यति पृ
च्छामि विष्णुकवे कुतःसंपत्तिःप्राप्ता कविराह
सोमनाथेनराजेंद्रदेवत्वद्भृत्याभिक्षुणा अद्यशो
च्यतमेपूर्णमर्थिकल्पद्रुमायितं राजापूर्वंसभा
यांश्रुतस्य श्लोकस्य अक्षरलक्षंददौ सोमनाथे
नच यावद्दत्तं तावदपि सोमनाथाय दत्तवान् सो
मनाथःप्राह किसलयानि कुतःकुसुमानिवा
क्वचफलानि तथावनवीरुधां अयमकारणका
रुणिको यदानतरतीह पयांसि पयोधरः ततः

विष्णुकविः सोमनाथदत्तेन राज्ञादत्तेनचतुष्टया
न् तदासीमंतकविः प्राह श्लोकः वहतिभुवनश्रे
णीं शेषः फणाफलकस्थितां कमठपतिनामध्ये
पृष्ठं सदासचधार्यते तमपिकुरुते क्रोडाधीनंप
योनिधिरादरात् अहहमहतांनिस्सीमानश्चरित्र
विभूतयः कदाचित्सौधतले राजानमेत्यभृत्यः प्रा
ह देव अखिलेष्वपिकोशेषु यद्धनजातमासीत्तत्स
र्वं देवेनकविभ्यो दत्तं परंतु कोशगृहे धनलेशोपि
नास्ति कोपिकविः प्रत्यहं द्वारितिष्ठति इतःपरंकै
र्विद्वान् वाकोपिराज्ञेन प्राप्य इतिमुख्यामात्येन
देवसन्निधौ विज्ञापनीयमित्युक्तं राजाकोशस्थं
सर्वं दत्तमिति जानन्नपिप्राह अद्यद्वारस्थं कविं
प्रवेशय ततोविद्वानागत्य स्वस्तीतिवदन् प्राह
श्लोकः नभसिनिरवलंबेसीदतादीर्घकालं त्व
दभिमुखविसृष्टोत्तानचंचूपुटेन जलधरजलधा
रा दूरतस्तावदास्तां ध्वनिरपि मधुरस्तेनश्रुतश्चा
तकेन राजातदाकर्ण्य धिग्जीवितं यद्विद्वांसः क
वयश्चद्वारमागत्यसीदंतीति तस्मैविप्रायसर्वा
ण्याभरणान्युत्तार्य ददौ ततोराजा कोशाधिकारि
णमाहूयाह भांडारिकमुंजराजस्यतथामेपूर्वेषा
च येकोशास्संति तेषांमध्ये रत्नपूर्णान्कलशानाह

ततः काश्मीरदेशान्मुचुकुंद कविरागत्य स्वस्ती स्युक्त्वाप्राह श्लोकः त्वद्यशोजलधौभोजनिमज्जनभयादिवसूर्येंदु विंबमिषतोधत्तेकुंभद्वयंनभः राजातस्मै प्रत्यक्षरं लक्षंददौ पुनःकविराह श्लोकः आसन्नक्षणानियावंति चातकाम्भूणिलेंबुदे तावंतोपित्वयोदारनमुक्ताजलविंदवः ततस्सराजातस्मै शततुरगानपि ददौ ततःभांडारिकोलिखति श्लोकः मुचुकुंदाय कवये जात्यानश्वान् शतंददौ भोजः प्रदत्तलक्षोपि तेनासौयाचितः पुनः ततोराजा सर्वानपि वेश्म प्रेषयित्वांतर्गच्छति ततोराज्ञश्चामरग्राहिणीमाह श्लोकः राजसुन्मुंजकुलप्रदीपसकलक्ष्मापालचूडामणेयुक्तंसंचरणंतवाद्भुतमणि च्छत्रेणरात्रावपि माभूत्त्वद्वदनावलोकनवशाद्व्रीडाभिनम्रःशशी माभूच्चेयमरुंधतीभगवतीदुश्शीलताभाजनं राजातस्यैप्रत्यक्षरंलक्षंददौ अन्यदाकुंडिननगराज्ञापालो नाम कविरागत्य स्वस्तिपूर्वकंप्राह त्वच्चित्तेभोजनिर्यातंद्वयंतृणकणायते क्रोधेविरोधिनांसैन्यंप्रसादे कनकोच्चयः राजाश्रुत्वापितुष्टोनदास्यति राजपुरुषैःसहचर्चां कुर्वाणास्तिष्ठति ततः कविः व्यचिंतयत् किमुराज्ञानाश्रावितःक्षणे

विष्णुकविः सोमनाथदत्तेन राज्ञादत्तेनचतुष्टया
न् तदासीमंतकविः प्राह श्लोकः वहतिभुवनश्रे
णींशेषः फणाफलकस्थितां कमठपतिनामध्ये
पृष्ठंसदासचधार्यते तमपिकुरुते क्रोडाधीनंप
योनिधिरादरात् अहहमहतांनिस्सीमानश्चरित्र
विभूतयः कदाचित्सौधतले राजानमेत्यभृत्यः प्रा
ह देवअखिलेष्वपिकोशेषुयद्वित्तजातमस्तितत्स
र्वं देवेनकविभ्यो दत्तं परंतु कोशगृहे धनलेशोपि
नास्ति कोपिकविः प्रत्यहं द्वारितिष्ठति इतःपरंक
विर्विद्वान् वाकोपिराज्ञेन प्राप्य इतिमुख्यामात्येन
देवसन्निधौ विज्ञापनीयमित्युक्तं राजाकोशस्थं
सर्वं दत्तमिति जानन्नपि प्राह अद्यद्वारस्थं कविं
प्रवेशय ततोविद्वानागत्य स्वस्तीति वदन् प्राह
श्लोकः नभसिनिरवलंबसीदतादीर्घकालं त्व
दभिमुखविसृष्टोत्तानचंचूपुटेन जलधरजलसा
रादूरतस्तावदास्तांध्वनिरपि मधुरस्तेनश्रुतश्चा
तकेन राजातदाकर्ण्य धिग्जीवितंयद्विद्वासःक
वयश्चद्वारमागत्यसीदंतीति तस्मैविप्रायसर्वा
ण्याभरणान्युत्तार्यददौ ततोराजाकोशाधिकारि
णमाहूयाह भांडारिकमुंजराजस्यतथाममपूर्वेषा
च येकोशास्संति तेषांमध्ये रत्नपूर्णान्कलशानाह

ततः काश्मीरदेशान्मुचुकुंद कविरागत्य स्वस्ती त्युक्त्वा प्राह श्लोकः त्वद्यशोजलधौभोजनिमज्जनभयादिवसूर्येंदुबिंबमिषतोधत्तेकुंभद्वयंनभः राजा तस्मै प्रत्यक्षरं लक्षं ददौ पुनः कविराह श्लोकः आसन्नक्षणानियावंति चातकाश्रूणितेंबुदे तावंतोपित्वयोदारनमुक्ताजलबिंदवः ततस्सराजातस्मै शततुरगानपि ददौ ततः भांडारिकोलिखति श्लोकः मुचुकुंदाय कवयेजात्यानश्वान् शतंददौ भोजः प्रदत्तलक्षोपि तेनासौयाचितः पुनः ततोराजा सर्वानपिवेश्म प्रेषयित्वांतर्गच्छति ततोराज्ञश्चामरग्राहिणीप्राह श्लोकः राजसुमुंजकुलप्रदीपसकलक्ष्मापालचूडामणेयुक्तंसंचरणंतवाद्भुतमणिच्छत्रेणरात्रावपि माभूत्त्वद्वदनावलोकनवशाद्व्रीडाभिनम्रः शशी माभूच्चेयमरुंधतीभगवती दुश्शीलताभाजनं राजा तस्यैप्रत्यक्षरंलक्षंददौ अन्यदाकुंडिननगराज्जपालोनाम कविरागत्य स्वस्तिपूर्वकं प्राह त्वच्चित्तेभोज निर्यातं द्वयंतृणकणायते क्रोधेविरोधिनांसैन्यंप्रसादे कनकोच्चयः राजाश्रुत्वापितुष्टोनदास्यति राजपुरुषैःसह चर्चां कुर्वाणस्तिष्ठति ततः कविः व्यचिंतयत् किमुराज्ञानाश्रावितनतःक्षणे

नसमुंनतमेवावलोक्य राजानंकविराह श्लोकः
हेपाथोदयथोन्नतंहिभवतादिक्व्यानृतासर्वतो
मन्येधीरतथाकरिष्यसिखलुक्षीराब्धितुल्यंस
रः किंत्वेषसमतेनहिक्षणमपिग्रीष्मोष्मणाव्या
कुलः पाठीनादिगणस्त्वदेकशरणस्तद्वर्षतावत्कि
यत् राजाकविहृदयं विज्ञाय गोपालकवेर्दारि
द्र्याग्निना नितांतं दग्धोसीति वदन् षोडशमणी
नन्र्घ्यान् षोडशदंतीद्रांश्चददौ एकदाराजाधा
रानगरेविचरन् क्वचिच्छिवालये प्रसुप्तंपुरुषद्वय
मपश्यत् तयोरेकोविगतनिद्रोवक्ति अहो म
मास्तरासन्नएव कस्त्वंप्रसुप्तोसि जागर्षिनोवा
ततस्त्वपरआह विप्रप्रणतोस्मि अहमपिब्राह्म
णपुत्रः त्वामत्रप्रथमरात्रौ शयानंवीक्ष्य प्रदीप्ते
चप्रदीपेकमंडलूपवीतादिभिर्ब्राह्मणं ज्ञात्वा
भवदास्तरासन्नए वाहंप्रसुप्तः इदानींत्वद्गि
रमाकर्ण्यप्रबुद्धोस्मि प्रथमःप्राह यत्सयदित्वं
प्रणतोसि ततोदीर्घायुर्भव वद कुतआगम्य
ते किं तेनरम अत्रचकिंकार्यं द्वितीयःप्राह विप्र
भास्करइतिनाम पश्चिमसमुद्रतीरे प्रभासती
र्थसमीपे वसतिर्मम तत्रभोजस्यवितरणंबहु-
भिः र्व्याविर्णितं ततोयाचितु महमागतः त्वंमम

हृद्गत्वासिपितृकल्पोसि त्वमपिवद सआह वत्सशा
कल्यइति मेनाम मयाएकशिलानगर्यां आगम्य
ते भोजंप्रतिद्रविणाशयावत्सत्वयानुक्तमपिदुः
खंत्वयिज्ञायते कीदृशंतद्वद ततोभास्करःप्राह
तातकिंब्रवीमिदुःखं श्लोकः क्षुत्क्षामाःशिशवः
शवाइवभृशंमंदाशयाबांधवालिप्ताजर्झरघर्घ
रीजतुलवैर्नोमांतथाबाधते गेहिन्यात्रुटितांशुक
कंघटयितुंकृत्वासकाकुस्मितंकुप्यंतीप्रतिवेश्म
लोकगृहिणीसूचिंयथायाचिता राजाश्रुत्वा
सर्वाभरणान्युत्तार्यतस्मैदत्वाप्राह भास्करसी
दंत्यतीवतेबालाः झडितिदेशंयाहि ततःशाक
ल्यःप्राह अभ्युद्धृतावसुमती दलितोरिवर्गःक्रो
डीकृताबलवताबलिराजलक्ष्मीः एकत्रजन्म
निकृतंयदनेनयूनाजन्मत्रयेतदकरोत्पुरुषःपु
राणः ततोराजा शाकल्याय लक्षत्रयंदत्तवान्
अन्यदाराजामृगयारसेनविचरन् तत्रपुरस्स
मागत हरिण्यांबाणेनविद्धायामपिविन्नाशया
कोपिकविराह श्रीभोजेमृगयांगतेपिसहसाचा
पेसमारोपितेप्याकर्णांतगतेपिमुष्टिगलितेबा
णेंगलग्नेपिच स्थानान्नैवपलायितंनचलितं
नोत्कंपितंनोप्लुतं मृग्यामद्दृशगंकरोतिदयितं

कामोयमित्याशया राजानस्मै लक्षत्रयंप्रयच्छ
ति अन्यदासिंहासनमलंकुर्वाणेश्रीभोजनृप
तौ द्वारपाल आगत्य आह देवजान्हवीतीरवा
सिनी काचनवृद्धब्राह्मणी विदुषी द्वारितिष्ठ-
ति राजा प्रवेशय ततआगच्छंती राजाप्रणम
ति सातंचिरंजीवेत्युक्त्वाह श्लोकः भोजप्रता
पाग्निरपूर्वएषजागर्त्तिभूभृत्कटकस्थलीषु य
स्मिन्प्रविष्टेरिपुपार्थिवानांतृणानिरोहंतिगृहां
गणेषु राजातस्यैरत्नपूर्णं कलशंप्रयच्छति त
तोलिखतिभांडारिकः भोजेनकलशोदत्तस्सु
वर्णमणिसंभृतः प्रतापस्तुतितुष्टेनवृद्धायैराज
संसदि अन्यदादूरदेशादागतःकश्चिच्चोरोराजा
नंप्राह देवसिंहलदेशेमयाकाचनचामुंडालये
राजकन्यादृष्टा साचमांदृष्ट्वा मालवदेशदेवस्य
महिमानंबहुधाश्रुतंत्वमपिवदेतिपप्रच्छ मया
च तस्या देवगुणा व्यावर्णिताः साचात्यंततोषा
च्चंदनतरोर्निरुपमंगर्भखंडं दत्वा यथास्थानंप्र
पेदे देवगुणाभिवर्णनप्राप्तं तदेतद्गृहाण एत
त्प्रसूतपरिमलभरणेभृंगाभुजंगाश्चसमायां
ति राजातद्गृहीत्वातुष्टस्तस्मैलक्षंदत्तवान् ततो
दामोदरकविस्तन्मिषेणराजानंस्तौति श्लोकः

श्रीमच्चंदनवृक्षसंतिबहवस्तेशाखिनः कानने येषांसौरभमात्रकंनिवसतिप्रायेणपुष्पश्रिया प्रत्यंगंसकृतेनतेनशुचिनाख्यातः प्रसिद्धात्मना योसौगंधगुणस्त्वयाप्रकटितः क्वासाविह प्रेक्ष्यते राजास्वस्तुतिंबुध्वा लक्षंददौ ततोद्वारपालआगत्यप्राह देवकाचित्सूत्रधारीस्त्रीद्वारिवर्तते राजाप्रवेशय ततस्सागत्य राजानंप्रणिपत्याह श्लोकः बलिःपातालनिलयोधःकृतश्चिन्नमत्रकिं अधःकृतोदिवस्थोपिचित्रंकल्पद्रुमस्त्वया राजातस्यैप्रत्यक्षरंलक्षंददौ ततःकदाचिन्मृगयापरिश्रांतः राजाक्वचित्सहकारतरोरधस्तात्तिष्ठतिस्म तत्रमल्लिनाथाख्यकविरागत्यप्राह श्लोकः शाखाशतशतवितताःसंतिकियंतोनकाननेतरवः परिमलभरमिलदलिकुलदलितदलाः शाखिनोविरलाः ततोराजा तस्मैहस्तवलयंददौ तत्रैवआसीनेराज्ञिकोपिविद्वानागत्यस्वस्तीत्युक्त्वाप्राह राजन् काशीदेशमारभ्य तीर्थयात्रयापरिभ्रमन्नेदक्षीयदेशवासिनाभूया राजा त्वादृशांतीर्थवासिनांदर्शनात्कृतार्थोस्मि सआह वयंमांत्रिकाश्च राजाविप्रेषुसर्वंसंभाव्यते राजापुनः

प्राह विप्रमंत्रविद्यया यथा परलोकफलप्राप्तिः तथा किमिह लोकेप्यस्तिविप्रः राजन्सरस्वती चरणाराधनाद्विद्यावाप्तिर्विश्वविदिता परंधना वाप्तिर्भाग्याधीना श्लोकः गुणाःखलुगुणाएवनगुणाभूतिहेतवः धनसंचयकर्तॄणिभाग्यानि पृथगेवहि देवविद्यागुणाएवलोकानांप्रतिष्ठायैभवंति नतुकेवलंसंपदः श्लोकः देव आत्मा यत्नेगुणग्रामैनैर्गुण्यंवचनीयता दैवायत्तेषुवित्तेषुपुंसांकानाममवाच्यता देवमंत्राराधनेनाप्रतिहताशक्तिःस्यात् देव एवंकुतूहलंयस्य मूर्धाय स्य शिरसि करोनिधीयते ससरस्वतीप्रसादेनअस्खलितविद्याप्रसारःस्यात् राजाप्राह सुमते प्रहतीदेवताशक्तिः ततोराजाकामपिदासीमाकार्यविप्रंप्राह द्विजवरअस्यावेश्यायाःशिरसि करंनिधेहि विप्रस्तस्याःशिरसिकरंनिधायतांप्राह देवियद्राजाज्ञापयति तद्वद ततोदासीप्राह देवाहमद्यसमस्तवाङ्मयजातं हस्तामलकवत्पश्यामि देवादिशकिंवर्णयामि ततोराजापुरःखड्गंवीक्ष्यप्राह खड्गंमे व्यावर्णयेति दासीप्राह श्लोकः धाराधरस्त्वदसिरेषनरेंद्र चित्रंवर्षतिवैरिवनिताजनलोचनानि कोशेन

संततमसंगतिराहृवेस्यदारिद्र्य मभ्युदयति प्रति
पार्थिवानां राजातस्मै रत्नकलशानन र्घ्यान् पं
ददौ ततस्तस्मिन् क्षणे कुतश्चित् पंचकवयः
समाजग्मुः तानवलोक्य ईषद्विहस्य मुखं रा
जानं दृष्ट्वा महेश्वरकविः वृक्षमिषेणाह श्लो
कः किंजातोसि चतुष्पथे घनतर च्छायोसि किं
च्छायया छन्नश्चेत् फलितोसि किं फलभरैः
पूर्णोसि किं संवृतः हे सद्वृक्ष सहस्व संप्रति चिरं
शाखाशिखाकर्षणक्षोभामोटनभंजनानि ज
नतः स्वैरं वहु श्चेष्टितैः ततो राजा तस्मै लक्षं ददौ
ततस्ते द्विजवराः पृथक्पृथगाशीर्वचन मुदीर्य
यथाक्रमं राजाज्ञया कंवलं उपविश्य मंगलं
चक्रुः ततः एकः पठति श्लोकः कूर्मः पातालगं
गा पयसि विहरतां तत्तटीरूढ मुस्तामादत्ताम
दिपोत्री शिथिलयतु फणामंडलं कुंडलींद्रः दि
ङ्मातंगा मृणाली कवलन कलनां कुर्वतां पर्व
तेंद्राः सर्वे स्वैरं चरंतु त्वयि वहति विभो भोज दे
वीं धरित्रीं राजा चमत्कृतः तस्मै शताश्वान् ददौ
ततो भांडारिको लिखति क्रीडोद्यानेन रेंद्रेण श
तमश्वा मनोजवाः प्रदत्ताः कामदेवाय सहका
रतरोरधः ततः कदाचिद्भोजो विचारयति स्म

मत्स दृशो वदान्यः कोपिनास्तीति तद्वृत्तं विदित्वा मुख्यामात्यो विक्रमार्कस्य पुण्यपत्रं भोजायप्र दर्शयामास भोजस्तत्र पत्रे किंचित् प्रस्ताव म पश्यत् तथाहि विक्रमार्कः पिपासया प्राह स्वच्छं सज्जनचित्तवल्लघुतरं दीनार्तिवच्छीतलं पुत्रालिं गनवत्तथैवमधुरं तद्बाल्यसंजल्पवत् एलोशीर लवंगचंदनलसत्कर्पूरकस्तूरिकाजातीपाटली केतकैः सुरभितं पानीयमानीयताम् ततोमाग धः प्राह वक्त्रांभोजंसरस्वत्यभिवसति सदा शोणएवाधरस्ते बाहुः काकुत्स्थवीर्यस्मृति करणपटुर्दक्षिणस्ते समुद्रः वाहिन्यः पार्श्वमे ताः क्षणमपि भवतो नैव मुंचत्यभीक्ष्णं स्वच्छेचि त्तेकुतोभूत् कथय नरपतेतेंबुपानाभिलाषः त तो विक्रमार्कः प्राह तथाहि अष्टौहाटककोट यस्त्रिनवतिर्मुक्ताफलानांतुलाः पंचाशन्मधु गंधमत्तमधुपाः क्रोधोद्धताः सिंधुराः अश्वा नामयुतंप्रपंचचतुरं वारांगनानांशतं दत्तंपांड्य नृपेण यौतकमिदं वैतालिकायार्प्यतां ततोभो जः प्रथम तएवमद्भुतं विक्रमार्कचरित्रंदृष्ट्वानि जगर्वंतत्याज ततः कदाचिद्धारानगरे रात्रौवि चरन्राजा कंचनदेवालयेशीतार्त्तंब्राह्मणमप

स्थंपठंतमवक्षोभ्युत्थितः शीतेनाध्युषितस्य माघजलवच्चिंतार्णवेमज्जतश्शांताग्नेः स्फुटिताधरस्वधमतः क्षुत्क्षामकुक्षेर्मम निद्राक्काप्यवमानितेवदयितासंत्यज्यदूरंगता सत्पात्रप्रतिपादितेवकमलानोहीयतेशर्वरी इतिश्रुत्वाराजा प्रातस्तमाहूयपप्रच्छ विप्रपूर्वेद्युः रात्रौत्वयादारुणःशीतभारःकथंसोढः विप्रआह रात्रौजानुर्दिवाभानुःकृशानुःसंध्ययोर्द्वयोः एवंशीतंमयानीतंजानुभानुकृशानुभिः राजातस्मैसुवर्णकलशत्रयंप्रादात् ततःकविःराजानंस्तौति धारयित्वात्वयात्मानंमहात्यागधनाधुना मोचिताबलिकर्णाद्याः स्वयशोगुप्तकर्मणः राजातस्मैलक्षंददौ एकदाक्रीडोद्यानपालआगत्य एकमिक्षुदंडंराज्ञःपुरोमुमोच तंराजाकरेगृहीतवान् ततोमयूरकविःनितांतंपरिचयवशात् आत्मनिराज्ञाकृतमवज्ञांमनसिनिधाय इक्षुमिषेणाह कांतोसिनित्यमधुरोसिरसाकुलोसिकिंचासिपंचशरकार्मुकमद्वितीयं इक्षोतवास्तिसकलंपरमेकमूनंयत्सेवितोभजसिनीरसतांक्रमेण राजाकविहृदयंज्ञात्वामयूरंसंमानितवान् ततःकदाचिद्राजासौधोपरि

क्रीडापरो राजा शशांकमालोक्य प्राह श्लोकः
यदेतच्चंद्रांतर्जलदलवलीलां वितनुते तदाचष्टे
लोकः शशकइतिनो मां प्रतितथा ततस्वाधो भू
मौ सौधांतरः प्रविष्टः कश्चिच्चोर आह श्लोकः
अहं त्विंदुं मन्ये त्वदरिविरहाक्रांततरुणी कटाक्षो
ल्कापातव्रणकणकलंकांकिततनुं राजा तत् श्रु
त्वा प्राह अहो महाभाग कस्त्वमर्धरात्रे कोशगृ
हमध्ये तिष्ठसीति स आह देव अभयं नो देहीति
राजा तथेति ततो राजानं स चोरः प्रणम्य स्ववृत्तां
तमकथयत् तुष्टो राजा चोराय दशकोटीः सुवर्ण
स्याष्टौ मत्तान्गजेंद्रांश्च ददौ ततः कोशाधिकारी
धर्मपत्रे लिखति श्लोकः तदस्मै चोराय प्रतिनिहि
तमृत्युप्रतिभिये प्रभुः प्रीतः प्रादादुपरितनपाद
द्वयकृते सुवर्णानां कोटीर्दश दशनकोटिक्षत
गिरीन् गजेंद्रानप्यष्टौ मदमुदितकूजन्मधुलिहः
ततः कदाचित् द्वारपाल आगत्य प्राह देव कौपी
नावशेषो विद्वान्द्वारि वर्तत इति राजा प्रवेशयेति
ततः प्रविष्टः स कविर्भोजमालोक्य अद्य मे दारि
द्र्यनाशो भविष्यतीति मत्वा तुष्टो हर्षाश्रूणि मु
मोच राजा तमालोक्य प्राह कवे किं रोदिषीति
ततः कविराह राजन् आकर्णय मद्गृहस्थितिं

श्लोकः अयेल्लाजाउच्चैः पथिवचनमाकर्ण्यगृ
हिणीशिशोःकर्णौयत्नात्सुपिहितवतीदीनवद
ना मयिक्षीणोपायेयदकृतदृशावश्रुबहुले
तदंतःशल्यंमेत्वमसिपुनरुद्धर्तुमुचितः राजा
शिवशिवकृष्णाकृष्णोत्युदीरयन् प्रत्यक्षरलक्षं
दत्वाप्राह स्फुकवेत्वरितंगच्छगेहंत्वद्गृहिणीखि
न्नाभूदिति ततःकदाचिन्मृगयापरिश्रांतोराजा
कस्यचिन्महावृक्षस्यछायामाश्रित्यनिषण्णस्तिस्म
तत्रशांभवदेवोनामाकविः कश्चिदागत्यराजानं
वृक्षमिषेणाह श्लोकः आमोदैर्मरुतोमृगाःकि
सलयोल्लासैस्त्वचातापसाःपुष्पैःषट्चरणाः
फलैःशकुनयोघर्मार्दिताछायया स्कंधैर्गंधगजा
स्त्वयेवविहिताःसर्वेकृतार्थास्ततस्त्वंविश्वोपकृ
तिक्षमोसिभवताभग्न पदान्येद्रुमाः किंच श्लो
कः अविदितगुणापिसत्कवि फणितिःकर्णेसु
वमतिमधुधारां अनधिगतपरिमलापिचहरति
दृशं मालतीमाला ताभ्यांश्लोकाभ्यांचमत्कृ
तोराजाप्रत्यक्षरं लक्षंददौ अन्यदाश्रीभोजःश्री
महेश्वरं नंतुं शिवालयमभ्यगात् तदाकोपिब्रा
ह्मणोराजानं शिवसन्निधौप्राह देव श्लोकः
अर्धदानववैरिणागिरिजयाप्यर्धंशिवस्याहृ

तं देवेत्थं जगतीतले पुरहराभावे समुन्मीलति गं
गासागरमंबरं शशिकलानागाधिपः क्ष्मातलं
सर्वज्ञत्वमपीश्वरत्वमगमत्त्वां मां तु भिक्षाटनं
राजा अक्षरलक्षं ददौ ततः कदाचिद्द्वारपाल-
आगत्य प्राह देव कोपि विद्वान् द्वारि तिष्ठतीति
राजा प्रवेशयेति ततः प्रविष्टो विद्वान् पठति
श्लोकः क्षणमप्यनुगृण्हाति यं दृष्टिस्तेनुरागि
णी ईर्ष्ययेव त्यजत्याशु तं नरेंद्र दरिद्रता राजाल
क्षं ददौ पुनरपि पठति कविः केचिन्मूलाकुलाशाः
कतिचिदपि पुनस्कंधसंबंधभाजः छायां केचि
त्प्रपन्नाः प्रपदमपि परे पल्लवान्नुन्नयंति अन्ये
पुष्पाणि पाणौ दधति तदपरे गंधमात्रस्य पात्रं
वाग्वल्ल्याः किंतु मूढाः फलमहह न हि द्रष्टुमप्यु
त्सहंते एतदाकर्ण्य बाणः प्राह परिच्छिन्नस्वा
दोमृतगुडमधुक्षौद्रपयसां कदाचिच्चाभ्यासाद्भ
जति ननु वैरस्यमधिकं प्रियाबिंबोष्ठे वा रुचिरक
विवाक्येप्यनवधिर्नवानंदः कोपि स्फुरति तु रसो
सौ निरुपमः ततो राजा लक्षं दत्तवान् ततः कदा
चित् सिंहासनमलंकुर्वाणे श्रीभोजे द्वारपाल
आगत्य प्राह देव वाराणसी देशादागतः कोपि भ
वभूतिर्नाम कविः द्वारि तिष्ठतीति राजा प्राह प्र

वेशयेति ततः प्रविष्टः सोपि सभामगात् ततः स
भ्याः सर्वे तदागमने संतुष्टा अभवन् राजा च भव
भूतिं प्रेक्ष्य प्रणमति स्म स च स्वस्तीत्युक्त्वा तदा
ज्ञयोपविष्टः भवभूतिः प्राह देव नानीयंते मधु
नि मधुपाः पारिजातप्रसूनैः नाभ्यर्थ्यंते तुहिनरु
चिनश्चंद्रिकायां चकोराः अस्मद्वाङ्माधुरिमधु
रमापद्य पूर्वावतारा सोल्लासाः स्युः स्वयमिह
बुधाः किं मुधाभ्यर्थनाभिः नास्माकं शिबिका न
कापि कटकाद्यालंक्रियासत्क्रिया नोत्तुंगस्तुर
गो न कश्चिदनुगो नैवांबरं सुंदरं किंतुक्ष्मातलव
र्त्यशेषविदुषां साहित्यविद्याजुषां चेतस्तोषक
री शिरोनतिकरी विद्यानवद्यास्ति नः इत्याकर्ण्य
बाणः पंडितपुत्रः प्राह आः पापधराधीशसभा
यामहंकारं माकृथाः श्लोकः निश्वासोपि न नि
र्याति बाणे हृदयवर्त्मनि किं पुनः प्रकटाटोपप
दबद्धा सरस्वती ततो भवभूतिः पराभवमसह
मानः प्राह हटादाकृष्टानां कतिपयपदानां रच
यिता जनः स्पर्धालुश्चेदहह कविना वश्यवचसा
भवेदद्यश्वो वा किमिह बहुना पापिनि कलौ घटा
नां निर्मातुस्त्रिभुवनविधातुश्च कलहः पुनराह
कालिदासकवेर्वाणी कदाचिन्मद्गिरा सह कल

पत्यधसाम्यं चेद्गीताभीतापदेपदे ततःकालिदा
सःप्राह सखेभवभूते महाकविरसि अत्रकिंतु
वक्तव्यं श्लोकः एषाधारेंद्रपरिषन्महापंडितमं
डिता आवयोरंतरंवेत्तिराजावाशिवसन्निभः
तच्छ्रुत्वाराजाप्राह सुधाभ्यांरत्यंतोवर्णनीयइ
ति भवभूतिः मुक्ताभूषणमिंदुबिंबमजनिव्या
कीर्णतारंनभः स्मारंचापमपेतचापलमभूदिंदी
वरेमुद्रिते व्यालीनंकलकंठमंदरणितंमंदानि
लैर्मंदितंनिष्पंदस्तबकाचचंपकलतासाधून्न
जानेततः ततःकालिदासःप्राह स्विन्नंमंडल
मैंदवंविलुलितंस्रग्भारनष्टंतमःप्रागेवप्रथमा
नकैतकशिरवालीलायितंसुस्मितं शांतंकुंड
लतांडवंकुवलयद्वंद्वंतिरोमीलितंवीतंविद्रुम
सीतुकलंनहितत्तोजानेकिमासीदिति राजा
कालिदासंप्राह सुकवेभवभूतिनासहसाम्यं
तवनवक्तव्यं भवभूतिराह देवकिमितिवार
यसिराजा सर्वप्रकारेण कविरसि ततोबाणः
प्राह राजन्भवभूतिकविश्चेत्कालिदासो व
क्तव्योवा राजा बाणकवे कालिदासःकवि
र्न किंतुपार्वत्याः कश्चिदवनौपुरुषावतारएव
ततोभवभूतिराह देवकिमत्र प्राशस्त्यंभाति

राजाप्राह भवभूते किंसुवक्तव्यंप्राशस्त्यं कालिदा
सश्लोकेयतः कैनक शिखाली ग्रथितंसुस्मितमि
तिपठितं ततोभवभूतिराह देव पक्षपातेन वदसी
ति ततः कालिदासःप्राह देव अपख्यातिर्माभूत् भुव
नेश्वरीदेवतालयंगत्वा तत्सन्निधौतांपुरस्कृत्यध
टेसंशोधनीयं त्वयाततोभोजः सर्वकविवृंदवेष्टि
तस्सन् भुवनेश्वरी देवालयंप्राप्य तत्रतत्सन्निधौ
भवभूतिहस्तेघटं दत्वा श्लोकद्वयंचतुल्यपत्रद्वये
लिखित्वा तुलायांमुमोच ततोभवभूति भागेलघुत्वे
भूतांईषदुन्नतिंज्ञात्वा देवीभक्तपराधीना सदसि
तत्परिभवोमाभूदिस्वावतंसकल्हारमकरंदंवा
मकरनखाग्रेण गृहीत्वा भवभूतिपत्रे चिक्षेपततः
कालिदासःप्राह अहोमेसौभाग्यंममचभवभूते
भ्वफणितंधटायामारोप्यप्रति फलति तस्यांलधि
म्नि गिरांदेवीसद्यःश्रुतिकलितकल्हारकलिका
मधूलीमाधुर्यंक्षिपति परिपूर्त्यैभगवती ततःका
लिदासपादयोःपततिभवभूतिःराजानंचविशेष
ज्ञंमनुतेस्म ततोराजा भवभूतिकवयेशतमत्तगजा
न् ददौ अन्यदाराजा धारानगरे रात्रावेकाकीवि
चरन् कांचनस्वैरिणीं संकेतंगच्छंतीं दृष्ट्वापप्रच्छ
देविकालमेकाकिनीमध्यरात्रौ क्वगच्छसीति

ततश्चतुरास्वैरिणीसातंरात्रौविचरंतं श्रीभोजंनि
श्चित्यप्राह श्लोकः त्वत्तोपिविषमोराजन्विषमे
क्षुःक्षमापते शासनंयस्यरुद्राद्यादासवन्मूर्ध्निकुर्व
ते ततस्तुष्टोराजादोर्दंडादादाय अंगदंवलयंच त
स्यै दत्तवान् साचयथास्थानंप्राप ततोवर्त्मनिग
च्छन् कचिद्गृहे एकाकिनींरुदतींनारींदृष्ट्वा किम
र्थमर्धरात्रौरोदितिकिंदुःखमेतस्याइति विचारयि
तुमेगकमंगरक्षकंप्राहिणोत् ततोंगरक्षकःपुन
रागत्यप्राह देवमयापृष्टा यदाह तच्छृणु वृद्धोम
त्पतिरेषमंचकगतःस्थूणावशेषंगृहं कालोयंजल
दागमःकुशालिनीवत्सस्यवार्तापिनो यत्नात्संचित
तैलबिंदुघटकाभग्नेतिपर्याकुलादृष्ट्वागर्भभराल-
सांनिजवधूंश्वश्रूश्चिरंरोदिति ततःकृपावारिधिः
क्षोणीपालः तस्यैलक्षंददौ अन्यदाकोंकणदेश
वासी विप्रः राज्ञेस्वस्तीत्युक्त्वाप्राह श्लोकः शुक्तिद्व
यपुटेभोजयशोब्धौनवरोदसी मन्येतदुद्भवं मुक्ता
फलंशीतांशुमंडलं राजातस्मैलक्षंददौ अन्यदाका
श्मीरदेशात्कोपि कौपीनावशेषोराजनिकटस्थकवी
न् कनकमाणिक्यपट्टदुकूलालंकृतान् आलोक्य
राजानंप्राह नोपाणौवरकंकणक्कणयतो नोकर्णयोः
कुंडलेक्षुभ्यन्क्षीरधिदुग्धमुग्धमहसीनोवाससी

भूषणं दंतस्तंभविकासिकानशिबिकानाश्चोपि विश्वोन्नतोराजानृराजसभासुभाषितकलाकोश ल्यमेवास्तिनः ततस्तस्मैराजा लक्षंददौ अन्यदा राजारात्रौचंद्रमंडलंदृष्ट्वा तदंतस्थकलंकंवर्णयति स्म अंकंकेपिशशांकिरेजलनिधेःपंकंपरेमेनिरेसा रंगंकतिचिच्चसंजगदिरेभूच्छायमेच्छुन्परे इतिरा जापूर्वार्धंलिखित्वा कालिदासहस्ते ददौ ततस्स तस्मिन्नेवक्षणेउत्तरार्धंलिखतिकविः इंदौयद्दलि तेंद्रनीलशकलश्यामंदरीदृश्यतेतत्सांद्रंनिशिपी तमंधतमसंकुक्षिस्थमाचक्ष्महे राजाप्रत्यक्षरलक्ष मुत्तरार्द्धस्यदत्तवान् ततःराजा कालिदासकविता पद्धतिंवीक्ष्यचमत्कृतःपुनराह सखेअकलंकं चं द्रमसंव्यावर्णयेति ततः कविःपठति लक्ष्मीक्रीडात डागोरतिधवलगृहंदर्पणोदिग्वधूनांपुष्पंश्यामा लतायास्त्रिभुवनजयिनोमन्मथस्यातपत्रं पिंडीभू तहरस्यस्मितममरधुनीपुंडरीकंमृगांकोज्योत्स्ना पीयूषवापीजयतिसितवृषस्तारकागोलकस्य रा जाप्पुनःप्रत्यक्षरलक्षंददौ एकदाकश्चिद्दूरदेशादा गतःवीणाकविराह तर्कव्याकरणाध्वनीनधिषणो नाहंनसाहित्यविन्नोजानामिविचित्रवाक्यरचना चातुर्यमत्यद्भुतं देवीकापिविरंचिवल्लभसुतापाणि

स्थवीणाकलङ्काणामिन्नरवंतथापिकिमपिब्रूतेसु
रवस्थामम राजातस्मैलक्षंददौ बाणः तस्यसुललि
तप्रबंधंश्रुत्वाप्राह देवमातंगीमिवमाधुरींध्वनिंवि
दन्नैवस्पृशंत्युत्तमाव्युत्पत्तिंकुलकन्यकामिवरसोन्म
त्तानपश्यंत्यमी कस्तूरीघनसारसौरभसुहृद्व्युत्पत्ति
माधुर्ययोर्योगः कर्णरसायनं स्फुकृतिनः कस्यापि
संपद्यते अन्यदाराजासीतांप्रातःप्राह देविप्रभातं
व्यावर्णयेति सीताप्राह विरलविरलास्थूलास्ताराः
कलाविवसज्जनामनइवमुनेस्सर्वंमैवप्रसन्नमभू
न्नभः अपसरतिच ध्वांतंचित्तात्सतामिवदुर्जनो व्र
जतिचनिशाक्षिप्रंलक्ष्मीनिरुद्यमा[illegible]वराजालक्षं
दत्वा कालिदासंप्राह सरवेसुकवेत्वमपिप्रभातंव्या
वर्णयेति कालिदासः अभूत्पिंगाप्राचीरसपतिरिव
प्राश्यकनकंगतच्छायश्चंद्रोबुधजनइवग्राम्यसद
सि क्षणात्क्षीणास्तारान्नृपतयइवानुद्यमपरानदी
पाराजंतेविनयरहितानामिवगुणाः राजातस्मैप्रत्य
क्षरलक्षंददौ अन्यदाद्वारपालआगत्यप्राह देव
कापिमालाकारपत्नीद्वारितिष्ठतीति राजाप्रवेशये
ति ततःप्रवेशितासाचनमस्कृत्यपठति समुन्नत
घनस्तनस्तबककंचुकितुंबीफलक्वणन्मधुरवीणया
विबुधलोकलोलभ्रुवा त्वदीयमुपगीयतेहरकिरीट

कोटस्फुरत्तुषारकरकंदलीकिरणपूरगौरंयशः रा
जा अहोमहती पद्यपद्धतिरितितस्याः प्रत्यक्षरलक्ष
क्षंददौ अन्यदारात्रौ राजा धारानगरेविचरन् कस्य
चिद्गृहेकामपिकामिनी मुसलखलपरायणांददर्श
राजा तांतरुणींपूर्णचंद्राननां सुकुमारांगींविलो
क्य तत्करस्थं मुसलंप्राह हेमुसल एतस्याः कर
पल्लवस्पर्शेनापि त्वयि किसलयंनासीत् तर्हिसर्व
था काष्ठमेवत्वमिति ततोराजाएकंचरणंपठति
स्म श्लोकः मुसलकिसलयंतेतत्क्षणाद्यन्नजा
तं ततोराजा प्रातस्सभायां समागतं कालिदासं
वीक्ष्य मुसलकिसलयंतेतत्क्षणाद्यन्नजातं
इतिपठित्वा सुकवे त्वं चरणत्रयंपठेत्युवाच त
तः कालिदासः प्राह जगतिविदितमेतत्काष्ठमे
वासिनूनंतदपिचकिलसत्यंकाननेवर्धितोसि
नवकुवलयनेत्रीपाणिसंगोत्सवेस्मिन्मुसल
किसलयंतेतत्क्षणाद्यन्नजातं ततः राजाचर
णत्रयस्य प्रत्यक्षरं लक्षंददौ अन्यदाराजादी
र्घकालंजलकेलिंविधाय परिश्रांतस्तत्तीरस्थ
वटविटपिच्छायायांनिषण्णः तत्रकश्चित्कवि
रागत्यप्राह श्लोकः छन्नंसैन्यरजोभरेणभव
तः श्रीभोजदेवक्षमारक्षादक्षिणदक्षिणाक्षि

निपतिः प्रेष्यांतरिक्षं क्षणात् निःशंकोनिरपत्र पोनिरनुगोनिर्बंधवोनिःसुहृन्निस्त्रीकोनिरपत्य कोनिरनुजोनिर्ह्लादकोनिर्गतः किंच श्लोकः अकांडधृतमानसव्यवसितोत्सवैस्सारसैरकांड पटुतांडवैरपिशिखंडिनांमंडलैः दिशस्समवलोकिताः सरसनिर्भरप्रोल्लसत् भवत्पृथुवरूथिनीरजनिभूरजःश्यामलाः ततोराजा लक्षहृयंद् दौ तदानीमेवतस्यशाखायामेकंकाकं रटंतं प्रेक्ष्य कोकिलंचान्यशाखायां कूजंतंवीक्ष्य देवजयनामाकविराह श्लोकः नोचारूचरणौनचापि चतुरा चंचूर्नवाच्यंवचोनोलीला चतुरागतिर्नच शुचिःपक्षग्रहोयंतव क्रूरंक्रेंकृतिनिर्भरांगिरमिहस्थाने वृथैवोझिरन् मूर्खध्वांक्षनलज्जसे प्यसहृशंपांडित्यमुन्नादयन् ततःएनांदेवजयकविनाकाकमिषेणविरचितंस्वगर्हणां मन्यमानस्तत्स्पर्धालुः हरिशर्मानामकविः कोपेनेर्ष्यापूर्वं प्राह श्लोकः तुल्यवर्णच्छदैःकृष्णाःकोकिलैस्सहसंगतः केनवाख्यायतेकाकःस्वयंयदिनभाषते ततोराजातयोःहरिशर्मदेवजययोःअन्योन्यवैरंज्ञात्वामिथआलिंगनादि वस्त्रालंकारादिदानेनचमित्रत्वंव्यधात् अन्यदाराजाया

तमारुह्य गच्छन् वर्त्मनि कंचित्तपोनिधिं दृष्ट्वा
तमाह भवादृशानां दर्शनं भाग्यायत्तं भवतां
क्वस्थितिः भोजनार्थं क्व वा प्रार्थ्यत इति ततः स
राजवचनमाकर्ण्य तपोनिधिः आह श्लोकः
फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरुहां पयः
स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरितां मृदु-
स्पर्शा शय्या सुललितलतापल्लवमयी सहंते सं
तापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः राजन् वयं क
मपि नाभ्यर्थयामः न गृह्णीमश्चेति राजा तुष्टो
नमति तत उत्तरदेशादागत्य कश्चिद्राजानं
स्वस्तीत्याह तं च राजा पृच्छति विद्वन् कुत्र ते
स्थितिरिति विद्वानाह श्लोकः यत्रांबु निंद्यस्य
मृतं अंत्यजाश्च सुरेश्वराः चिंतामणिश्च पाषा
णास्तत्र नो वसतिः प्रभो तदा राजा लक्षं दत्वा
प्राह काशीदेशे का विशेषवार्त्तेति स आह देव
इदानीं काचिदद्भुतवार्ता तत्र लोकसुखेन श्रुता दे
वा दुःखेन दीना इति राजा देवानां कुतो दुःखं वि
द्वन् स चाह निवासः क्वाद्य नो दत्तो भोजनकन
काचलः इति व्यग्रधियो देवा भोजवार्तेति नूत
ना ततो राजा कुतूहलोक्त्या तुष्टः सन् तस्मै पुनः
लक्षं ददौ ततो द्वारपालः प्राह देव श्रीशैलादाग

नः कश्चिद्विद्वान्ब्रह्मचर्यनिष्ठो द्वारिवर्त्तत इतिरा जाप्रवेशयेत्याह ततआगत्यब्रह्मचारीचिरंजीवे तिवदति राजातंपृच्छति ब्रह्मन्बाल्यएवकलि-कालाननुरूपं किंनामव्रतंते अन्वहमुपवासेनक्ल शोसि कस्यचित्ब्राह्मणस्य कन्यांतुभ्यंदापयि ष्यामि त्वंचेद्गृहस्थधर्ममंगीकरिष्यसीति ब्रह्म चारीप्राह देव त्व मीश्वरस्त्वयाकिमसाध्यं श्लो कः सारंगाःसुहृदोगृहंगिरिगुहाशांतिःप्रियागे हिनीवृत्तिर्वन्यलताफलैर्निवसनंश्रेष्ठंतरूणांत्व चः त्वद्ध्यानामृतपूरमग्नमनसांयेषामियंनिर्वृ तिः स्तेषामिंदुकलावतंसयमिनांमोक्षेपिनोनस्पृ हा राजाउत्थाय पादयोःपतति आह च ब्रह्मन् मयाकिंकर्त्तव्यमितिसआह देववयंकाशींजि गमिषवः ततएकंविधेहि येत्वत्सदने पंडितव राःतान्सर्वानपि सपत्नीकान् काशींप्रतिप्रेषय. ततोहंगोष्ठीतृप्तःकाशींगमिष्यामीतिराजातथा चक्रे ततस्सर्वे पंडितवरास्तदाज्ञयाप्रस्थिताः कालिदासएको नगच्छतिस्म तदाराजा का लिदासंप्राह सुकवे त्वंकुतोनगतोसीति ततः कालिदासो राजानंप्राह देव सर्वज्ञोसि तेयांति तीर्थेषुबुधायेशंभोर्दूरवर्तिनः यस्यगौरीश्वर

क्षित्तेतीर्थेभोजपरंहिंसः ततोधिद्वत्सुकाशीगतेषु
राजाकदाचित्सभायांकालिदासंपृच्छतिस्म कालि
दासअद्यकिमपिश्रुतंकिंत्वयेतिसआह मेरोमंद
रकंदरासुहिमवत्सानौमहेंद्राचलेकैलासस्यशि-
लातलेषुमलयप्राग्भारभागेष्वपि सह्याद्रावपितेषु
तेषुबहुशोभोजश्रुतंतेमयालोकालोकविचारचार
णगणैरुद्गीयमानंयशः ततश्चमत्कृतोराजाप्रत्य
क्षरलक्षंददौ ततःकदाचिद्राजाविद्वद्वृंदंनिर्गतं
कालिदासंचअनवरतवेश्यालंपटंज्ञात्वाप्यचिंतयत्
अहहबाणमयूरप्र भृतयोमदीयामाज्ञांव्यदधुःअ
यंचवेश्यालंपटतयाममाज्ञांनाद्रियते किंकुर्मइति
ततोराजासावज्ञंकालिदासमपश्यत् ततआत्मनि
राज्ञोवज्ञांज्ञात्वाकालिदासःअल्लालदेशंगत्वात-
द्देशाधिनाथंप्राप्यप्राह देवमालवेंद्रस्यभोजस्याव
ज्ञयात्वद्देशंप्रा सोहंकालिदासनामकविरिति ततो
राजातमासनेउपवेश्यप्राह सुकवेभोजसभायाइ
हागतैःपंडितैस्समुदितःशतशस्तेमहिमा सुकवे
त्वांसरस्वतीवदति ततःकिमपिपठेति ततःकालि
दासआह श्लोकः अल्लालक्षोणिपालत्वदहित-
नगरेसंचरंतीकिराती कीर्णान्यादायरत्नान्युरुत
रखदिरांगारशंकाकुलांगी क्षिप्त्वाश्रीखंडखंडंत

दुपरिमुकुलीभूतनेत्राधमंतीश्वासामोदानुपाते-
मधुकरनिकरेधूमशंकांबिभर्ति ततस्तस्मैप्रत्यक्ष
रलक्षंददौ ततःकदाचिद्बल्लालराजाकालिदासं
पप्रच्छ सुकवेएकाशिलानगरींव्यावर्णयेति ततः
कविराह श्लोकः अपांगपातैरपदेशपूर्वैरेणीदृशा
मेकाशिलानगर्यांवीथीषुवीथीषुविनापराधंपदेप
देशंस्खलितायुवानःपुनश्चप्रत्यक्षरलक्षंददौ पु
नश्चपठतिकविः अंभोजपत्रायतलोचनानामं
भोधिदीर्घास्विहदीर्घिकासुसमागतानांकुटिलै
रपांगैरनंगबाणैःप्रहतायुवानः पुनश्चअल्लालनृ
पःप्रत्यक्षरलक्षंददौ एवंतत्रैव स्थितःकालिदा
सः अत्रांतरेधारानगर्यांभोजंप्राप्यद्वारपालः
प्राह देवगुर्जरदेशात् माघनामापंडितवरआग
त्यनगराद्बहिरास्ते तेनचस्वपत्नीराजद्वारिप्रे-
षिता राजातांप्रवेशयेत्याह ततोमाघपत्नीप्र
वेशितासाराजहस्तेपत्रंप्रायच्छत् राजातदा
दायवाचयति श्लोकः कुमुदवनमपश्रीश्रीम
दंभोजषंडंत्यजतिमुदमुलूकःप्रीतिमांश्चक्र-
वाकः उदयमहिमरश्मिर्यातिशीतांशुरस्तंहत
विधिनिहतानांहाविचित्रोविपाकः इतिराजात
दद्भुतंप्रभातवर्णनमाकर्ण्यलक्षत्रयंदत्वामाघ-

पत्नीमाह मातरिदंभोजनायदीयते प्रातरहंमा
घपंडितंआगत्यनमस्कृत्यपूर्णमनोरथंकरिष्या
मीति ततःसातदादायगच्छंतीयाचकानांमुखा
त्स्वभर्तुःशारदचंद्रकिरणगौरान्गुणान्श्रुत्वा
तेभ्यएवधनमखिलंभोजदत्तंदत्तवतीमाघपंडि-
तंस्वभर्तारमासाद्यप्राह नाथराज्ञाभोजेनाहंब
हुमानिताधनंसर्वंयाचकेभ्यस्त्वद्गुणानाकर्ण्यद-
त्तवतीमाघःप्राहदेविसाधुकृतंपरमेतेयाचकाः
समायांतिकीलतेभ्यःकिंदेयमितिततोमाघपं-
डितंवस्त्रावशेषंज्ञात्वाकोप्यर्थीप्राह श्लोकः
आश्वास्यपर्वतकुलंतपनोष्णतप्तमुद्दामदाववि
धुराणिचकाननानि नानानदीनदशतानिचपू
रयित्वारिक्तोसियज्जलद सैवतवोत्तमश्रीःइ
त्येतदाकर्ण्यमाघःस्वपत्नीमाह देवि श्लोकः
अर्थानसंतिनचमुंचतिमांदुराशात्यागेरतिंवह-
तिदुर्ललितंमनोमे,याञ्चाचलाघवकरीस्ववधे
चपापप्राणाःस्वयंव्रजतकिंपरिदेवतेन दारिद्या
नलसंतापश्शांतस्संतोषवारिणा याचकाशावि
घातांतर्दाहःकेनोपशाम्यतीति ततस्तदामाघ
पंडितस्यतामवस्थांविलोक्यसर्वेयाचकाःय-
थास्थानंजग्मुः एवंतेषु याचकेषुयथायथंगच्छ

त्सुमाघः प्राह श्लोकः व्रजतव्रजतप्राणाअर्थिभिर्व्यर्थतांगतैःपश्चादपिचगंतव्यंक्कसोर्थःपुनरीदृशः इतिविलपन्माघपंडितःपरलोकमगात् ततोमाघपत्नीस्वामिनिपरलोकंगतेसतिप्राह श्लोकः सेवंतेस्मगृहंयस्यदासवद्भुजस्सदा सस्वभार्यासहायोयंम्रियतेमाघपंडितः ततोराजामाघंविपन्नंज्ञात्वानिजनगराद्विप्रशतावृतःमौनीरात्रावेवतत्रागात् ततोमाघपत्नीराजानंवीक्ष्यप्राहराजन्यतःपंडितवरस्त्वद्देशंप्राप्तःपरलोकमगात् ततोस्यकृत्यशेषंसम्यगाराधनीयंभवतेति ततोराजामाघंविपन्नंनर्मदातीरंनीत्वायथोक्तेनविधिनासंस्कारमकरोत् तत्रचमाघपत्नीवन्हौप्रविष्टा तयोश्चपुत्रवत्सर्वंचक्रेभोजः ततोमाघेदिवंगतेराजाशोकाकुलोविशेषेणकालिदासवियोगेनचपंडितानांप्रवासेन कृशोभूद्दिनेदिनेबहुलपक्षशशीवततोमात्यैर्मिलित्वाचिंतितं अल्लालदेशेकालिदासोवसति तस्मिन्नागतेराजासुखीभविष्यतीति एवंविचार्यामात्यैःपत्रेकिमपिलिखित्वाततत्पत्रंचैकस्यामात्यस्यहस्तेदत्वाप्रेषितं सकालक्रमेणकालिदासमासाद्यराज्ञोमात्यैःप्रेषितोस्मीतिनत्वातत्पत्रंद

त्तवान् ततस्तत्कालिदासोवाचयति श्लोकः नभव-
तिसभवतिनचिरंभवतिचिरंचेत्फलेविसंवादी कोपः
सत्पुरुषाणांतुल्यःस्नेहेननीचानां सहकारेचिरंस्थि
त्वासलीलंबालकोकिला तंहित्वाद्यान्यवृक्षेषुविच
रन्नविलज्जसे कलकंठयथाशोभासहकारेभवद्गि
रः खदिरेवापलाशेवाकिंतथास्याहिचारयेति ततः
कालिदासःप्रभातेतंभूपालमापृच्छ्यमालवदेशमाग
त्यराज्ञःक्रीडोद्यानेतस्थौ ततोराजाचतमागतंज्ञा
त्वास्वयंगत्वामहतापरिवारेणतमानीयसंमा नित-
वान् ततःक्रमेणाविद्वन्मंडलेचसमायातेसाभोजप
रिषत्प्रागिवरेजे ततःसिंहासनमलंकुर्वाणंभोजं
द्वारपालःआगत्यप्रणम्याह देवकोपिविद्वान्जा
लंधरदेशादागत्यद्वार्यास्तइति राजाप्रवेशयेत्या
ह सचविद्वानागत्यसभायांतथाविधंराजानंजग
न्मान्यान्कालिदासादीन्कविपुंगवान्वीक्ष्यबद्ध
जिह्वइवाजायत सभायांकिमपितस्यमुखान्नानि
स्सरति तदाराज्ञोक्तं विद्वन्किमपिपठेतिसआह
आरनालगलदाहशंकयामन्मुखादपगतासरस्वती
तेनवैरिकमलाकचग्रहव्यग्रहस्तनकवित्वमस्तिमेरा
जातस्मैमहिषीशतंददौ अन्यदाराजाकौतुकाकुल-
स्सीतांप्राह देविसुरतंपठेति सीताप्राह श्लोकः सु

रसायनमस्तस्मैजगदानंदहेतवे आनुषंगिफलंयस्य भोजराजभवादृशां ततस्तुष्टोराजातस्मैहारंददौ ततो राजाचामरग्राहिणींवेश्यामवलोक्य कालिदासंप्राह सुकवेवेश्यामेनांवर्णयेति तामवलोक्यकालिदासःप्रा ह श्लोकः कचभारात्कुचभारःकुचभाराद्भीतिमेति कचभारः कचकुचभाराज्जघनंकोयंचंद्राननेचमत्का रः भोजस्तुष्टस्सन्स्वयमपिपठति वदनात्पदयुगली- यंवचनादधरश्चदंतपंक्तिश्च कचतःकुचयुगलीयंलो चनयुगलंचमध्यतस्लसति अन्यदाभोजोराजाधारा नगरेएकाकीविचरन्कस्यचिद्द्विजवरस्य गृहंगत्वातत्र कांचनपतिव्रतांस्वांकेशयानंभर्तारमुद्वहंतींपश्यन् ततःतस्याःशिशुस्सुप्तोत्थितः ज्वालायास्समीपमग च्छत् इयंचपतिधर्मपरायणास्वपतिंनोत्थयामास त तःशिशुंचवन्हौपतंतंनागृण्हत् राजाचाश्चर्यमालो- क्यातिष्ठत् ततस्सा पतिधर्मपरायणावैश्वानरमप्रार्थ यत् यज्ञेश्वरत्वंसर्वकर्मसाक्षीसर्वधर्मानजानासिमांप तिधर्मपराधीनांशिशुमगृण्हतींचजानासिततामदीयाशि शुरक्ष्यत्वंदक्षःत्वंमादहेति ततःशिशुयज्ञेश्वरंप्रविश्यतंचहस्तेन गृहित्वाधेघटिकापर्यंतंतत्रैवातिष्ठत् ततश्चारोदीत्प्रसन्नमु खश्चशिशुःसाचध्यानारूढातिष्ठत् ततोयदृच्छयासमुत्थि तेभर्तरिसाझटितिशिशुंजग्राह तंचपरमधर्ममालोक्यविस्मय

विष्टोनृपतिराह अहोममभाग्यंकस्यास्तियदीदृश्यः पुण्यास्त्रियोपिमन्नगरेवसंतीति ततःप्रातःसभायामा गत्यासिंहासनेउपविष्टःराजाकालिदासंप्राह सुकवेमह दाश्चर्यंमयापूर्वेद्युरात्रौदृष्टमस्तीत्युक्त्वाराजापठतिश्लो कः हुताशनश्चंदनपंकशीतलइति कालिदासस्तत्श्र वणत्रयंज्ञात्वेतिपठति श्लोकः सुतंपतंतंप्रसमीक्ष्यपाव केनबोधमायास पतिंपतिव्रता तदाभवत्तत्पतिभक्ति गौरवात्हुताशनश्चंदनपंकशीतलः राजा चस्वाभिप्राय-मालोक्यधिस्मितःतमालिंग्यपादयोःपततिस्म एकदाग्री ष्मकालेराजाअंतःपुरेविचरन्घर्मतापतप्तःआलिंगना-दिकमकुर्वन्ताभिःसहसरससल्लापाद्युपचारमनुभूयत त्रैवसुप्तः ततःप्रातरुत्थायराजासभांप्रविष्टःकुतूहलात् पठति श्लोकः मरुदागमवार्तयापिशून्येसमयेजायतेसं प्रवृद्धएव भवभूतिराह श्लोकः उरगीशिशवेबुभुक्षवेस्वा मदिशत्पूत्कृतिमाननानिलेन राजाप्राह भवभूतेलोकोक्ति स्सम्यगुक्तेति ततोपांगेनराजाकालिदासंपश्यति ततस्स आह श्लोकः अबलासुविलासिनोन्वभूवन्नयनैरेवनवोष गृहनानि तदाराजास्वाभिप्रायंज्ञात्वातुष्टःकालिदासंवि-शेषेणसम्मानितवान् अन्यदामृगयापरवशोराजाअत्यं-तमार्तःकस्यचित्सरोवरस्यतीरेनिबिडच्छायस्यजंबूवृ क्षस्यमूलमुपाविशत् तत्रशयानेराज्ञि जंबोरुपरिबहुभिः

कपिभिः जंबूफलानिसर्वाण्यपिचालितानि तानिसशब्दंपतितानिपश्यन् घटिकामात्रंस्थित्वाश्रमंपरिहृतःउत्थायतुरंगमवरमारुह्यगतः ततस्सभायांराजापूर्वमनुभूतकपिचलितफलपतनरवमनुकुर्वन्समस्यामाह श्लोकः गुलुगुग्गुलुगुग्गुलु ततआहकालिदासः श्लोकः जंबूफलानिपक्वानिपतंतिविमलेजले कपिकंपितशाखाभ्यो गुलुगुग्गुलुगुग्गुलु राजातुष्टआह सुकवेअदृष्टमपिपरहृदयंकथंजानासि साक्षात्सारदासीतिमुहुर्मुहु पादयोः पततिस्म एकदाधारानगरेप्रच्छन्नवेषोविचरन्कस्यचिद्वृद्धब्राह्मणस्यगृहंराजामध्याह्नसमयेगच्छन् तत्रतिष्ठतिस्मतदावृद्धविप्रोवैश्वदेवंकृत्वाकाकबलिंगृण्हन्गृहान्निर्गत्यभूमौजलशुद्धायांनिक्षिप्यकाकमाह्वयतिस्मतत्रहस्ताविस्फालनेनहाहेतिशब्देनचकाकास्समायाताः तत्रकश्चित्काकस्तारंरारटीतिस्म तच्छ्रुत्वा तत्पत्नीतरुणीभीतेवहंनिजोरसिनिधायअयेमातइतिचक्रंद ततोब्राह्मणःप्राह प्रियेसाधुशीलेकिमर्थंबिभेषीतिसाप्राह नाथमादृशीनांपतिव्रतास्त्रीणांक्रूरध्वनिंश्रवणंसह्यंवा साधुशीलेतथाभवदेवेतिविप्रआह ततोराजातच्चरितंसर्वंदृष्ट्वाव्यचिंतयत् अहोइयंतरुणीदुश्शीलानूनंयतोनिर्व्याजंबिभेति स्वपातिव्रत्यंस्वयमेवकीर्तयतिच नूनमियंनिर्भीतासतीअत्यंतंदा

रूपांकमेराज्ञीकरोत्येव एवंनिश्चित्यराजातत्रैवरात्रावंत-
र्हितएवातिष्ठत् अथनिशीथेभर्तरिसुप्तेसामांसपेटिकांवे
श्याकरेणवाहयित्वानर्मदातीरमगच्छत् राजाप्यात्मानं
गोपयित्वानुगच्छतिस्म ततस्सानर्मदांप्राप्य तत्रसमाग-
तानांग्राहाणांमांसंदत्वानदींतीर्त्वाअपरतीरस्थेनशूला
ग्रारोपितेनस्वमनोरमेणसहरमतेस्म तच्चरित्रंदृष्ट्वाराजा
गृहंसमागत्यप्रातस्सभायांकालिदासमालोक्यप्राह
सुकवेशृणु श्लोकः दिवाकाकरुताद्भीता ततःकालिदासआ
हश्लोकःराज्ञीतरतिनर्मदांततःतुष्टोराजापुनःप्राहश्लोकःतत्र
संतिजलेग्राहाःततःकविराहमर्मज्ञासैवसुंदरीततोराजाकालि
दासस्यपादयोःपततिएकदाधारानगरेविचरन्वेश्यावीथ्यांराजा
कंदुकलीलातत्परांतद्भ्रमणवेगेनपादयोःपतितातावत्साकांचन
सुंदरींदृष्ट्वासभायामाहकंदुकंवर्णयंतुकवयइतितदाभवभूतिरा
ह श्लोकः विदितंननुकंदुकतेहृतयंप्रमदाधरसंगमलुब्ध
इव वनिताकरतामरसाभि हतःपतितःपतितःपुनरुत्पत
सि ततोवररुचिःप्राह श्लोकः एकोपित्रयइवभातिकंदु-
कोयंकांतायाःकरतलरागरक्तरक्तः भूमौतच्चरणनखांशु
गौरगौरःस्वस्थस्सन्नयनमरीचिनीलनीलः ततःकालिदा
सआह श्लोकः पयोधराकारधरोहिकंदुकःकरेणरोषा
दभिहन्यतेमुहुः इतीवनेत्राकृतिभीतिमुत्पलंस्त्रियःप्र
सादायपपातपादयोः तदा राजातुष्टःत्रयाणामक्षरल

क्षंददौ विशेषेणचकालिदासमदृष्टावतंसकुसुमपतन
बोद्धारंसंमानितवान् ततःकदाचिच्चित्रकमवलोकनत
त्परःराजाचित्रालिखितंमहाशेषंदृष्टासभ्यान्लिखितमि
त्यवदत् तदाकश्चिच्छिवशर्मानामककविःशेषमिषेणरा
जानंस्तौतीति श्लोकः अनेकफणिनस्संतिभेकभक्षण
तत्पराः एकएवहिशेषोयंधरणीधरणक्षमः तदानींरा
जातदभिप्रायंज्ञात्वातस्मैलक्षंददौ कदाचिद्धेमंतका
लेसमागतेज्वलंतींहसंतींसंसेवयन् राजाकालिदासं
प्राह सुकवेहसंतींवर्णयेति ततःसुकविराह कपिमतिरि
वबहुलोहासुघटितचक्राप्रभातवेलेवहरमूर्तिरिवहसं
तीभातिविधूमानलोपेता राजाअक्षरलक्षंददौ एकदा
भोजराजोंतगृहेभोगार्हास्तुल्यगुणाश्चतस्रोनिजांगना
अपश्यत् तासुचकुंतलेश्वरपुत्र्यांपद्मावत्यांकस्तुरला
नंअंगराजस्यपुत्र्यांचंद्रमुख्यांक्रमप्राप्तिकमलना
म्न्यांचद्यूतपणजयलब्धप्राप्तिंअग्रमहिष्यांचलीला
देव्यांदूतीप्रेषणमुखेनाह्वानंचएवंचतुरोगुणान्दृष्ट्वा
तेषुगुणेषुन्यूनाधिकभावंराजाप्यचिंतयत् तत्रसर्व
अदाक्षिण्यनिधिःराजराजःश्रीभोजःतुल्यभावेन-
द्वित्रिघटिकापर्यंतंविचिंत्यविशेषानवधारणेनानि
द्रांगतः प्रातश्चोत्थायकृताह्निकंसभामगात् तत्र
चसिंहासनमलंकुर्वाणः श्रीभोजःसकलविद्वत्क

विमंडलमंडणकालिदासमालोक्यसुकवेइमांत्र्यक्षरोन
तुरीयचरणांसमस्यांशृणुइत्युक्त्वापठति श्लोकः अप्र
तिपत्तिमूढमनसाद्विन्नाःस्थितानाडिकाः इतिपठित्वारा
जा कालिदासमाह सुकवेएतत्समस्यापूरणं कुर्विंतित
तःकालिदासः तस्यहृदयंकरतलामलकवत्प्रपश्यन्
त्र्यक्षराधिकचरणत्रयविशिष्टांतांसमास्यांपठतिदेव
स्नातातिष्टतिकुंतलेश्वरसुतावारोंगराजःस्वसुर्द्यूतेराव्रि
रियं कृताकमलयादेवींप्रसाद्याधुना इत्यंतःपुरसुंदरी
जनगुणेन्यायाधिकंध्यायतादेवेनाप्रतिपत्तिमूढमनसा
द्विन्नास्थितानाडिकाःतदाराजास्वहृदयमेवज्ञातवतः
कालिदासस्यपादयोःपततिस्म कविमंडलंचचमत्कृत
मजायत एकदाराजाधारानगरेविचरन् काचितुपूर्णकुं-
भंघृत्वासमायांतीपूर्णचंद्राननांकांचिद्दृष्ट्वातत्कुंभजल
शब्दंचकंचनश्रुत्वानूनमेवतस्याःकंठग्रहेयंघटःरति
कूजितमिवकूजतीतिमन्यमानःसभायांकालिदासंप्रा
ह श्लोकः कूजितंरतिकूजितमिति कविराह श्लोकः
विदग्धेसुमुखेरक्तेनितंबोपरिसंस्थिते कामिन्याश्लिष्टसु
गलेकूजितंरतिकूजितं तदातुष्टोराजाप्रत्यक्षरलक्षंद
दौ ननामच एकदानर्मदायांमहाहृदेजालकेरेकाशि
लाखंडंईषद्दंशिताक्षरःकश्चि दृष्टःतेश्चपरिचिंतितं
इदमत्रलिखितमिवकिंचिद्भातिनूनमिदंराजनिकटंने

यमितिबुध्याभोजसदसिसमानीतंतदाकर्ण्यभोजः
प्राह पूर्वंभगवताहनूमताश्रीमद्रामायणंकृतं तदब्धेहृदे
नूतनैःप्रक्षेपितमितिश्रुतमस्तिततःकिमिदंलिखितमि
त्यवश्यंविचार्यमिति लिपिज्ञानं कार्यंजतुपरीक्षयाक्ष
राणिपरिज्ञायपठति तत्रचरणद्वयमानुपूर्व्यालब्धंश्लो
कःअयिखलुविषमःपुराकृतानांभवतिहिजंतुषुकर्म
णांविपाकः ततोभोजःप्राह एतस्यपूर्वार्धंकथ्यता-
मितितदाभवभूतिराहश्लोकः क्वनुकुलमकलंकमायता
क्ष्याःक्वनुरजनीचरसंगमापवादः ततोभोजस्तत्रध्व-
निदोषंमन्वानस्तदेवपूर्वार्धमन्यथापठतिस्म श्लोकः
क्वजनकतनयाक्वरामजायाक्वचदशकंधरमंदिरेनि
वासःअयिखलुविपाकः ततःभोजःकालिदासंप्राहसु
कवेत्वमपिकविःत्वदयंपठेति सआह शिवशिरसिशि-
रांसियानिरेजुःशिवशिवतानिलुठंतिगृध्रपादैःअयिख
लुविपाकः ततस्तस्याशिलाखंडस्यपूर्वपुटेजतुशोधने
नकालिदासःपठतितमेवदृष्ट्वाराजाभृशंतुतोष कदा
चिद्भोजेनविलासार्थंनूतनगृहांतरंनिर्मितंतत्रगृहांत
रेगृहप्रवेशात्पूर्वमेककश्चि द्ब्रह्मराक्षसःप्रविष्टःसच
रात्रौतत्रयेवसंतितान् भक्षयतिततोमांत्रिकान्समा
हूयतदुच्चाटनायराजायततेस्म सचआगच्छन्नेव
मांत्रिकानेवभक्षयति किंचस्वयंकवित्वादिकंपूर्वा

भ्यस्तमेवपठन्तिष्ठति एवंस्थितेतत्रैवरक्षसिराजाकथ
मस्यनिवृत्तिरितिव्यचिंतयत् तदाकालिदासःप्राहदेवनू
नमयंराक्षसःसकलशास्त्रप्रवीणस्सुकविश्चभातिअ
तस्तमेव तोषयित्वाकार्यंसाधयामिमांत्रिकास्तिष्ठंतु म
ममंत्रंपश्यतेत्युक्त्वास्वयंतत्ररात्रौगत्वाशेतेस्म ततःप्रथ
मयामेब्रह्मराक्षसःसमागतःसचपूर्वंपुरुषंदृष्ट्वाप्राति
यामम्मेकेकांसमस्यांपाणिनिसूत्रमेवपठति येनोत्तरंतद्व
द्ध्यंगतंनोक्तमयंनब्राह्मणोतोहंतव्यइतिनिश्चित्यहंतित
दानीमपिपूर्ववदयमपूर्वं पुरुषःअतःमयासमस्यापठनी
यानचेद्युक्तिसदृशमुत्तरंतस्याःतदाहंतव्यइतिबुद्ध्यापठ
ति सर्वस्यद्वेइति तदाकालिदासःप्राह सुमतिकुमतीसं
पदापत्तिहेतू इतिततस्सगतः पुनरपिद्वितीयामेसमागत्य
पठति वृद्धोयूना इतितदाकविराह सहपरित्त्वयात्यज्यते-
कामिनीभिः इतितृतीययामेसराक्षसःपुनस्समागत्यप
ठति एकोगोत्रेइति ततःकविराह प्रभवतिपुमान्यःकु
टुंबबिभर्ति ततश्चतुर्थयामे आगत्यसराक्षसःपठतिस्त्री
पुंवच्चइति ततःकविराह प्रभवतियदातद्धिगेहंविनष्टंइति
ततस्सराक्षसोयामचतुष्टयेपिस्वाभिप्रायमेवज्ञात्वातुष्टः
प्रभातसमयेसमागत्यतमाश्लिष्यप्राह सुमतेतुष्टोस्मि-
किंतवाभीष्टमिति कालिदासःप्राह भगवन्नेतद्गृहंवि
हायान्यत्रगंतव्यामेति सोपितथेतिगतः अनंत रंतु-

ष्टोभोजःकविंबहुमानितवान् एकदासिंहासनमलंकुर्वाणे श्रीभोजेसकलभूपालशिरोमणौद्वारपालआगत्यप्राह देवदक्षिणदेशात्कोपिमल्लिनाथनामाकविःकोपीनावशे षोद्वारिवर्ततेराजाप्रवेशयेत्याह ततःकविरागत्यस्वस्ती त्युक्त्वातदाज्ञयाचोपविष्टःपठति श्लोकः नागोभातिम देनखंजलधरैःपूर्णेंदुनाशर्वरी शीलेनप्रमदाजवेनतुर गोनित्योत्सवैर्मंदिरं वाणीव्याकरणेनहंसमिथुनैर्नद्यः स्सभापंडितैःसत्पुत्रेणकुलंत्वयावसुमतीलोकत्रयंभा नुना ततोराजाप्राह विद्वन् तवोद्देश्यंकिमितिततःक विराह श्लोकः अंबाकुप्यतिनमयानस्नुषयासापिनां बयानमया अहमपिनतयावदराजन् कस्यदोषोयं इ तिराजाचदारिद्र्यदोषंज्ञात्वाकविंपूर्णमनोरथंचक्रे ए कदाद्वारपालआगत्यराजानंप्राह देवकविशेखरोना ममहाकविर्द्वारिवर्ततेराजाप्रवेशयेत्याह ततःकविराग त्यस्वस्तीत्युक्त्वापठति श्लोकः राजन्दौवारिकादेवप्रा प्तवानास्मिवारणं मदवारणमिच्छामित्वत्तोहंजगतीपते तदाप्राङ्मुखःतिष्ठन्राजातिसंतुष्टः तंप्राग्देशंसर्वंकवयेद त्तंमत्वादक्षिणाभिमुखोभूत् ततःकविश्चिंतयतिकिमिदं राजामुखंपरावृत्यमानपश्यतीतिततोदक्षिणदेशसमाग- त्याभिःमुखःकविःपठति श्लोकः अपूर्वेयंधनुर्विद्याभवता शिक्षिताकथं मार्गणौघस्समायातिगुणोयातिदिगंतरं त

तोराजादक्षिणदेशमपिमनसाकवयेदत्वास्वयंप्रत्यङ्मु
खोभूत् कविस्तत्रागत्यप्राह श्लोकः सर्वज्ञइतिलोकोयं
भवंतंभाषतेमृषा पदमेकन्नजानीषेवक्तुंनास्तीतियाचके
ततोराजातमपिदेशंकवेर्दत्तंमत्वाउदङ्मुखोभूत् कविस्त
त्रापिआगत्यप्राह श्लोकः सर्वदासर्वदोसीतिमिथ्यात्वंक
थ्यतेबुधैः नारयोलेभिरेपृष्ठंनवक्षःपरयोषितः ततोराजा
स्वांभूमिंकविदत्तांमत्वाउत्तिष्ठतिस्मकविश्चतदभिप्रायम
ज्ञात्वापुनराह श्लोकः राजन्कनकधाराभिस्त्वयिसर्वत्र
वर्षति अभाग्यच्छत्रसंछन्नेमयिन यांति बिंदवः तदाराजा
चांतःपुरंगत्वालीलादेवींप्राह देविसर्वैराज्यंकवयेदत्तंतत
स्तपोवनंमयासहागच्छेति अस्मिन्नवसरेविद्वान्द्वारिनि
र्गतः बुद्धिसागरेणबुध्वामात्येनपृष्टः विद्वन्राज्ञाकिंदत्त
मितिसआह नकिमपीति तदाअमात्यःप्राह तत्रोक्तंश्लो
कंपठ ततःकविश्लोकचतुष्टयंपठति अमात्यस्ततःप्राह
सुकवेतवकोटिद्रव्यंदीयतेपरराज्ञायदत्रतवदत्तंभवतितत्पु
नर्विक्रियतामितिकविस्तथाकरोति ततःकोटिद्रव्यंदत्वा
कविंप्रेषयित्वा अमात्योराजनिकटमागत्यातिष्ठतिस्म त
दाराजाचतमाह बुद्धिसागरराज्यमिदंसर्वदत्तंकवयेपत्नी
भिःसहतपोवनंगच्छामि तत्रतपोवनेतवापेक्षायदिम
यासहागच्छेतिततोअमात्यःप्राह देवतेनकविनाकोटि
द्रव्यमूल्येनराज्यमिदंवक्रीतं कोटिद्रव्यंचविदुषेदत्तं-

अतोराज्यंभवदीयमेवभुंक्ष्वेति तदाराजाचबुद्धिसा
गरंचविशेषेणसम्मानितवान् अन्यदाराजामृगयार
सेनाटवीमटन्ललाटंतपेतपनेद्यूनदेहःपिपासापर्या
कुलस्तुरगमारुह्यउदकार्थीनिकटेतटभुवपुटन्तदल
ब्ध्वापरिश्रांतःकस्यचिन्महातरोःअधस्तादुपविष्टः
तत्रकाचिद्गोपकन्यासुकुमारमनोज्ञसर्वांगायदृच्छ
याधारानगरंप्रतितक्रंविक्रीतुकामातक्रभांडंचोद्व
हंतीसमागच्छतितामागच्छतींदृष्ट्वाराजापिपासाव
शादेतद्भांडस्थंपेयंचेत्पिबामीतिबुध्वापृच्छत् तरु
णिकिमावहसीति साचतन्मुखश्रियाभोजंमत्वात
त्पिपासांचज्ञात्वातन्मुखावलोकनवशाच्छंदोरूपेणा
ह श्लोकः हिमकुंद शशिप्रभशंखनिभंपरिपक्वक-
पित्थसुगंधरसंयुवतीकरनिर्मथितंपिबहेनृपरुक्
जापहरं इतिराजातच्चतक्रंतुष्टःपीत्वातांप्राह सुभ्रु
किंतवाभीष्ट मिति साचकिंचिदाविष्कृतयौवनाम
दपरवशामोहाकुलनयनाप्राह देवमांकन्यामेवावेहि
सापुनराह इंदुंकैरविणीवकोकपटलीवांभोजनीव
ल्लभंमेघंचातकमंडलीवमधुपश्रेणीवपुष्पव्रजंमा-
कंदंपिकसुंदरीवरमणीवात्मेश्वरंप्रोषितंचेतोवृत्तिरि
यंसदानृपवरत्वांद्रष्टुमुत्कंठते राजाचमत्कृतःप्रा
हसुकुमारित्वांलीलादेव्याअनुमत्यास्वीकुर्मःइ

तिधारानगरंनीत्वातांतथैवस्वीकृतवान् कदाचिद्राजा
भिषेकेमदनशरपीडितायाःमदिराक्ष्याःकरतलगलि
तोहेमकलशस्सोपानपंक्तिषुरटन्नेवपपात ततोराजा
स भायामागत्यकालिदासंप्राह सुकवेएनांसमस्यां
पूरय टटंटटंटंटटटंटटंटं तदाकालिदासःप्राह राजा
भिषेकेमदविह्वलाया हस्ताच्युतोहेमघटोयुवत्याः
सोपानमार्गेषुकरोतिशब्दंटटंटटंटंटटटंटटंटं तदारा
जास्वाभिप्रायंज्ञात्वाक्षरलक्षंददौ अन्यदासिंहासन
मलंकुर्वाणेश्रीभोजेकश्चिच्चोरःआरक्षकैराजनिकटं
नीतः राजातंदृष्ट्वाकोयमित्यपृच्छत् तदाआरक्षकाः
प्राहुः देवअनेनकुंभिलकेनकस्मिंश्चिद्देश्यागृहेघात
पातमार्गेणद्रव्याणिअपहृतानीति तदाराजाप्राह अ
यंदंडनीयइति ततःभुकुंडोनामचोरःप्राह श्लोकःभ
ट्टिर्नष्टोभारवीयोपिनष्टोभिक्षुर्नष्टोभीमसेनोपिनष्टः
भुकुंडोहंभूपतिस्त्वंहिराजन् भभापंक्तावंतकःस-
न्निविष्टः तदाराजाप्राह भोभुकुंडगच्छगच्छयथे
च्छंविहर कदाचिद्भोजोमृगयापर्याकुलःवनेविचरन्
विश्रमाविष्टहृदयःकंचित्तटाकमासाद्यास्थितवान्
श्रमात्प्रसुप्तः ततोपरपयोनिधिकुहरंगतेभास्करे
कः तत्रैवारोचतनिशातस[illegible]सुखप्र[illegible]
द्रकरानंदसंदोहपरिकंदल[illegible]

प्रातिप्रस्थितोराजाचरमगिरिनितंबलंबमानशशांक
बिंबमवलोक्यसकुतूहलस्सभामागत्यतदासमीप
स्थान्कवींद्रान्निरीक्ष्यसमस्यामेकामवदत् श्लोकः
चरमगिरिनितंबेचंद्रबिंबंललंबेतदाप्राह भवभूतिः श्लो
कः अरुणकिरणजालैरंतरिक्षेगतर्क्षे ततोदंडीप्राह
श्लोकः चलतिशिशिरवातेमंदमंदंप्रभाते ततः कालि
दासःप्राह श्लोकः युवतिजनकदंबेनाथमुक्तोष्ठबिंबे
चरमगिरिनितंबेचंद्र बिंबंललंबे ततोराजासर्वानपि-
सम्मानितवान् तत्रकालिदासंविशेषतः पूजितवान् अ
थकदाचिद्भोजः नगराद्बहिर्निर्गतः नूतनेनतटाकांभसा
बाल्यसाधितकपालशोधनादिचकार तन्मूलेनकश्च
नशफरशावःकपालंप्रविष्टोविकटकरोटिकोनिकटघ
टितोपिनिर्गतः ततःराजास्वपुरीमवाप्य तदारभ्यरा
ज्ञः कपाले वेदनाजाताततस्तत्रत्यैर्भिषग्वरैःसम्यक्चि
कित्सितापिनशांताएवमहर्निशंनितरामस्वस्थेराज्ञि-
अमानुषविदितेनमहारोगेण श्लोकः क्षामंक्षाममम
भूद्वपुर्गतसुखंहेमंतकालेब्जवद्दूरोनिर्गतकांतिराहु
वदनाक्रांताअविंबोथन चेतःकार्यपदेषुतस्यविमुखं
२ कं दा... यं संदानृपवरे... स्यनारीष्वपि व्याधिःपूर्णतरोबभूवविपिनेशुष्के
ह सुकुमारित्वाली... निवा ए... संवत्सरेपिकाले नकेनापि
भोजोनानाविधसमानोष

धम्रसन रोगदुःखितमनास्समीपस्थंशोकसागर-
निमग्नंबुद्धिसागरंकथमपिसंमताक्षरमुवाचवाचं
बुद्धिसागरइतःपरमस्मद्विषयेनकोपि भिषग्वरोवस
तिमातनोतुबाहुल्यादिभेषजकोशान्निखिलान्स्रोत
सिनिरस्यागच्छममदेवसमागमसमयःसमागतइति
तच्छुत्वासर्वेपिपौरजनाःकवयश्चअवरोधसमाजा
श्चविगलदस्रासारनयनाबभूवुः ततःकदाचिद्देवस-
भायांपुरंदरःसकलमुनिवृंदमध्यस्थंवीणामुनिमा-
ह मुनेइदानींभूलोकेकानामवार्तेति ततःनारदःप्राह
सुरनाथकिमप्याश्चर्यंकिंतुधारानगरवासीश्रीभोज
भूपालःरोगपीडितोनितरामस्वस्थःवर्ततेसतस्यरो
गःकेनापिननिवारितः तदनेनभोजनृपालेनभिषग्व
राअपिस्वदेशान्निष्काशिताःवैद्यशास्त्रमपिअनृतामि
तिनिरस्तामिति एकदाकर्ण्यपुरुहूतस्समीपस्थौनास
त्याविदमाह भोस्स्वर्वैद्यौकथमनृतंधन्वंतरीयंशास्त्रंत
दातावाहतुरमरेशदेवनव्यलीकामिदंशास्त्रंकिंत्वमर
विदितेनरोगेणबाध्यतेसोभोजइतिइंद्रःकोसावपार्य
रोगःकिंभवतोर्विदितःततस्तावूचतुः देवकापालश्शो
नेकृतेभोजेनतदाप्रभृतिःपाठीनः तन्मूलोयं
तदाइंद्रःस्मयमानमुखःप्रा... दानीमे
गंतव्यंनवेदितःपरंभूलोके भि...

चेत् नरवलुसरस्वतीविलासस्थनिकेतनंशास्त्राणा
मुद्दूर्तोचेतिततःसुरेंद्रादेशेनताउभावपिधृतद्विज-
न्मवेषोधारानगरंप्राप्यद्वारस्थंप्राहतुः द्वारस्थआवां
भिषजौकाशीदेशादागतौश्रीभोजायविज्ञापयते-
नानृतमित्यंगीकृतंवैद्यशास्त्रमितिश्रुत्वातत्प्रतिष्ठा
पनायतद्रोगनिवारणायचेति ततोद्वारस्थःप्राह भो
विप्रौनकोपिभिषक्प्रवरःप्रवेष्टव्यइतिराज्ञोक्तं रा
जातुकेवलमस्वस्थः नायमवसरोविज्ञापनस्येति
तस्मिन्क्षणेकार्यवशाद्बहिर्निर्गतोबुद्धिसागर-
स्तौदृष्ट्वाकोभवंतावित्यपृच्छत् ततस्तौयथागत
मूचतुः ततोबुद्धिसागरेणतौराज्ञः समीपंनीत्वा-
ततोराजातावबलोक्यमुखश्रियाअमानुषावितिबु
ध्वाआभ्यांशक्यतेयंरोगोनिवारितुमितिनिश्चित्य
तौबहुमानितवान् ततस्तावूचतुःराजन्नभेतव्यंरो
गोनिर्गतः किंतुकुत्रचिदेकांतेस्थाभवितव्यमिति
ततःराज्ञापितथाकृतं ततस्तावपिराजानंमोहचू
र्णेनमोहयित्वाशिरःकपालमादाय तत्करोटिकापु-
टेस्थितंशफरकुलंगृहीत्वाकस्मिं श्चिद्भाजनेनि
[illegible]संधानकरण्याकपालंयथावदारचय्यसंजी
[illegible]वयित्वा[illegible]तदर्शयतां तदातदृष्ट्वा
[illegible]तितोपृष्टवान् तदातावूच

तुः राजन्त्वयाबाल्यादारभ्यपरिचितकपालशोधन
तस्संप्राप्तमिदमितिततोराजातावश्विनौमत्वातच्छो
धनार्थमपृच्छत् किमस्माकंपथ्यमिति ततःतावू
चतुः श्लोकः असीतेनांभसास्नानं पयःपानंवयास्त्रि
यः एतद्वोमानुषाःपथ्यमितितन्मांतरे राजामध्ये
मानुषाइतिसंबोधनंश्रुत्वावयंचेन्मानुषाःकोयुवा
मितितयोःहस्तौझटितिस्वहस्ताभ्यांअग्रहीत् तत
स्तत्क्षणएवतावंतर्धत्तांश्रुवंतावेवकालिदासेनपूरणी
यं तुरीयचरणमिति ततोराजाविस्मितःसर्वानाहू
यतद्वृत्तमब्रवीत् तच्छुत्वासर्वेपिचमत्कृताःविस्मिता
श्चबभूवुः तत्कालिदासेनतुरीयचरणंपूरितं स्निग्ध
मुष्णंचभोजनइति ततोभोजोपिकालिदासंलीला
मानुषंमत्वापरंसम्मानितवान् अथभोजःनृपालःप्र
तिदिनंसंजातकदलत्कांतिर्ववृधेधाराधीशःकृ-
ष्णेतरपक्षेचंद्रइव ततःकदाचित्सिंहासनमलंकुर्वा
णेश्रीभोजेकालिदासभवभूतिदंडिबाणमयूरवररु
चिप्रभृतिकवितिलककुलालंकृतायांस[illegible]
पालएत्याह देवकश्चित्कविः[illegible]
षितगाथासनाथाचीरि[illegible]
दर्शयति राजागृ[illegible]
काचिद्बालारमपावसा[illegible]

त्सभय मलिरवद्भालमस्योपरिस्थं गौरीकांतंपव
नतनयंचंपकंचात्रभावे पृच्छत्यार्येनिपुणतिलको
मल्लिनाथःकवींद्रः तच्छ्रुत्त्वासर्वापिविद्वत्परिषच्च
मत्कृता ततःकालिदासःप्राह राजन्माल्लिनाथः
शीघ्रमाकारयितव्यइतिततोराजादेशाद्द्वारपालेन-
सप्रवेशितःकविःराजानंस्वस्तीत्युक्त्वातदाज्ञयोप
विष्टः ततोराजाप्राह तंकवींद्रंविद्वन्माल्लिनाथकवेसा
धुरचितागाथा तदाकालिदासःप्राह किमुच्यतेसा
ध्विति देशांतरगतकांतायाश्चारित्र्यवर्णनेनश्लाघ-
नी योसिविशिष्य तत्तद्भावप्रतिभटवर्णनेनतदाभव
भूतिःप्राह विशिष्यतेइयंगाथापंक्तिःकंठोद्यानवै
रिणोवातात्मजस्यवर्णनादिति ततःप्रीतेनराज्ञा
तस्मैदत्तंसुवर्णानांलक्षंपंचगजाश्चदशतुरगाश्च द
त्ताः ततःप्रीतोविद्वान्स्तौतिराजानंश्लोकः देवभोज
तवदानजलौघैःसोयमद्यरजनीतिविशंके अन्यथात
द्दितेषुशिलागोभूरुहेषुकथमीदृशदानं ततोलो
केस्थितंशंफरकुलंभृत्वा राजापुनरपितस्मैलक्षत्रयंददौ
कदापकरुणसंधानकरण्याकपारिको धर्मपुत्रे श्लोकः प्रीतः
सदानृपवरे... जीवयित्वा...शेतदृशीगूढनमौक्तिपद्यंश्रु
सुकुमारित्वंलौ...त्वाअ...तितोपृष्ठ...नं पंचनागानयच्छत
...वर्णनात्प्रीतचेता ल

क्षंलक्षंचलंक्षंपुनरपिचददौ मल्लिनाथायतस्मै ततः
कदाचिद्भोजराजःकालिदासंप्रतिमाह सुकवेत्वम-
स्माकंचरमग्रंथंपठ ततःक्रुद्धोराजानंधिग्निंद्यकालि
दासः क्षणेनतंदेशंत्यक्त्वाविलासवत्यासह एकशि
लानगरंप्राप ततःकालिदासवियोगेनशोकाकुल
स्तंकालिदासंमृगयितुंराजाकापालिकवेषंधृत्वा-
क्रमेण एकशिलानगरंप्राप ततःकालिदासोयो
गिनंदृष्ट्वातंसामपूर्वमपृच्छ योगिन्कुत्रतेस्तिति
रिति योगीवदति सुकवेअस्माकंधारानगरेवसति
रिति ततःकविराह तत्रभोजःकुशलिकिं ततोयो
गीप्राह किंमयावक्तव्यमिति ततःकविराह त
त्रातिशयवार्त्तास्तिचेत्सत्यंकथयेति तदायोगी
ह भोजोदिवंगतइति ततःकविःभूमौनिपत्य
पति देवत्वांविनास्माकंक्षणमपिभूमौनास्ति
अतस्त्वत्समीपमहमागच्छामिइतिकालि
हृशोविलप्यचरमश्लोकंकृतवान
निराधारानिरालंबासरस्वती
भोजराजेदिवंगते

स्मीत्यभिधायझटितितंश्लोकंप्रकारांतरेणपपा
ठ॥ ॥श्लोकः अद्यधारासदाधारासदालं-
बासरस्वती पंडितामंडितास्सर्वेभोजराजेभुवंग
ते ततोभोजस्तमालिंग्यप्रणम्यधारानगरंप्रतिय
यौ शैलेशैलविनिश्चलंचवहृदयंमुंजस्यतस्मिन्क्ष
णे भोजेजीव तिहर्षसंचयसुधाधारांबुधौमज्ज
ति स्त्रीभिःशीलवतीभिरेवसहसाकर्तुंतपस्त्व
रे मुंजेमुंचतिराज्यभारमभजत्यागेश्च भोगेनृपः
॥इति श्रीमन्माहाराजाधिराजस्यधारानगराधी
शस्य भोजराजस्यप्रबंधस्समाप्तिमफाणीत्॥

समाप्त

ते
त्ता.
तवद्।
दृदितेषु॥२
देस्थितंशफरकुलं
कदापक जसंधानकरण्याथ ...तः
यंसदानृपवरे जीवयित्वा ...तद्दृ ...नाक्तिपद्यंभु
हसुकुमारित्वाल ...थाअ तितोपृ ...न् पंचनागानयच्छत-
...र्णनात्प्रीतचेता ल